

AARBOG 1960

D. S. K. AARBOG 1960

Udgivet af

FORENINGEN AF
DANSKSINDEDE SØNDERJYDSKE KRIGSDELTAGERE
1914-18

ved

Johs. Clausen, A. P. Møller, J. Andersen og H. Hunger

Eftertryk kun med D. S. K.s tilladelse

AABENRAA
HEJMDALS BOGTRYKKERI
1960

INDHOLD

Mindeandagt i Haderslev Domkirke ved DSK-årsmødet den 31. juli 1960	7
Hvad den gamle gartner sagde mellem 1990 kors	10
For 60 Aar siden	12
En protest- og rømningsmand beretter	14
Ved Gisseler-Højen i efteråret 1915	21
Krigen slutter	34
I Brügge	37
Gode kammerater	46
Minder fra min aktive militærtjeneste 1902-1904	50
En Armeringssoldats Oplevelser i 1916	52
Flandern - Somme	57
Fra fronten over Kegnæs til Ærø	60
Kammerat, fortæl!	63
Ære være deres minde	76

40 år efter ...

Søndret folk er vokset sammen
i den store skæbnestund.
En er stammen, en er flammen,
en er glæden på vor grund.
Frem af vinter vælder vår.
Helet er vort gamle sår,
bødet Danmarks flænge.
Sorgomsuste Kongeå,
atter skal din vove gå,
glad igennem enge.

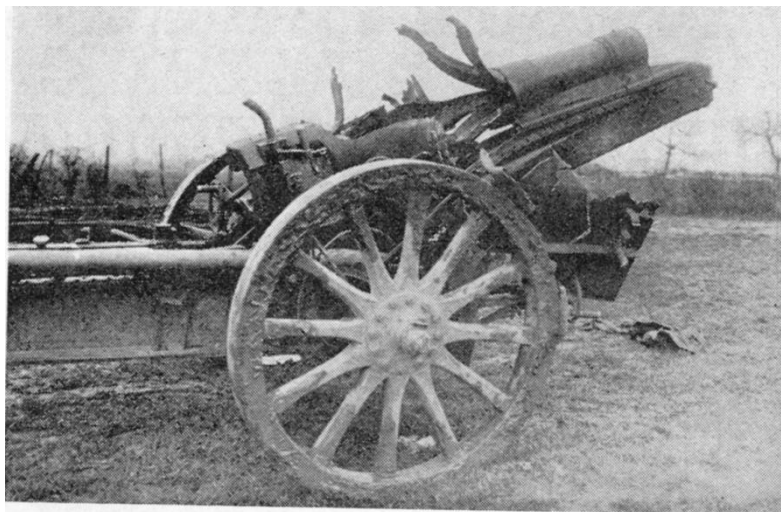
Mure faldt, og lænker løstes,
snæret lunge ånder frit,
der, hvor vredens kar udøstes,
der, hvor dansk har lidt og stridt,
uden tryk af fremmed åg
klinger nu det rene sprog,
som vor moder taler.
Eget bred til egen dug,
Danmarks hvede, Danmarks rug
Dybbøl mølle maler.

Helge Rode.

DET · LYDER · SOM · ET · EVENTYR, ET · SAGN · FRA · GAMLE · DAGE.

EN · RØVET · DATTER · DYBT · BEGRÆDT,
ER · KOMMET · FRELST · TILBAGE!
HIL · DIG; VOR · MODERS · ØJESTEN,
I · NYTIDS · MORGENRØDE!

Sprængt kanon

Monastir (Bitolj)

Mindeandagt

I Haderslev Domkirke ved D. S. K.-
årsmødet den 31. juli 1960

Jens Holdt, Bredebro

Tekst:

Sælges ikke to spurve for en skilling? Og
ikke én af dem falder til jorden uden eders
Faders vilje.
- Mt. 10,29 -

Salmenumre. 511 - 359 - 727.

(5) Med disse kendte Jesus-ord gives der os en udsigt over menneskelivet og en tro på en mening med menneskelivets tilskikkelser, som vi dårligt kan være foruden, uden at gå til i tomhed og livslede. En faderhånd er med i det, som sker, også i det for os at se meningsløse. Denne tro på Guds usynlige faderhånd hjælper os til at bære det, som nu engang lægges på vore skuldre, og komme igennem det, som vi nu engang skal igennem.

Vi tænker ved denne lejlighed på krigens onde år 1914-18, og hvad vi hver især måtte igennem derude ved fronterne i fremmede lande. Jeg kan godt sige, at jeg indvendig græder, hver gang jeg tænker på alle dem, som blev derude, mine gode kammerater. Hvorfor skulle de dø i deres ungdom? Hvorfor skulle jeg komme hjem igen, - med nogle rifter? Vi siger nok, at disse 6.000 unge sønners liv var vore folkehige, nationale løsepenge, Men - sammen med deres pårørende har vi savnet dem hårdt i hjem og gerning.

*Guds fred med disse vore døde
i krigens onde år,
Guds fred med dem, som bløde
af dybe hjertesår.*

(6) Og så har vi som de lykkeligt hjemvendte følt os dobbelt forpligtede til at fylde vor plads. Man har også sagt, at krigs- og genforeningsslægtleddet, især i 30'ernes kriseår, har ydet dobbelt mands arbejde i genforeningsprocessen. Og det er vist rigtigt nok.

Da jeg i 1925 som ung præst kom til Brede sogn i Vestslesvig, det dejlige land og den solide befolkning, og var på mine første præstebesøg i hjemmene, kom jeg en dag ind hos en - som det viste sig - tænsksom bonde. Han mødte mig med den bemærkning: »Nå, De æ vel jen a den gammel slav?« – Jeg ved egentlig ikke, hvad han mente med det spørgsmål og kunne heller ikke ret svare på det dengang. Men da jeg så ledte vor samtale ind på vor fælles krigsdeltagelse og nævnte, at det var gudstroen, troen på Guds faderhånd, som havde båret mig igennem krigens forfærdelige oplevelser, da forstod vi hinanden, da samtykkede han stille. Og siden har vi været gode venner og har mødtes i denne tro ved søndagsguds-

tjenesten og altergangen. Troen binder mennesker dybest sammen og så iøvrigt også ellers f. eks. fælles historiske interesser vedrørende vor hjemstavn.

Man har i denne forbindelse: »Troen på Guds faderhånd«, spurgt om, hvilke hænder der er de stærkeste, og svaret: »Det er de arbejdende hænder. De når da resultater i et slidende, skabende arbejde«. Og det er vist. De skaffer jo det daglige brød i et flittigt og taktsomt arbejde. Men, siger man, der gives stærkere hænder. Det er de knyttede hænder, som slår til, som har magt, muskelmagt, våbenmagt og anden magt. De ordner de sager, som det fredelige arbejde ikke når. Ja vel, men kun ved den såkaldte stærkeres ret, junglens ret over den svage, ved nedbrydning og ødelæggelse, ved krig og vold, hvad vi dagligt er vidne til i vor magtberusede verden. Krig er junglens praksis. Og i alle fald hører disse knyttede hænder ikke hjemme i den kristne menighed. Der findes de endnu stærkere hænder: de foldede hænder, de bedende, som regner med Guds kærlighedsmagt, som ikke stoler på ydre magt, men på åndens stille, (7) sejrende magt, som vi også har oplevet det i vor sønderjydske folkekamp gennem 56 år. Troen på ånd, på rettens og sandhedens Gud, bragte sejren hjem. – Som Grundtvig sagde det i et lille vers dengang:

Hvis da i det himmelhøje,
fred og frihed, har en ven,
Danmark, løft til ham dit øje,
stol kun på, han hjælper end.
Da er trods stormagter stride
overmagten på din side.

Og Kierkegaard Siger: Ene med Gud er majoriteten.

Fantasteri, siger man. Ja, men så er al kristen tro fantasi og indbildning, og så kan vi ligeså godt give den løbepas, jo før jo bedre. – Og disse bedende hænder kan godt forliges med de arbejdende hænder. De hører sammen: Bed og arbejd! siger det gamle munkeord. Da er der lykke i menneskelivet - i bøn og arbejde.

Det er også denne tro og bøn til Gud, troen på Guds faderhånd, som ånder igennem den salme, vi sang til at begynde med. Den er for resten den danske udgave af Luthers »Vor Gud han er så fast en borg«:

Er du modfalden, kære ven,
som tror dog på Guds Søn
og beder i hans frelsers navn
din egen barnebøn.

Se du dig op til Himmerig
højt over skyer grå,
hvor i vor Faders højrehånd
jo alting monne stå.

Se ud så over jorderig
som et Guds barn, der ved,
at alt må tjene dem til gavn,
som har Guds kærlighed.

Det er blandt folk et gammelt ord:
Hver djævel har sin tid;
men vist er det, enhver har tabt,
som gik mod Gud i strid.

(8) Guds ærinde går hver en storm,
om den er nok så vild,
og ihvor gal den bryder løs,
ham tjener dog hver ild.

Og tror du på den kærlighed,
han elsker støvet med,
da læg og rejs dig i hans ånd,
vær ej for trussel ræd.

I denne tro er der bærekraft i liv og død.
Amen.

Hvad den gamle gartner sagde mellem 1990 kors på en tysk soldaterkirkegård

»Vi ville være mere, nu vil vi have alt ... «

(9) Jeg standser. Et -sen navn standser mig. På et lille simpelt trækors står at læse:

L. PHILLIPSEN
født d. 7. 4. 1903.

Det er alt. Mere fortæller indskriften ikke.

Tankerne går nordpå. Hjemad. Stammer den faldne fra den slesvigske hjemegn? Tanken ligger snublende nær; – ansigt til ansigt med det hjemlige, nordiske sen-navn.

Nogle rækker længere fremme står jeg foran et kors af samme slags med navnet NICO-LAISEN. Indskriften lyder:

C. NICOLAISEN
født d. 29. 11. 1914.

Sandsynligvis er der på denne store gravplads flere kors med de hjemlige, nordiske sen-navne. Det er umuligt, uoverkommeligt at læse alle indskrifterne. På gravpladsen her er omtrent 2.000 jordfæstet.

Jeg befinder mig på en af Tysklands største soldaterkirkegårde, Sådan har man i hvert fald fortalt mig. Antallet af trækors er nøjagtigt 1990. Og samtlige grave og kors stammer fra anden verdenskrigs sidste kapitel i 1945.

Gravpladsen er anlagt i en skovkant langs de østlige (10) udløbere af Siebengebirge, i nærheden af *Ittenbach*, Alle disse døde er samlet sammen fra den smalle landstribе mellem Rhinen og autovejen Berlin - Frankfurt. De lå under træer og buske, på høje og i dale, alene og i grupper. Uden kister - for kister var ikke til at opdrive, da de blev lagt i jorden.

Hitler havde givet dem den forbryderiske befaling: sammenbidt, uopgivelig modstand mod de fra syd fremrykkende amerikanere. Således faldt de i omegnen af Drachenfels, Petersberg og Löwenburg - der, hvor der i dag påny udfolder sig det muntreste turistliv.

1990 døde - nogle af dem navnløse i deres død. På deres knuste kroppe havde man ikke kunnet finde identitetsmærker eller papirer af nogen slags. Derfor står flere tomme kors ind imellem de mange med navne og data. Mange ukendte soldater. Mange anonyme ofre for et frygteligt magtbegær, som i årene 1933 til 1945 krævede 55 millioner menneskeliv.

Jeg studser: - hvordan kommer det jødiske navn Mendelsohn (f. 28. 9. 1914) ind i denne endeløse række af kors på Hitler-krigens soldatergravplads?

I et hjørne af gravpladsen ved Siebengelbirge bærer det ene kors efter det andet *russiske* navne. Hitlers krigsfanger? Nej - en gammel mand, der har fået et job som gartner, mener, at det drejer sig om »Vlassow-folk«, altså om russere, som i misforstået »frihedskamp« ofrede deres liv for tyrannen Hitler. Russere, der kæmpede ved Rhinen ...

Over de mange kors rager et »æresmindesmærke« op. Det kunne godt kaldes »Golgatha«. Tre simple, men meget høje kors peger mod himlen. Foran det højeste kors i midten står en slags katafalk af sten. På stenen en indskrift i to linier:

øverst: - *Vort offer er jeres forpligtelse.*

Nederst: kun et enkelt, kort ord, men i sin korthed et stort og vigtigt ord:

FRED

(11) Den gamle gartner ordner nogle blomster på en af de 1990 grave. - »Det er fødselsdagsblomster«, betror han mig. »Fødselsdagsblomster til en falden far. En 21-årig søn har bragt dem herud i dag. Hans far faldt i foråret 1945 - hans bedstefar i foråret 1918. Begge faldt i en stor krig. Der er sikkert mange tilsvarende tilfælde. Men denne unge mand sagde i formiddag til mig, da han bragte sin døde far blomsterbuketten: - *Aldrig vil jeg skyde på en far ...* Tre gange sagde han: *aldrig.*«

Død og liv, soldatergrave og »økonomisk mirakel« er her naboer.

Kun et par engstrækninger skiller den store soldatergravlund ved Ittenbach fra autovejen, der kommer fra Berlin, løber gennem Ruhrområdet og fortsætter ad Frankfurt am Main til.

Strømmen af biler forekommer uendelig. Tæt på hinanden ruller små og store vogne af sted i begge retninger. Sådan foregår det time efter time, døgn efter døgn. Med mennesker og varer på akslerne. Støjen fra den endeløse trafik slår ind over den store gravplads.

- Det er den nye tid, siger den gamle gartner og peger med højre hånd over mod autobanen.

Jeg lytter opmærksomt, da han forklarer mig:

»Tidligere ville vi i Tyskland *være* mere, end vi kunne og måtte. Følgen deraf blev korsene på soldatergravene. I dag, nu efter 1945, vil vi i Tyskland *have alt*. Derfor det »økonomiske mirakel«. Derfor den aldrig standsende strøm af biler på autobanen dervore ... Men havepsygen af i dag indebærer også sine farer, ligesom magtskygen den gang gjorde det. .. Men ved De, hvad jeg gamle mand tænker? - Jeg har det stille håb, at den 21-årige med fødselsdagsbuketten har det som mange andre 21-årige, der nu lever og siden vil komme - de vil aldrig skyde på nogen far ... «

Jeg sagde ham ikke imod.

Jacob Kronika.

For 60 Aar siden

(12) For nogen tid siden lovede jeg Redaktionen af Aarbogen en Skildring af min Soldatertjeneste i »Det tyske Polen«. Da Aarbogen givet ved Lejlighed falder i Hænderne paa den yngre Generation af Slesvigere, vil det sikkert interessere dem at lære lidt om den Tids Tildragelser. I sidste Nummer af Aarbogen lagde min Ven, Jørgen Skau i Todsøl, for med en interessant Skildring af Sit Liv som »Generalens Kusk«. Jeg maatte ikke genkendende til hans muntre Skildring fra Livet i de fjerne Garnisoner Krotøsehn og Ostrowo, hvor det prøjsiske Infanteriregiment Nr. 37 havde Garnison. Da jeg selv et Aar var Ordonnans hos Distriktskommandanten i Szamotuly, (19. Brigade), maa jeg attestere, at Jørgen Skaus Beretning er sandtru og tilmed godt skrevet. Tak for den!

Jeg skal ikke trætte Læseren med nogen lang Beretning, og maa paa Forhaand oplyse, at jeg forbigaar de mange interessante og muntre Oplevelser, jeg havde i min Omgang med de polske Indbyggere, og ikke mindst Jøderne, særlig da jeg for et Par Aar siden skreven Kronik i »Flensborg Avis« om dette Emne. Jeg vil dog her gentage, at jeg efter anden Verdenskrigs Beretninger om den grusomme, bestialske Udryddelseskrig mod de polske og russiske Jøder til Tider har haft Samvittighedsnag ved Tanken om de Smaadrillerier, jeg i min ungdommelige Ufortand gjorde mig skyldig i over for Jøderne. Men man vil forstaa, at det virkede meget fremmed og uforstaaeligt, naar en Jøde om Lørdagen paa Posthuset bad mig om at skrive hans, ikke mit Navn paa en Kvittering, eller naar en gammel Jødinde en (13) Fredag Aften tiltalte mig paa Gaden og bad mig gaa med hende ind og tænde Lyset.

Saa bogstaveligt tog de ortodokse Jøder idet med Overholdelsen af Sabbatten.

Nok om det.

Den 10. Oktober 1899 om Morgenens mødte jeg paa Junker Hulvejkasernen i Flensborg, og sammen med 300 Sønderjyder blev vi i en Transport pr. Jernbane kørt til »Poznan«, dengang af Tyskerne kaldt Posen, i den prøjsiske Provins af samme Navn.

Forbigaaende maa jeg bemærke, at vor Transportfører var en dansk Løjtnant, hvis Fader var Generalmajor i den danske Hær. Løjtnanten gjorde Tjeneste ved det 6. prøjsiske Grenaderregiments 3. Bataillon. Jeg har glemt Løjtnantens Navn, men efter hvad jeg kan slutte mig til, har han hørt til de Officerer, som midlertidigt gør Tjeneste i fremmede Hære som Led i deres Officersuddannelse. Han førte efter to Aars Forløb atter de 300 Sønderjyder tilbage til Flensborg, men jeg var ikke med, da jeg efter min Permission rejste hjem alene.

Efter Ankomsten til Poznan, eller rettere Forstaden Jessitz, blev jeg tildelt Grenaderregimentets 7. Kompagni. Mine Forestillinger i det hele taget om prøjsisk Rekruttjeneste, om Aanden og Tonen i den tyske Hær var meget mangelfulde. Dertil kom, at jeg var i Besiddelse af Karaktertræk, som straks bragte mig i skarp Modsætning til hine underordnede Befalingsmænd. Det var vel helt uhørt, i alt Fald indenfor Kompagniet dengang, at jeg, da min Underofficer første Gang vilde tildele mig en Lussing, traadte ud af Geledet. I en næsten hvislende Tone lovede han mig Alverdens Ulykker, men da han et Par Uger senere gentog Forsøget, lykkedes det ham vel at slaa min Næse til Blods, men han kom alligevel til at trække det korte Straa, da Feldwebelen uventet kom til Stede, da jeg stod og tørrede Blodet af, og saa fik Underofficeren sig en Røffel, og ikke af de smaa. Saavidt jeg husker, indbragte Affæren ham en Uges ekstra Kasernetjeneste.

(14) Mærkelig nok. Fra den Dag havde jeg Feldwebelen til Ven. Saavidt jeg kunde skønne, forstod han at bedømme Folks Karakter.

Løvrigt var jeg den Dag, da Affæren med min Underofficer indtraf, lige vendt hjem fra et Ophold paa Garnisonshospitalet. Jeg havde været syg, Aaret inden jeg blev Soldat, og jeg havde Eftervirkninger af Sygdommen. Til Eksempel kunde jeg ikke udholde at staa længe ad Gangen, jeg fik da ulidelige Smerter i Ryg og Skuldre.

Kaptajnen vilde have mig hjemsendt, men Lægerne erklærede, at jeg kun led af en Sygdoms Eftervirkninger og at mit Helbred stadig bedredes. De har sikkert haft Ret, thi jeg har jo overlevet Verdenskrigen og naaet en Alder af 83 Aar.

Mern trods det, at Lægerne anbefalede »Hensyntagen« for mit Vedkommende, var Tjenesten det første Par Aar en Pine for mig. At jeg var Aargangens bedste Skytte, gav mig »et højt Nummer« baade hos Kaptajnen og Feldwebelen.

Og saa skete det, at der en Dag af Overløjtnanten blev afholdt en Slags Intelligensprøve, vistnok i Anledning af, at der skulde udtages flere af min Aargang til forskellige Poster. Det viste sig saa, at jeg blev Nummer 1 Der blev bl.a. stillet det Spørgsmaal: »Af hvor mange Stater bestaar Tyskland?«

To kunde besvare Spørgsmaalet. Jeg var den ene, den anden en *Polak!*

Saa spurgte Løjtnanten om Navnene paa de 27 Stater. Polakken meldte straks Pias. Jeg begyndte at regne op, først Kongerigerne, saa Storherbugdømmerne, Hertugdømmerne og tre Fristæder. Rigslandet Elsass-Lothringen og de syv Fyrstedømmer, men jeg huskede kun Navnet paa de seks. - »Har De ikke hørt om et Fyrstedømme, som hedder Schwarzberg-Budolstadt«, sagde Løjtnanten, »thi der har jeg tilfældigvis hjemme!«

»Det gør mig ondt«, sagde jeg, »at jeg netop havde (15) glemt Navnet paa Løjtnantens Hjemland«. Men jeg havde vundet Prisen.

Belønningen blev for mit Vedkommende Forflyttelse til Brigadestaben og Pladsen som Ordonnans ved Distriktskommandanten i den lille, rent polske by Szamotuly, hvor hele »Garnisonen« bestod af en Snes Mand, Officererne medindbefattede.

Jeg lovede, ikke at gøre denne Skildring for lang, men vil overfor de unge, som har eller skal aftjene deres Værnepligt i den danske Hær, oplyse, at Tjenesten i Dag vist overalt er mere anstrengende end dengang, men den er sagtens langt mere interessant. En Ting slipper de unge Soldater dog for i Dag, i alt Fald for en stor Del, nemlig de Lange Marchture med fuld Oppakning ad støvede Veje. Thi dengang kendte man ikke til Motorkøretøjer. Som et Kuriosum nævner jeg, at jeg i Sommeren 1900 under en Feltøvelse for første Gang saa en Bil. Det var den kommanderende General, som kom kørende i dette moderne Køretøj. Bilen var aaben, og der var kun Plads til to Mand i den.

Forplejningen for Soldaterne er mange Gange bedre i Dag, end den var hos Tyskerne dengang. Den bedste Del af Forplejningen var Brødet og Kaffen; den sidste var sort, men god og tilsat lidt Sukker. Af Brød fik vi et paa 6 Pund udleveret hver fjerde Dag; saa maatte vi selv holde Hus med det.

Smør eller Paalæg vankede der ikke. Middagsmaden var rigelig, men daarligt tilberedt. Lønningen var 22 Penning om Dagen, men saa vankede der det, som Underbefalingsmændene kaldte »Garnisons-forplejningstilskud«. Det var det, jeg nægtede at modtage, og det viste sig, at denne Nægtelse kunde gennemføres.

Tyskerne, især østtyskerne, modtog den som noget tilvant. Men jeg tror, at der var flere Sønderjyder end jeg, der nægtede at tage imod Klø af disse Befalingsmænd, som i Kultur stod langt under os. Det er en kendt Sag, at Sønderjyderne ikke blot i (16) Krigen, men ogsaa under Garnisonstjenesten, stod i høj Gunst hos de overordnede Officerer. De kunde opnaa de bedste Stillinger. Af de 300 Sønderjyder, som i Efteraaret 1899 kom til Grenader-

regimentet i Posen, var der vist faa, om ingen, som ikke fik en eller anden god Stilling, om ikke andet, saa i Køkkenet eller som Cykelrytter.

Man havde i 1899 oprettet Cykelafdelinger ved hver Division, og her blev ogsaa Sønderjyder foretrukket.

Om de to Oberstløjtnanter, jeg som Ordonnans kom i Berøring med i Szamotuly, kan jeg kun sige godt. Den sidste, jeg var hos, stod jeg nærmest i venskabeligt og fortroligt Forhold til. Men den sidste Dag, jeg var hos ham, og min Efterfølger, en Sakser, var indtruffet, opdagede jeg til min Undren, at Sakseren blev modtaget af Obersten paa en helt anden Maade. Her hed det ikke »min Søn«, som Tiltalen havde været over for mig fra første Dag. Denne sidste Kommandant var ugift. Den første, jeg var hos, var gift, og Fruen vilde snakke med, ligesom Generalinden, Jørgen Skau nævnte.

Naar Oberstløjtnanten brummede og var i ondt Lune, tog Fruen mit Parti, naar der var kommet os noget imellem. Jeg skulde det Aar, jeg var i Szamotuly, selv sørge for Forplejningen, bortset fra Brødet, som jeg fik sendt fra Brigaden. Forplejningspengene, jeg fik udbetalt, beløb sig imidlertid kun til 35 Penning daglig. Saadan var Tiderne dengang. Men hver Dag jeg traf Fruen, spurgte hun, om jeg havde spist Middagsmad. Svaret lød altid benægtende, om end det somme Tider var en »Nødløgn«. Men saa sagde Fruen (det hed for Resten Naadigfruen): Gaa ud i Køkkenet til Lise og lad hende give dig Mad!«

Th. Kauffmann.

En protest- og rømningsmand beretter

(17) Minder og oplevelser fra fremmedherredømmets tid står usvækket trods de forløbne år. I foråret 1910 mødte jeg første gang på sessionen og lidt senere for kommissionen, og så fremdeles gennem tre år for så endelig at blive udtaget til infanteriet, regt, 59, med garnison i Østprøjsen. kun 5 km fra den russiske grænse - jo, den sorte liste var en kendsgerning, og jeg kan endnu se smilet hos den nidkære kommuneformstander, da jeg afmeldte mig i kommunen for at tiltræde to års militærtjeneste.

En indsendt ansøgning om en forlægning til Slesvig-Holsten gav intet resultat - et afslag - og dog et godt resultat under tjenestetiden. Vel ankommen til byen Soldau - 540 km øst for Berlin - efter næsten tre døgns rejse, tumlede man træt og søvntung ud af kupeen efter et dundrende: - Alle aussteigen!

Menuen stod den første atten på gule ærter.

Vi var to danske i den ældre og to i den yngre årgang i kompagniet.

Fjorten dage senere blev jeg kaldt op på kompagnikontoret vedrørende min indsendte ansøgning om forlægning. Kompagnichefen og feldwebelen tog imod mig under meget høflige former. Chefen var nemlig en yderst retlinet og nobel person. Han meddelte, at

ansøgningen desværre var afslået, men spurgte så, hvorfor jeg havde affattet den i det danske sprog.

Jeg gav ham straks et fuldgyldigt svar: »Jeg er ikke det tyske skriftsprog så mægtig, at jeg kan skrive en sådan ansøgning«,

(18) Chefen svarede, at hvis jeg opførte mig godt ved hans kompagni, ville han love mig en god tjeneste ...

Der var to, der holdt ord, og mine næsten to tjenesteår blev gode, og jeg var glad for min ansøgning og for aftalen; thi fra den dag var der gensidig agtelse, og det fra kompagnichefen og ned tilden yngste befalingsmand. En morgen ved en instruktionstime under løjtnanten drøftede vi følgende emne: Vore militære foranstaltninger ved en fremtidig krig og den dermed almindelige mobilisering. – Løjtnanten underbyggede emnet med imponerende tal; men det forekom mig lidt usandsynligt. Jeg tillod mig derfor at fremkomme med følgende bemærkning: »Dertil har vi ikke penge nok!«

Løjtnanten svarede omgående: »Penge! Vi har penge nok!« – Dette svar har jeg ofte tænkt på, og jeg har jo *også set og oplevet*, at det blev den store svindel: *Mark-inflationen*. Løjtnanten fik desværre ret!

Den 4. august 1914, halvandet år senere, samme dag, Englands krigserklæring blev overrakt den tyske rigskansler Bethmann Hollweg. »denne lap papir«, som han udtalte, vedtog den tyske rigsdag at annullere markens gulddækning. Så var der penge nok ...

Allerede ved det gamle mandskabs hjemsendelse forfremmedes jeg til underkorporal og opnåede derved de tjenstlige begunstigelser indtil krigsudbruddet i sommeren 1914. »Reservekalenderen« meldte: 50 dage, så slut og hjemfart.

Min sidste orlov før krigen faldt sammen med tyskernes store 50 års mindefest på Dybbøl og overgangen til Als den 29. juni 1864. Jeg havde rejseselskab fra Berlin af en del veteraner, østrigere, der havde deltaget i stormen på Dybbøl. Da skete det ved skæbnens spil, at den store krig fødtes i Serajewo -.

Min garnison blev allerede krigsmobiliseret den 27. juli - på grund af truende krigsfare i grænseområdet. Jeg blev den 26. juli telegrafisk kaldt tilbage til garnisonen. På den tid var jeg med et høstkommando på otte mand på høstarbejde hos en svoger til vores (19) bataljonschef, en tidligere reserveofficer, der ejede en større ejendom ved Landsberg an der Warthe, ca. 120 km øst for Berlin.

Ved vor hjemrejse holdt proprietæren en krigerisk tale, en anklage mod Serbien, og han sluttede med disse ord: »Og slå de hunde (serberne), så de ikke ved, hvor de hører hjemme!« Og så naturligvis det uundværlige hurra for kejseren. – Man var forberedt på krigen, og alt forløb programmæssigt inden for kompagniet. Min første ordre, efter krigserklæringen, kom kl. 2 eftermiddag den 27. juli. Vi skulle etablere dobbelt kontroltjeneste ved en bro i nærheden; men den var allerede udført af vort søsterregiment nr. 18 i Osterode i Østprøjsen.

Den første russiske rytter overskred grænsen ved grænsestationen Illowo. Hans hest blev skudt, men selv undslap han. Det var søndag aften, den 1. august. Senere blev jeg tildelt et cyklegorps på 40 menige, ført af en yngre løjtnant. Vi skulle afpatruljere et grænseafsnit sammen med en eskadron kyrasserer fra Deutsch Eylau. Den 4. august foretog russerne et kavaleriangreb på Soldau, men det blev afslået, da det ikke var støttet af tilstrækkeligt artilleri. De følgende dages patruljetjeneste forløb uden større træfninger.

Befolkningen var meget krigsbegeistret, og der blev frådset med levnedsmidlerne. Man troede på en lynkrig og kunne ikke gennemskue den store indkredsningspolitik, der lå bag

det hele. Den engelske konge, Edward VII, havde længe set med ængstelse på Tysklands rivende udvikling handelsmæssigt og de store rustninger såvel til lands som på søen. Wilhelm II havde jo også afsløret dette gennem sin udtalelse: »Vor fremtid ligger på havet!« – Englands rival.

Den 7. august glemmer jeg aldrig; thi da slog det ned i mit sind, at nu ville Tyskland tabe krigen, og så ville vi atter blive danske. Den dag læste jeg i en frontavis (»Parole«), at England havde erklæret Tyskland krig. Da fødtes det store håb og den tro, som min bedstefar (20) og far havde talt om så ofte og så overbevisende, at vi igen ville komme hjem til moderlandet. Min interesse for vor nationale politik havde fæstnet sig, og jeg stod på samme standpunkt som »Flensborg Avis«, der var stærk i troen på Prag-fredens paragraf 5 som et retskrav, en realitet mod den voldshandling, Prøjsen og Østrig foretog imod Danmark.

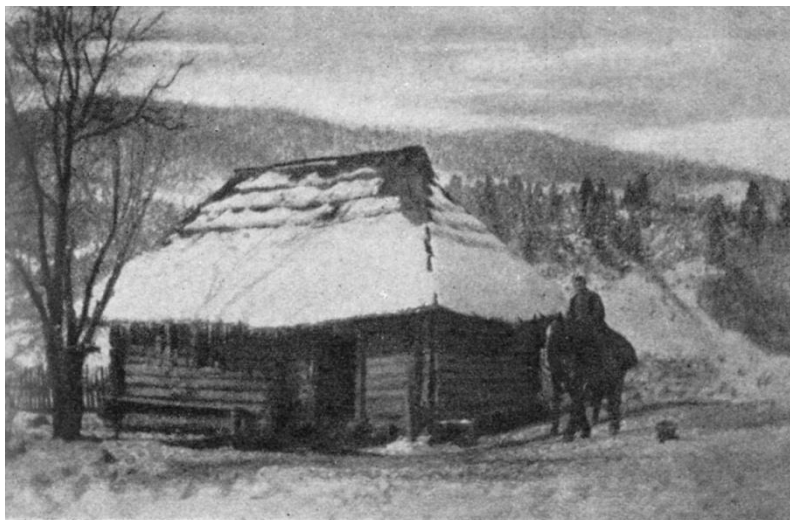
Den tyske hær i Østprøjsen bestod i kampen mod russerne kun af 3 armekorps, som indtil den 20. august blev ledet af generaloberst von Pripwitz und Gaffron. Han holdt sig i defensiven og ville nærmest holde Weichsellinien; men efter den 20. august overtog Hindenburg ledelsen som chef på østfronten, og dermed forberedtes angrebet på den ene af de to russiske armeer, Olm var trængt ind i Østprøjsen. Narewarmeen, efter Narewfloden, var rykket ind fra sydøst og op mod de masuriske søer. Hindenburg fik forstærkning fra det 11. korps, der blev flyttet fra Frankrig, og dermed lykkedes det at lukke ringen omkring russerne. Der var ingen forbindelse med den 2. russiske arme, Wilnaarmeen, der lå foran Königsberg.

Den 26. september kl. 1 middag gik tyskerne til angreb over hele linien mod Gilgenburg-Hohenstein. Vort afsnit lå foran Osekow. Vi måtte ned gennem dalen, da russerne lå på højderne på den anden side af landsbyen. Vi havde ligget 4-5 dage over for hinanden uden en eneste skudveksel, men på slaget et begyndte en voldsom infanteri-, maskingevær- og artilleriild mod de fremstormende tyskere, der lystrede som under en almindelig fredsøvelse. – Jeg, der var ordonnans for bataljonschefen, blev omgående såret af et lettere strejfskud i hovedet og søgte dækning i den dækningsgrav, som min chef lige havde forladt. En sanitetssoldat forbandt mig, og jeg blev liggende i dækningen resten af dagen.

Det blev en blodig dag. Alene i vort krigsstærke kompagni, 250 mand, mistede vi 97 mand ialt, døde, (21) sårede og savnede. Russerne gik tilbage, nordpå, men vi havde de største tab.

Den følgende dag foretog man en omgruppering; og om natten lå vi ud over markerne med geværet i armen. Ved tretiden om morgenen kom feltkøkkenet, og derefter indledtes atter en meget blodig dag. Den afsluttede slaget ved de masuriske sumpe og søer (Tannenbergslaget). Ved 3,30-tiden påbegyndte vi vor fremmarch, men vi blev hurtigt standset af geværild fra flanken, og hele regimentet søgte i marchkolonne beskyttelse i vejgrøften. Efter en halv times forløb aftog flankilden, og så fortsatte vi påny fremmarchen. Det samme gentog sig, og vi måtte påny i dækning. En afdeling dragoner blev nu sendt frem. De blev hurtigt splittet af russerne, der fik støtte af en mængde maskingeværer. Fra firetiden og til henimod kl. 9 lå vi fuldstændig under denne ild, med russerne lige foran os, og vi med tre bataljoner i marchkolonne.

Prisgivet, som vi var, men heldigvis dækket af stærk morgentåge, begyndte vi at flygte i forskellige retninger. Der var ingen officersledelse, fuldstændig kaos og ingen samling. Vi løb med påsat bajonet. De tyske batterier, der var kørt i parkkolonne, blev fuldstændig overrumplet og sprængt; kun den tætte morgentåge var redningen.

Landskab i Ungarn

»Hvad den gamle gartner sagde mellem 1990 kors«

Bryllup i Borodjanka i Ukraine

*Kvinder på
vejarbejde*

Ved middagstid tog slaget en vending. Den højre og den venstre hærfløj trængte russerne tilbage, og derved blev vi, der befandt os i centrum og var fuldstændig revet op, reddet og kunne under det svære tyske artilleris dækning nå tilbage mod Tannenberg, hvor vi samledes om aftenen. Af de tolv kompagnier om morgenen var der kun et fuldtalligt tilbage. 3. bataljon med staben var taget af russerne, og resten af regimentet splittet. Vi blev trukket helt tilbage til Grislinen ved Allenstein for at blive rekonstrueret med våben og mandskab.

I løbet af en uges tid deltog vi påny i operationerne mod den 2. russiske arme (Wilnaarmeen), der nu hurtigt trak sig tilbage over Insterburg mod grænsen. Vi (22) dannede bagtrop og korn ikke i kamp, Vi blev derefter indlogeret nogle dage i Bastenburgs nye kaserne, og efter en omgruppering blev vi med banen sendt helt ned til Schlesiens kuldistrikt omkring Beuthen. Herfra begyndte en fremmarch mod de russiske Weichselfæstninger. Det blev en besværlig fremmarch, for de russiske, rettere sagt de polske veje, var meget dårlige, og vor bagage med de svære, firehjelede vogne sank i de dybe spor. Russernes lette kærre og feltkøkkener klarede det bedre. Vi mistede mange af vore heste, der blev syge eller døde, fordi indkvarteringsforholdene var meget dårlige.

Den 24. september overskred vi grænsen i nærheden af den store polske klosterby Chenstochow, og det gik videre frem til Radom, men Weichselfloden nåede vi først den 14. oktober, lidt sydøst for fæstningen Ivangorow. Den første morgen blev vort kompagni, der var gået i kvarter i en lille landsby helt nede ved floden, overdænget med russiske brandgranater. Vi måtte hurtigt forlade kvarteret. Lidt til venstre derfra lå jeg med mine to mand på post og kunne derfra uhindret følge begivenheden. De mest morgenduelige soldater, der havde rekvireret en høne eller lignende til middag, måtte skyndsomt lade byttet i stikken, da granaterne antændte husene i løbet af få minutter.

Nu kom der mange triste dage for os, og de russiske fæstningskanoner kunne overalt tilføje os store tab. Vi havde kun få langtrækkende kanoner. Vort feltartilleri stod fuldstændig magtesløst -, og efter fægtninger med svære tab måtte vi påbegynde tilbagetoget ad de samme dårlige veje, og vi havde lange dagsmarcher, enkelte gange suppleret med natmarcher på indtil 70 kilometer. Stemningen var trykket og ernæringen dårlig. Enkelte dage var vi uden brød, og suppen indeholdt en stor vandprocent. Vor jernration var opbrugt, og en dag måtte jeg ledsage kompagnichefen. Vi gennemtravlede en landsby for at finde mel til brødbagning. Det var under strenge trusler, idet chefen truede bønderne med (23) pistolen. Mange faldt på knæ og had for livet. De fleste havde intet tilbage. Kartofflerne var for det meste allerede spist.

På tilbagetoget mistede vi i hundredvis af heste. De var selebrudt, underernæret og ødelagt af nattekulden. I begyndelsen af november nåede vi igen grænsen, hvorfra vi for seks uger siden var draget ud ...

Nu begyndte en ny omgruppering. Med banen gik det nordpå langs grænsen til egnen mellem Hohensalza og Thorn, og herfra begyndte et nyt indfald i Polen, mod byerne Kowno og Lodz. Der udkæmpedes flere træfninger ved sidstnævnte by. Jeg blev såret den 29. november og kom tilbage fra fronten. Det blev en besværlig sygetransport. Efter en hel dags vandring indlogeredes vi i en to-etagers skolebygning, der var et rent eldorado for lopper. I skolestuerne, hvor gulvet var dækket med halm, der næsten var blevet til hakkelse af de mange logerende, havde utøjet et godt opholdssted. Velankommen dertil blev vi spærret inde i otte dage. Der var udbrudt en epidemi i byen Lenciske. Vi døjede meget med utøjet, og der blev glæde, da rejsetilladelsen kom. Denne gang foregik transporten i åbne

vogne på en feltbane, men temperaturen var under nul. Stærkt forkomne nåede vi frem til Hohensalza og blev anbragt i barakker.

Vi følte, at vi var kommet ind i en helt anden verden. At få en seng igen efter næsten fire måneder på feltbod var enestående dejligt. Forandringen gjorde, at vi blev syge nogle dage. Derfra gik rejsen videre med lazarettog til Halle og Merseburg i Sachsen. Det var omkring juletid. På byens sygehus fik vi en god pleje. Der var mange hårdtsårede iblandt os. Midt i februar måned kom jeg tilbage til et kompagni for rekonvalescenter ved mit aktive regiment 59 i Deutsch Eylau. Derfra fik jeg den sædvanlige fjorten dages rekreationsorlov til hjemmet, inden jeg påny skulle møde til fortsat fronttjeneste.

Hjemme var min 5 år yngre bror udtaget til militærtjenesten, men ikke indkaldt endnu, og jeg søgte at påvirke ham til at tage til Danmark, da han havde gode (24) forbindelser til at tage turen. Han tog desværre ikke beslutningen, men blev indkaldt til Spandau som gardist. Det lykkedes dog senere for mig at overtale ham. Han fik nemlig orlov i tre dage, men forsøget mislykkedes. Han blev angivet af en tysk embedsmand og blev omgående afhentet af gendarmen. Så gik det tilbage til regimentet i Spandau. Han kom til fronten i august 1915 - til Rusland - og hans sidste budskab kom allerede i september samme år.

Omkring midten af marts 1915 var jeg påny i min garnison, og til alt held blev jeg afkommanderet som politiunderofficer på et lazaret for letsårede. Her oplevede jeg de bedste uger under hele krigen; men det gode har gerne kort varighed; thi efter fire til fem ugers forløb blev jeg påny erklæret duelig til fronttjeneste. Som politi underofficer havde jeg lejlighed til at være sammen med danske nordslesvigere, og vi drøftede mulighederne for en rømning til Danmark. Det lykkedes mig gennem min gamle aktive feldwebel at opnå en orlov hjem. Stabslægen underskrev orlovstilladelsen, og jeg kunne oven i købet bevæge mig frit inden for området helt op til Kongeågrænsen. Jeg rejste, men returbilletten benyttede jeg ikke. Først tog jeg hjem, og den 8. juni rejste jeg nordpå og passerede grænsen dagen efter. Jeg havde god og stedkendt hjælp. Jeg passerede grænsen ved middagstid, mens vagen blev afløst. Nu fortsatte jeg til Ødis-Brumdrup og tog så med sydbanen ind til Kolding, hvor jeg fandt et fortrinligt andet hjem under resten af krigsårene.

I september 1918 kom en dag min daværende husbond, en god sønderjyde, ud på marken og meddelte mig, at krigen nu gik mod afslutningen. Bulgarien havde kapituleret og snart fulgte Tyrkiet efter. Så fulgte de spændende dage i Berlin og hjemme, hvor de stærke gnidninger om grænsespørgsmålet begyndte at røre på sig.

Den 2. marts 1919 tog jeg atter hjem.

Advokat Andersen i Haderslev bekendtgjorde gennem (25) pressen, at vi desertører uhindret kunne vende tilbage, når blot vi meldte os hos det nærmeste »Bezirkskommando«. Vi mødte den morgen ialt nogle og tredive mand ved Frederikshøj ved det tyske grænsekommando. Vore personalier blev optaget, og straks efter blev vi under anførsel af en tysk underofficer ført til Christiansfeld. Her gentog det samme sig som i Frederikshøj, hvorefter vi skulde føres videre til Haderslev, til »Bezirkskommandoet«. Vi nægtede dog alle at spadserere videre til fods, og da vor underofficer heller ikke gad gå, blev der omgående lejet en vognmand, der i to charabanc'er kørte os til Søndertorv i Haderslev. Her vakte vi opsigt. Vor underofficer blev modtaget af et par bekendte, der nok havde et eller andet mellemværende at afregne med ham. Det lykkedes ham dog at slippe ind i »Bezirkskommandoet«, og vi så ham ikke mere. Først den næste dag - efter fornyede rapporter - kunne vi frit tage hjem.

Således gav den faste tro på vor genforening styrke, og selvom vi blev stemplet som dårrer og folk uden indflydelse, har den dog åbnet blikket for og troen på, at voldsmagt er forkrænkelig ...

P. Lausen, Lysabild.

Ved Gisseler-højen i efteråret 1915

(26) Klokken var vel omkring elleve om aftenen, da toget standsede ved en lille station et stykke bag fronten. Søvnige og stivbenede søgte vi ind i gelederne, og snart traskede vi igen af sted ud ad landevej en. Forude lød der en vedholdende torden, der snart steg og snart sank i styrke, og lyskugler i hundredvis oplyste horisonten. Et par steder sås skæret af brand. Jo, her var krig, og vi gik lige ind i alt dette forfærdelige. Vejene var overfyldte med alle slags køretøjer, artilleri, ammunitions-vogne, vogne med forplejning og andet materiel, ambulancer og lastbiler, og alle lagde de beslag på midten af vejen, hvor banen var hård, mens vi infanterister måtte gå i de optrådte rabatter. Ovre på den anden side af grøften gik en strøm af flygtende civilpersoner, mænd, kvinder og børn. Alle slæbte de nogle få ejendele med, indbundet i et tæppe eller læsset på en barnevogn eller en trillebør. Disse flygtende mennesker er noget af det sørgeligste og mest håbløse, jeg har set under krigen. Jeg måtte altid tænke på dem derhjemme.

Henad klokken et om natten nåede vi Avion, og så snart der blev gjort holdt, kastede vi os alle ned på gaden, hvor vi stod, skubbede tornystret op under hovedet og sov. Efter en times tid var vi igen på benene, og kort efter gjorde vi holdt i en arbejdskoloni ved et bjergværk. De fleste huse stod tomme, og vi tog dem straks i besiddelse. Det så ud til, at beboerne havde forladt dem i største hast. Der, hvor jeg kom ind, stod der endnu mad i køkkenet, og der hang tøj i skabene. Vi smed os på det bare gulv, der her heldigvis var af brædder, svøbte os ind i vort tæppe og sov. Flere gange i (27) nattens løb hørte jeg som i søvne kanonernes torden. Om morgenen fortalte man, at franskmændene den nat havde forsøgt angreb fire gange, men var blevet slået tilbage. Vi var havnet midt i Nordfrankrigs grubeområde, hvor der lå bjergværk ved bjergværk, og man vil forstå de ufattelige ødelæggelser, krigen her havde anrettet! Der, hvor vi kom fra, havde vejret været smukt, men her var det, regnfuldt og tåget, rigtig efterårsagtigt, og dagene syntes at være blevet så korte ...

Næste dags aften blev vi trukket noget nærmere ud til fronten. Kanonernes torden derudefra steg og sank stadigvæk i styrke. Til tider hørte man kun enkelte skud, der i næste øjeblik steg til en sammenhængende torden. Når granaterne hvislede hen over vore hoveder, kunne vi somme tider se stikflammen, når luntene tændtes. Af og til peb også en geværkugle forbi. Nu gjorde vi holdt ved en hushøj banedæmning, hvori der var gravet opholdsrum. Det var rigtignok ikke vore hyggelige dækninger fra Cannyskoven. Her var knapt med plads. Når vi endelig havde fået os knebet sammen på sovebriksen, kunne vi kun vende os på kommando. Sort og snavset vand sivede ned ovenfra, for dæmningen var bygget af jord

og affald fra kulgruberne. Det hændte, at der gik ild i en sådan dæmning. Derfor var skinnerne lagt på jernsveller. Der var også gået ild i vor dæmning. Man kunne ikke se ilden, men når det røg et sted, rodede vi bare den øverste jord lidt til Side og satte kogekarret ned, så havde man lidt efter dejlig varm kaffe. Den skjulte ild åd alt brændbart på sin vej. Vore dækninger, der var bygget af grubetræ, props, forkullede en efter en og faldt sammen. En stor styrke blev sat til at gennemgrave dæmningen, flor at standse ødelæggelsen. Der fandtes nemlig her også et ammunitionslager. Det lykkedes ikke at standse ilden, og lageret måtte tømmes.

På begge sider af banelinien lå der arbejderkolonier. Lige foran os lå en gade med lutter nye bygninger, hvoraf nogle endnu ikke var helt færdige. Det var dobbelthuse, og de var ret tiltalende. Der var imidlertid kun (28) brugt to tegninger, og for at få lidt afveksling, var hvert andet hus i rækken forskelligt. I husene på den anden side dæmningen boede enkelte familier. Jeg tillod mig at gå ind i et af hjemmene. I betragtning af forholdene var indtrykket godt. Nu var det altså galt med sproget. Tilsyneladende var to familier flyttet sammen, men hvad de levede af, blev jeg ikke klog på. Jeg forstod, at de skældte ud på kapitalismen og på de amerikanske granater. En lille pige på en halv snes år var lige kommet hjem fra hospitalet, hun var blevet ramt af en granatsplint.

Den følgende aften skulle vi ud til fronten på skansearbejde. Vi kom gennem en stor mineby, Angres. Den var dog delvis sammenskudt, og også kirken var en ruinhob. Herfra fortsatte vi i en løbegrav. Af og til måtte Vi standse og trykke os op mod siden, for at lade sanitetssoldater med deres sørgelige byrder af sårede soldater passere. Hist og her lå en død mand slængt op over gravens kant. Måske død undervejs på båren, og så havde han jo ikke mere hjælp behov, der var nok der forude, som ventede. Ude i frontlinien forlod vi løbegraven og blev trukket ud i en linie til venstre. Forbindelsen i fronten var her revet over og vi skulle grave en ny. Det så ikke godt ud her. Jorden var oprodet, og der lå ituskudte våben og andet materiel, og mellem det hele døde mænd. Der gik en lav banedæmning forbi, og langs med denne havde der stået træer. De var alle som savede over i højde med dæmnings overkant, ramt af projektiler, slynget ud af glammende malmunde ...

Som det altid vil gå, er nogle mindre flittige, og en del havde ikke så stor hast med arbejdet. Jeg havde nu en følelse af, at dette ikke ville ende godt, og derfor gravede jeg alt, hvad jeg kunne, og smed jorden op foran hullet. Jeg nåede da også at få en ret god dækning, før det gik løs. Der kom en byge af ild og jernstumper og fejede alt, der stod oprejst, væk. Folk reagerede på mange måder. En del ville søge tilbage til løbegraven. Der kom en kravlende på albuer og knæ, mens han (29) holdt huen for ansigtet. Jeg kendte ham, det var en polak. Jeg slog en klo i ham for at trække ham ned, men så snart jeg igen slap ham, kravlede han videre på samme måde og slap mærkelig nok godt igennem. Vi lå fire mand klemmt ned i mit hul, deriblandt en slagter fra Angel. »Vi må«, og så bandede han stygt på dansk »Vi må have fat i vore geværer. Vi vil ikke værgeløse lade de sorte skære halsen over på os!« Og så kravlede han op og kastede nogle geværer og patrontasker ned. Da skydningen efterhånden ebbede ud, afsøgte vi området for at se efter vore kammerater. En medicinsk student, en jøde med det mærkelige navn øjendick, gjorde her et stort arbejde med at forbinde de sårede, alt mens byger af maskingeværprojektiler bestrøg området. En af de døde tog vi med tilbage. Han havde en svoger ved vort kompagni.

Så skulle vi til afløsning i forreste linie på Gisseler-højen. Fra Angres drejede vi til venstre ad vejen til Givenchy, en større landsby, der næsten uafbrudt lå under ild fra de franske kanoner. Gennem denne by førte nemlig den eneste hårde vej ud til dette afsnit af fronten.

Der var da heller ikke et eneste helt hus her, og der lugtede af lig fra mange af ruinerne. Et sted ved siden af vejen lagde jeg mærke til et keglespil, rejst af ueksploderede granater. Kongen var kaliber 21. Man blev tit forundret over, hvor letsindige folk kan være. Før vi kom ind i byen, fik vi et lille hvil, så tog vi geværet i højre hånd, og nu gik det i stærkt løb gennem gaderne, der delvis var spærret af tømmer og væltet murværk. Der havde været løbegrave op til stillingerne, men de var delvis sammenskudte og fyldt med vand, så vi masede af sted ved siden af. Det var i mørket ikke let at komme uden om de mange granathuller, og af og til lød en undertrykt ed. Det er ikke rart at falde i et vandfyldt hul, men når der så falder en eller to ned ovenpå, kan man jo nok give ondt af sig ...

De allierede havde startet offensiven ved Loretto som et stort anlagt gennembrudsforsøg. Deres soldater (30) var iklædt nye uniformer og var forsynede med forplejning til flere dage. De nåede dog kun nagle kilometer frem, før fremstødet blev kvalt i ild og blod. – Efter tyske opgivelser mistede de allierede ved dette forsøg omkring 150.000 mand. De tyske tab fik vi aldrig at vide, men alle de tyske stillinger gik tabt. Det var da heller ikke en udbygget stilling, vi nu kom ind i, kun nogle store granathuller, som var forbundet med hinanden med gravede render, så man kunne kravle fra den ene til den anden. Sammen med en kammerat fik jeg anvist et sådant krater, der måske var fem til seks meter i gennemsnit. Min kammerat tog den første vagt. Jeg fandt en brædestump, som jeg satte mig på, og med teltsejlet over hovedet forsøgte jeg at få lidt søvn. Da jeg skulle overtage vagten, var det ved at blive lyst. På skråningen lige over for mig hang et teltsejl, jeg littede på det for at se, hvad det kunne gemme. Der stak et par støvler ud, de lå med tærne nedad. Da jeg vendte mig bort, så jeg, at der også stak et par støvler ud af leret på den modsatte side, men der vendte støvlenæserne opad. Begge mænd må øjensynlig være blevet begravet ved eksplosionen, hvad enten de nu har været døde eller levende. Der var indbygget et lille skydeskår af stål mellem et par sandsække. Da jeg kiggede ud gennem det, så jeg næsten lige ind i ansigtet på en ung franskmænd, vel næppe tyve år. Jeg ser endnu det smukke ovale ansigt ag det kortklippede sorte hår. Han sad på knæene i et granathul, halvt sammensunket. Hans højre hånd holdt endnu om geværet, som lå på jorden, hovedet var sunket ned på brystet, og hans skråhue lå foran ham. Det var meget på en gang, men det slog slet ikke til. Overalt, hvor jeg så hen, lå der døde mænd, ven og fjende mellem hinanden. Et sted lå en neger næsegrus på jorden. I venstre hånd holdt han en spade, og den lange, krumme kniv, der vistnok også er beregnet til at hugge sig gennem pigtrådsspærringen med, var faldet ud af hans højre hånd.

Han har nok været arbejdssoldat. Jeg sikrede mig ved (31) lejlighed hans tornyster for at se, hvad sådan en sort monsieur havde af fornødenheder. Foruden nogle brogede sabelkva-ster og noget lædertøj var der en garderhjelms, hvis blanke laklæder og messingbeslag samt den interessante »pikkel« øjensynlig havde fundet hans behag. Det eneste fornuftige, der var i tornystret, var en klædebørste, som jeg for resten tilegnede mig. Nu skulle vi til at udbygge stillingerne, men gang på gang stødte vi på lig, og det var næsten umuligt at få dem begravet, for det var farligt bare at vise så meget som hovedet oven for dækningen.

Næste nat blev Jeg sammen med en underkorporal sendt ud i en sammenskudt løbegrav som lyttepost. Det var så tæt ind på franskmændene, at de kunne kaste håndgranater over til os. Graven var halvfyldt med vand, og der lå to døde tyske pionerer. Vi havde altså valgt imellem at stå i vandet med de døde mænd om benene eller sidde på kanten, hvor vi efter al sandsynlighed snart ville blive skudt. Vi blev da enige om at trække os et stykke tilbage, og her byggede vi så et værn af sandsække. Vor underofficer bød os gå ud igen, men det ville vi ikke. »Ja, så bliver jeg nødt til at afgive melding, og I er vel klar over, at det er lydig-

hedsnægtelse, og tilmed foran fjenden!« - »Vi nægter aldeles ikke«, sagde jeg, »når kompagniføreren er villig til at gå derud, er vi villige!« Kompagniføreren har nok ikke ønsket at gå foran med et godt eksempel, i stedet for sendte han en afdeling arbejdssoldater. De øste vand hele natten, og om morgenen var de lige vidt. Så blev stillingen opgivet. Franskmandene havde imidlertid et godt øje til var nye plads, men da deres stillinger lå lidt højere, kunne de ikke godt få skuddene anbragt. Granaterne smuttede i reglen ovenover og ned bag skråningen. En dag røg der dog et hjørne af mit skydeskår. Det blev mig lidt for hedt, og jeg ville gå lidt til side. Knap havde jeg vendt mig om, før der slog en granat ned i gravens kant. Jeg satte mig med et bump på halen uden dag at være kammet til skade; men manden, der tag vagten efter mig, blev dræbt.

(32) Det regnede nu næsten hver dag, og vi øste og udbedrede, for gravene styrtede hele tiden sammen. Så fyldte vi pløret i sandsække og byggede på ny, men når vandet så var løbet fra, var sækkene jo kun halvfulde, og så faldt det hele igen sammen, eller der gik en granat ned og væltede det hele, og så var der ikke mere til at stikke spaden i. Vi stod og sled sækkene fra hinanden med hakker; men det hele var så håbløst. Vi var sultne og gennemblødte, og det var næsten mørkt hele døgnet rundt. Mad fra køkkenet nåede sjældent ud til os, men vi kunne da samle lidt drikkevand i vore teltsejl.

En nat silede regnen ned. Jeg havde spændt mit teltsejl op mellem fire stokke for at få lidt husly; men det havde ikke faldt nok; og snart samlede vandet sig ovenpå og trykkede sejlet ned, så det til sidst hang helt ned over mit hoved og spærrede udsigten. Jeg var ganske apatisk og gad ikke gå i gang med den våde stads. – Pludselig hørte jeg en soppe i Sølet foran mig, og en stemme sagde: »Bon kammerat! Nicht schiessen!« – I næste øjeblik hoppede en fransk soldat ned til mig. Han var blevet træt af legen og ville nu hellere i fangenskab. Mange gange har jeg tænkt på at følge mandens eksempel, men var altid bange for, at soldaten derovre stod med fingeren på aftrækkeren.

Vi fik hver dag udleveret en halv deciliter spiritus. Da den jo heller ikke kom regelmæssigt frem, var der en dag alt for stor forsyning, og samtidig var der tyndet slemt ud i mandsskabet. I min gruppe var der kun fire tilbage. Mange drak sig altså den dag en tung glemsel til, men heldigvis var der ingen, der yppede kiv -

Der susede noget forbi mit hoved og klaskede ned mod jorden. Det var det halve bundstykke af en granat af svært kaliber, mere end nok til at kunne have revet mit hoved af. Underofficeren, som jeg stod og talte med, gav et vræl fra sig, en jernstump var faret gennem hans venstre håndled. Han tabte ikke engang piben af (33) munden, men da han rakte armen frem, for at vise mig såret, sagde han med et bredt grin: »Heimatschuss! Nu er jeg færdig med krigen!

Dengang havde vi endnu ingen gasmasker, og da råbet »GAS!« lød gennem skyttegravene, føltes det næsten, som om alt blodet løb fra hovedet, og man måtte svælge en klump. Hastigt kiggede jeg over dækningen. Jo, der kom en tæt grå tåge, ligesom skubbende sig frem og fyldende alle ujævnheder. Den væltede sig ned i granathullerne og kravlede op på den anden side. Netop sådan havde jeg læst om det. Snart ville den vælte sig ned i graven til os. . . Jeg så på mine kammerater. De vejrbidte ansigter var blevet grå. En tog et snavset lommelørklæde op af lommen og så på det, men stak det så i lommen igen. Nej, det ville heller ikke kunne redde ham. Gassen kom, men det var heldigvis ikke giftgas. Der var foretaget nogle sprængninger, og det var røgen fra disse, der fortættet af den tunge, regnfulde luft drev hen over os.

Vi var to døgn ad gangen i forreste linie, derefter to døgn i Avion, for at vi kunne få udsovet og få tøjet tørret og gjort nogenlunde rent. Det vil sige, at vi skrabede leret af vore uniformer med spaden, somme tider gik det næsten helt op til patrontaskerne; men da der de fleste steder i Frankrig er flisegulve, slog vi bare hul på skorstenen og Iavede bål foran på gulvet. Det nemmeste brændsel var vinduesskodder og når man slog dem i stykker, havde man straks en hel bunke pinde. Til andre tider gik det ud over møbler og trapper.

Så gik det igen efter to døgn tilbage til den før omtalte banelinie. Når vi var her, skulle vi bære materiel ud til fronten. To ture hver nat. Det var næsten værre end at være i forreste linie. Vi masede os frem gennem den oprodede jord i buldrende mørke, med pigtråd, planker, ammunition, sække o. m. m. Støvlerne havde vi spændt fast om benene, og så skete det endda, at de blev siddende i pløret, og det var håbløst at søge efter dem. Det var godt at have en stænk og arbejdsvant (34) makker til disse ture. Vi gik to og to med en stok over skuldrene. Et stykke tid havde jeg som makker en dr. phil. Han var det prægtigste menneske, men slet ikke vant til dette hårde arbejde, så jeg trak altid byrden så langt hen til min side som muligt. Han faldt senere. En aften, da vi kom ud i forreste linie med materiel, mente man derude, at vi hellere måtte blive. Der var tegn til, at franskmændene ville forsøge et angreb, og hvis vi gik, kunne vi let blive overrasket af spærreild. Jeg var nu ikke meget begejstret for at være med til at slå et angreb tilbage, og sammen med en halv snes kammerater tog vi chancen. Vi var dog kun kommet et par hundrede meter tilbage, da det brød løs. Byger af granater hamrede ned omkring os. Pløret stod højt til vejrs og faldt igen ned med lydelige plask. Vi sprang for livet, kastede os hen i sølet og sprang igen. Jeg vidste, at der måtte være en gammel løbegrav forude, nåede den og dukkede ned netop som en granat huggede ned i kanten over mit hoved, ikke en halv meter fra mig. Heldigvis eksploderede den ikke. Jeg kunne gøre mig fri af den jord, der væltede ned, ellers ville jeg vel heller aldrig være blevet fundet. Da skydningen stilnede lidt af, søgte vi efter hinanden. Uheldigvis vidste vi Ikke, hvor mange vi havde været, men det viste sig dog senere, at vi alle var i god behold, To var dog blevet sårede. Dem tog vi med til forbindingspladsen.

En dag blev jeg sendt ned til Angres for hos pionererne at få et kort over vor stilling. Løbegravene var fulde af vand og pløre, Jeg tog risikoen og løb over markerne, men snart eksploderede den ene shrapnel efter den anden omkring mig. Jeg måtte igen søge ned i muddret - Selvopholdelsesdriften er vidunderlig stærk og gør tit vore handlinger til reflekser, men tit har jeg tænkt, at det sluttelig dog er ligemeget, en dag indhenter skæbnen dig alligevel, og så spekulerer man over skæbnetro og forsyn.

En nat faldt den første sne, og da det blev lyst, lå jorden jomfruelig hvid som et liglag, men snart rev (35) granaterne store sorte pletter i det hvide tæppe, så det ligefrem gjorde ondt at se det. Nej, her var intet helligt, kun ødelæggelse og død.

Det er kun et lille afsnit af disse mange dages mareridt, som sled nerverne tynde. Det var koncentreret menneskelig lidelse og vanvid. Med 250 mand var vi gået ind i denne stilling, og nu 6 uger senere, var vi knap 90 mand tilbage i 2. kompagni ...

Jul i Frankrig 1915

»Aldrig nogen sinde har man tilladt sig at præsentere så snavsede og beskidte soldater for mig!« udtalte den kommanderende general for 9. reserve armekorps, von Böhm, skarpt til vor kompagnifører, «Ja vi stod opstillede på kasernegården i Douai. Nu burde vi jo være blevet fornærmede, i hvert fald på vor kompagniførere vegne, men der er alligevel ingen,

der tager sig det mindste af, om en menig soldat bliver fornærmet eller ej, og så kunne vi da for resten være ligeglade. Men den blaserte herre i den fine uniform med de mange ordener, som menigmand dog til syvende og sidst havde fortjent til ham, skulle bare have været med der, hvor vi kom fra, så havde han nok stemt tonen lidt ned. I seks uger havde vi under de mest umenneskelige kår holdt stillingen derude på Gisseler-højene. Halvt i vand og halvt i ild havde vi ligget, som en så træffende sagde, og så havde han endda glemmt mudderet, de fysiske anstrengelser og det psykiske pres, som vi der havde været ude for.

Forrige nat var vi blevet afløst, og i går havde vi trasket de 25-30 kilometer her til Douai. Landevejenes ujævne brostensbelægning og de opblødte støvler havde gjort fødderne ømme som bylder. Jo, kompagniføreren, løjtnant Wiegelmann, havde haft den rette forståelse for vort behov og ladet os i ro. Men Wiegelmann var jo kun løjtnant, og i fredstid en lille toldembedsmand, han skulle kanøfles. Omgivelserne, vi var kommet i, var nu heller ikke nogen opfordring til forfængelighed og storvask. Det var en gammel artillerikaserne, der (36) igennem mange slægtled havde set fransk ungdom blive dresseret og plaget, som det nu er militær vis. De nederste gange var belagt med almindelig stenpikning, og langs med væggene var der nogle cementkummer, eller rettere sagt krybber, hvor enhver kunne vaske sig eller vaske sit tøj, som han nu følte tvang til. I baggården var der en række retira-der med halvdøre for. Sovesalene, der for resten også var opholdsstuer, var store, hvidtede rum uden nogen som helst hygge, og der var hverken senge, borde eller stole. Vi måtte sove på gulvet i noget halm.

Mit ophold på kasernen blev dog ikke af lang varighed. Nogle dage senere blev jeg afkommanderet som ordonnans i officersmessen, der var indrettet i kompagniførerens kvarter og lå i nærheden af Porte d'Arras. Dermed begyndte de bedste dage, jeg har haft som soldat

...

Madame Pluvier var enke. Hendes mand havde været grosserer, men var død før krigen. Der var en datter på 18 år, en dreng på 12 år og en på 10 år, og så en gammel bedstemor, som jeg snart blev meget fine venner med. Som ordonnans kunne jeg altid få fat i lidt kaffe og sukker og andre rare ting, og grandmama kunne for alt i verden godt lide kaffe, og vi fik mangel en god sludder over en tår. Sproget var det internationale med nik og hovedrysten, skuldertrækninger og armbevægelser og så de brokker fransk, jeg havde opsnappet. Jeg korn i det hele taget hurtigt på fortrolig fod med hele familien, efter at jeg på et landkort havde vist dem, hvor jeg havde hjemme og fortalt dem om 1864 og vort nationale problem. Jeg hjalp dem med mange huslige sysler, bankede tæpper, vaskede gulve, fejede gade og kløvede brænde. Så korn madame og stak et stort glas vin eller cognac ud. En dag betroede hun mig, at hun havde et anker vin nedgravet i haven, for at tyskerne ikke skulle få fat i det.

Byen havde en dejlig svømmehal, og drengene fik lov til at gå med mig derhen. Foruden kompagniføreren (37) boede jeg sammen med hans oppasser og messens kok, og vi hentede naturligvis ikke vor mad fra feltkøkkenet. Kompagnifeldwebel Hamann ville altid have mig med til tjeneste i kompagniet, men jeg fik det for det meste drej et sådan, at jeg havde noget at udrette. En dag sagde kompagniføreren, at jeg kunne blive hjemme, der ville komme noget kul, som jeg kunne læsse af. Der kom en fladvogn med to sække, og det kunne jeg jo snart klare, men når feldwebelen spurgte, læssede jeg stadigvæk kul af. Det gik der tre dage med.

Så kom julen, og den kom også uden de mange forberedelser, der hjemme gjorde det hele så festligt. Her var ingen julehemmeligheder og ingen forjættende duft af julemad og bagværk og ingen oplyste butiksvinduer. Den syntes bare at komme, fordi det stod i alma-

nakken. Juleaften skulle vi i kirke. Da vi havde stået opstillet uden for Notre Dame en god times tid, blev dørene åbne, og den civile befolkning forlod kirken. Hvad de ud over de rituelle bønner har henvendt sig til de himmelske magter om, kan jeg kun gætte på, men vor præst bad om sejr for de tyske våben og formanede os til at holde ud til den endelige og retfærdige sejr. Så sang vi om fred på jord og fryd på jord, men få kilometer derude mod vest lå mænd, som aldrig havde villet hinanden noget ondt, under umenneskelige kår og lurede på hinanden med fingeren på aftrækkeren ...

Der er så mange modsætninger her i verden, tvivl og tro, kærlighed og had, tryghed og elendighed, det er ikke altid let, selv med den bedste vilje, at få regnestykket til at gå op.

Efter gudstjenesten samledes vi om et juletræ på kasernens loft. Feltpræsten læste juleevangeliet, og mens lysene brændte ned, sang vi nogle julesalmer. Derpå fik vi hver en julegave. Til mig var der et hvidt lommeørklæde. Jeg troede nu ellers ikke, at en frontsoldat måtte være i besiddelse af et hvidt lommeørklæde, der jo kunne bruges, som man ville overgive sig.

Det blev nu for resten aldrig hvidt mere, mens jeg havde (38) det, så megen franskvask havde jeg ikke lært. I Beskeden var gaven i hvert fald, når man tænker på, at der for en eneste granat af lille kaliber kunne købes flere lommeørklæder til hver mand i kompagniet, og granater blev der nu ikke sparet på. Nu blev der lagt et par ankre øl op. Vi drak af vore kogekar, og efterhånden, som øllet sank i tænderne, steg julestemningen. Fra året i forvejen kendte jeg den måde at holde jul på og listede stille bort. Der var så stille i de mørke gader, selv fronten derude mod vest syntes at tie, men hvor mange tårer blev der mon ikke grædt bag gadernes lukkede døre. Jeg så op mod de tindrende stjerner. Jo, der var Karlsvognen med den knækkede stang, og der var Nordstjernen. I den retning, langt mod nord, lå mit hjem. Der sad nu far og mor og mine mindre søskende og kunne ikke få juleglæden ind i stuen og ind i deres bekymrede sind. Det savnedes jo tre omkring bordet. Min ældste bror lå på lazarettet, og den næste var gået over grænsen til Danmark. Men i et andet hjem sad en lille pige og bad i angst for sin ven. Hjemme i mit kvarter satte jeg mig hen og læste igen hendes og mine forældres julebreve efter at have stillet deres billeder op på bordet foran mig.

Dagen efter gik jeg hen på kasernen og hentede et juletræ, som jeg pyntede lidt og satte nye lys i. De to drenge, Leo og Lycien, hvem jeg var blevet mægtig fine venner med, havde også haft travlt. De havde kastet hvide serpentiner over alle buske og træer i haven. – Måske en slags erstatning for julesneen. Hjemmefra havde jeg fået nogle pallier med bagværk og julegodter, og nu holdt jeg jul sammen med mine værtsfolk. Større modsætninger kunne vel næppe samles om julens symbol, katolikker og protestant, ven og fjende. Vi forstod ikke meget af hinandens sprog, men jeg tror nok, at vore tanker gik ad de samme veje, da vi ønskede hinanden glædelig jul!

Ved Lorettohøjen 1916

(39) St. Lerettos høj skyder sig som en mægtig knude ud i det flade nordfranske land. Det er ikke noget bjergmassiv med klipper og vildsomme skove. Så langt jeg kunne se, havde der kun været dyrkede marker, men intet hus og ingen træer. Nu var skrænterne gennemtrukket af et net af skyttegrave og løbegrave og arret efter forbitrede kampe. – Højdedraget havde ved sin dominerende placering i landskabet været hårdt omstridt og havde skiftet ejer flere gange. På dets brede ryg lå en helligdom, et lille kapel, viet den hellige St.

Loretto. Hver sommer vandrede tusinder af mennesker derop for at sikre sig hendes gunst. Vi kom ikke så langt, men måtte pænt blive ved højdedragets fod. Vort ærinde var nok ikke i hendes ånd.

Efter at have ligget i Douai julen over for at få lidt ro og igen få nerverne i ligevægt, gik det atter mod fronten. Det var med tungt hjerte, jeg tog afsked med familien Pluvier, som havde været mine gode værtsfolk julen over. Nu skulle jeg igen ud til det, der kaldes min pligt, og muligvis være skyld i en af deres landsmænds død. Den 14. januar gik det ad de kendte veje gennem de store minebyer Henin-Lietard og Sallaumans til Lens. På den store soldaterkirkegård her lå der 32.000 soldater begravet. Kammerater, som var her i slutningen af krigen, har fortalt mig, at kirkegården da var fuldstændig oprodet af granater og så godt som udslettet, og den smukke by Lens en eneste ruinhob. Denne nat hørte jeg igen efter flere ugers ro maskingeværernes knitren, og det føltes som en prikken ned langs ryggen. Deri nye stilling, vi nu kom i, var ny og systematisk udbygget under hensyntagen til terrænets beskaffenhed. Den forreste skyttegrav var tre meter dyb og foroven en fem til seks meter bred, og bunden var overalt forsynet med løberiste af træ. Fra gravens bund og ned til opholdsrummets bund skulle der være mindst 22 trappetrin, så vi fik mindst 5 meter fast jord over os. Disse bunkers var afstivede nede i jorden. Selve rummet (40) var 1,80 m højt, 2,40 m bredt og 4 m langt. Hver bunker havde to udgange og var desuden forbundet med hinanden under jorden. Nedgangene krummede, så der ikke kunne skydes ned ovenfra. Undergrunden bestod af kalksten, og det var et stort stykke arbejde at lave et sådant opholdsrum. Vi fortsatte udbygningen af denne stilling. Om dagen fyldte vi den løshuggede kalk i sække, og om natten tømte vi sækkene bag ved skyttegravene. Vi lå da i en række, hver brugt et lille værn og kastede sækkene fra den ene til den anden, ind til den sidste tømte dem. Det var et meget farligt job, idet man ovre fra den anden side forsøgte at forstyrre os i arbejdet ved at skyde på os med geværgranater, små skyttegravskanoner og miner. En nat syntes jeg dog, det blev for hedt og rullede mig langs jorden for at komme i dækning. Der- ved fik et stykke pigtråd fat i mine bukser og reven mægtig trekant. Jeg reparerede straks, men fik underbukserne syet fast til benklæderne ...

En lille kanon, måske kal. 4 cm, hvorimod franskmændene kunne bestryge vort afsnit, var særlig generende. Den måtte tilintetgøres. Til delte formål fik hver vagtpost to pinde. Den ene af pindene blev straks sat i jorden foran på dækningen, og når så afskuddet fra kanonen lyste op, blev den anden pind sat ned i pejleretningen. Ved så at trække en linie over pindene fra de forskellige stand, fandt man skæringspunktet, og der målte den altså være. Den fik 120 skud af svært kaliber og var herefter tavs.

Til at begynde med havde vi haft franskmænd liggende over for os. De blev senere afløst af englænderne, og vi kunne straks mærke forskellen. Englænderne var ligesom mere pågående, mere bevidst i måden at holde os i spænding på. De sendte forvovne patruljer ind i vore skyttegrave, og de sloges som desperate, når de kom i knibe. En nat blev en af dem skudt, og det viste sig da, at en af vore officerer kendte ham fra Hamborg, hvor han før krigen havde været ansat i en forretning. En anden gang blevet par englændere, som var kommet (41) ned i vor skyttegrav, skarpt forfulgt. De løb ud gennem en sappe, slog en af vore vagtposter ned og sprang over dækningen. Den anden vagtpost glemte i forskrækkelsen helt at skyde. En anden gang rendte en engelsk patrulje ligefrem med to af vore mænd, som stod vagt i en fremskudt stilling. Vi diskuterede sommetider, om der var 18 eller 20 meter mellem stillingerne på dette sted.

Terrænet i vort afsnit skrånede svagt ned mod en høj banedæmning, som gik tæt bag vore modstanderes skyttegrave. Der lå minebyer på begge sider af banedæmningen, og en gade var ført gennem en viadukt. Denne viadukt var tilbygget med props, for at man ikke skulle se ned ad gaden på den anden side, men en dag havde en af vore soldater kravlet omkring i granathullerne bag vor stilling. Derved var han kommet noget højere op og opdagede nu, at han kunne se en skærm, som dækkede en gennemgang i den tilbyggede viadukt. Han kunne se, hvordan engelske soldater ganske sorgløst færdedes på den anden side af dæmningen. Opdagelsen blev meldt til kompagniføreren, og han tog mig med ud til stedet. Jeg skulle bære periskopet og en riffel med kikkert. Periskopet forstørrede 15 gange, og nu kunne vi rigtig betragte livet på den anden side. Det hele var så tydeligt, at man ville have kunnet genkende enhver som helst. Længe kunne kompagniføreren imidlertid ikke dy sig; der skulle skydes. Det var jo kun fuglefrie soldater, som gik der, og tilmed fjender. Jeg skulle observere gennem periskopet. Nu kom der to soldater. Kuglen må vist have pebet dem om ørene, for de sprang hver til sin side og kiggede forbavset. - »Jeg tror, at kuglen slog i venstre side af viadukten«, sagde jeg til kompagniføreren. Det ville han ikke tro og fyrede igen. Skuddene vakte godt nok forundring på den anden side, men jeg så hver gang et nedslag i cementmuren. Da det blev ved at gentage sig, blev jeg klar over, at det var selve projektilet, jeg så en skygge af, idet det smuttede gennem periskopets lysfelt. Inden aften havde man dog skudt et par englændere. Dagen efter blev hullet lukket. (42) Der var iøvrigt fire rifler med kikkerter i kompagniet, udleveret til de bedste skytter, som skulle gå omkring og pine uforsigtige modstandere ned. Man tilbød også mig en sådan riffel, men jeg frabad mig dette hverv.

Mange gange, når vi lå i vore bunkers, kunne vi høre modstanderne arbejde neden under os, Alle stillinger her var underminerede. og ved passende lejlighed sprængte de så hele partiet i luften. Man kan ikke just sige, at det gav et stort brag, når de tusind kg dynamit eller mere fattede af. Det virkede på en anden måde. En dump lyd, og så kom der ligesom flere bølger af rystelser efter hinanden. Der kunne opstå et hul, som man godt kunne have puttet en hel bondegård ned i. Jeg har set det flere gange, men har ikke ord for at beskrive det ... Man ligesom lammedes af den ufattelige kraft, man her blev vidne til. Jordklumper så store som jernbanevogne, slyngedes tårnhøjt til vejrs. Da gælder det om at hytte sig, når de kommer ned igen. Det er blevet fortalt, at ni mand engang blev begravet under en sådan jordklump.

Så længe løjtnant Wiegelmann var kompagnifører, var jeg ordonnans. Det var ikke ufarligt, da jeg jo måtte af sted, uanset hvor meget der blev skudt, og der har da også mange gange været bud efter mig. En gang var jeg på vej ud i forreste linie med en melding. Der var et voldsomt skyderi. Det generede mig nu ikke stort, da løbegraven var ret dyb, men pludselig satte det engelske artilleri ind på min grav, og granaterne hamrede ned til højre og venstre. Det kan nok være, at jeg fik travlt og nåede snart en bunker med ammunition, hvor jeg krøb i ly mellem al slags farligt sprængstof. Englænderne havde øjensynlig set mig fra en lænkeballon, jeg hele tiden havde set forude. Som ordonnans boede jeg sammen med telefonisterne, Fra vor bunker gik der en underjordisk gang ind til kompagniførerens dækning. En dag sad jeg og spillede »Skamlingsbanke« på en mundharpe. Kompagniføreren kaldte på mig og spurgte, hvor jeg var fra, for han kendte godt den melodi. Jo, jeg var da deroppe fra den danske grænse, nærmere (43) betegnet Lintrup. Den egner kendte han godt. Han havde været ved toldvæsenet i Skodborg og havde haft tur til Bavngård. »Så er det ikke så mærkeligt, at jeg hele tiden har syntes, at jeg skulle kende Herr løjtnant«, sagde jeg,

»for jeg har næsten kendt alle toldembedsmænd, som færdedes på den stræknings. Min far havde som bygmester haft arbejdet i mange år på de tyske toldbygninger på dette afsnit af grænsen.

Der var dog også mange fordele ved at være ordonnans. Jeg kom i forbindelse med mange mennesker. Når jeg bragte meldinger til officererne, fik jeg tit en cigar. En dag kom jeg ned til en ældre løjtnant med melding om, at han var afkommanderet til et rekrutdepot. Han blev så glad som et barn og blev ved med at læse meldingen igennem, alt imens han blev ved med at skubbe cigarkassen hen til mig med opfordring til at forsyne mig. Jeg tog en, jeg tog to, men til sidst tog jeg en hel håndfuld og stak dem i lommen. Et par gange om dagen måtte jeg tilbage til bataljonskommandøren, som boede i Lievin, vel et par kilometer bag fronten. Jeg benyttede gerne lejligheden til at gå hen til et køkken for at få noget at spise. Nu måtte jeg i grunden ikke gå alene på disse ture. Vi skulle altid være to i tilfælde af, at der skulle tilstå os noget, men for at få mere fritid skiftedes vi til at gå. Somme tider kom kommandøren, Hauptmann v. Saal, dog med meget nærgående spørgsmål, så var min makker gået til køkkenet, eller havde lige henne i gaden truffet en ven. Da mit hverv som ordonnans førte mig temmelig langt omkring i stillingerne, fik jeg et kort over hele afsnittet udleveret. Det var en meget betroet sag, og jeg lod det aldrig ud af hænderne.

Nu kunne alle de meldinger, vi ordonnanser løb med, jo godt være afgivet pr. telefon, om bare ikke tyskerne havde haft en mistanke om, at modparten på en eller anden måde var i stand til at aflytte deres telefonsamtaler. De kunne nemlig selv i en afstand på indtil to kilometer høre visse summetoner. Derfor måtte ingen (44) telefon ude i fronten være uden dobbelte ledninger og absolut ingen jordledning. Blev der endelig givet vigtige meldinger igennem, blev det gjort i en slags kodesprog. »Beder om forfriskning til 17, bærer hele dagen askespande!« Det var en melding til artilleriet og betød: »Beskyd punkt 17, den kaster miner!« Meldesystemet var desuden sikret ved, at der var indbygget anlæg til at kunne sende lyssignaler.

Englænderne vedligeholdte ved dag og nat en irriterende ild mod vore stillinger. Det var ikke noget egentligt bombardement, en salve her og et par granater der. Vi var altid og alle steder utrygge. Åbenbart havde de også deres morskab med at beskyde vore retirader, så vi også måtte til at bygge dem under jorden. Alt dette sled på nerverne, og det kostede jo også menneskers liv og førlighed. En dag beskød de os med gasgranater, og da vinden hen på eftermiddagen løjede helt af, blev gassen ved at stå i skyttegravene. så vi i mange timer måtte gå med gasmaske på. Det var meget ubehageligt, men ellers skete der ikke noget.

Underofficeren, som uddelte den daglige ration af snaps, havde soldet sammen med venner og fæller, og mange var stærkt berusede. Drikkevarerne var selvfølgelig taget af den fælles tildeling, og snart kom der klager til kompagniføreren fra det menige mandskab, der jo ikke havde fået det kvantum snaps, der tilkom dem. Så blev jeg sat til at dele spritten ud. Underofficererne blev selvfølgelig sure over at skulle hente deres ration hos mig, men blandt mandskabet fik jeg pludselig mange gode venner. Jeg holdt mig dog strengt til forskrifterne.

På en tur gennem stillingen blev kompagniføreren kvæstet. Et par granater slog ned i skyttegravens kant, og en jernstump ramte ham og slog ham omkuld. Den nedstyrtende jord begravede ham, men heldigvis havde der stået en løberist af træ på kant op ad gravens side, den væltede under jordens skred og lagde sig hen over ham, så det blev forholdsvis let for mig at få ham fri. (45) Kvæstelsen, som han havde fået, betød nu ikke så meget. Han var blevet klemt lidt og havde fået et chok. Jeg fik ham ned i hans bunker og lagde ham på

briksen, og da det blev aften, ledsagede jeg ham ud af stillingen. Det blev sidste gang, jeg så ham.

Seks dage i forreste linie, seks dage i første reserve og seks dage i anden reserve, det var rytmen i vor tilværelse i stillingen foran Lorettohøjen, Når vi lå i anden reserve, var vi indkvarteret i en landsby, Neuvelles, som lå nogle kilometer bag ved Lens. Tit måtte vi om natten gå herfra og ud til fronten på skansearbejde. men det hændte også, at vi arbejdede på en reservestilling, som blev anlagt tæt uden for byen. Her kunne vi arbejde om dagen uden at blive beskudt. En dag talte jeg herfra mere end 30 mineskakter, kendelig ved de høje ståltårne. Her i Neuvelles havde vi også en del vagttjeneste, blandt andet for at kontrollere civilbefolkningens færden. De skulle alle have identitetskort, men det tog vi nu ikke så nøje, især når det var unge piger. Vi så da i reglen meget strenge ud til at begynde med, men det endte gerne i en forstående latter. En gang var jeg på et vagthold, som skulle passe på nogle internerede mænd. De var anbragt i et toetagers beboelseshus, hvorfor, ved jeg ikke. Vi skulle bevogte huset både forfra og bagved og gik med skarpladte geværer og opplantede bajonetter, For det meste sad vi dog inde hos mændene ved den varme pejls. De skulle nok varsko os, når runden korn, og når deres koner kom med mad til dem, fik vi en kop kaffe med. Der var vist ingen af dem, der tænkte på at stikke af, og vi var for resten da også ligeglade.

En overgang boede jeg sammen med to tyske kammerater hos et gammelt ægtepar, Deserie, Et par af deres sønner var soldater i den franske hær. Den yngste, som ved krigens udbrud ikke havde været værnepligtig, var hjemme og gik i minerne, som faderen før ham, men to sønner havde mistet livet ved den store grubeulykke, som nogle år før krigen ramte Sallaumines-gruben, og (46) hvorved mere end 1200 af egnens mænd omkom. De to gamle hadede os af et godt hjerte, men tog alligevel imod den mad, vi kunne skaffe med hjem til dem. Heldigvis kunne vi ikke forstå de vrede ord, madame Deserie øste ud over vore syndige hoveder. Vi lo blot godmodigt og sagde blot: »Nix kompra, madame!« At sige, at det var mindre renligt hos de to gamle mennesker, ville være et mildt udtryk. De sad det meste af dagen ved hver sin side af komfuret, skråede, snuste tobak og spyttede langspyt, så der stod to halvkredse foran dem på flisegulvet, og alt var snavset og fedtet. Vi var jo ellers ikke forvænte med renlighed, men det var os alligevel et nummer for groft, og da hunden en dag havde lavet sit behov bag køkkendøren, og døren så ved alt gå op og i slæbte det med frem og tilbage, tog vi affære. Alle køkkenmøbler blev sat ud i gården og fik der en ordentlig omgang med vand, sand og en klud. Så kom der et par spande vand ind på gulvet, og der blev ikke levnet snavs, hverken i hjørner eller sprækker. Madammen skældte ud, så det sang, mens manden forsøgte at glatte lidt ud, men aldrig har deres køkken skinnet sådan af renlighed, som efter denne omgang -. Kun mandens billedgalleri lod vi i fred. Det var en broget samling af journal- og avisudklip, som han havde klæbet op på den ene væg. Nogle af billederne bar stærke spor af alt have været i berøring med det snavsede gulv.

Lievin var en stor mineby, vokset op omkring de store grubeanlæg og domineret af de høje ståltårne og de mægtige affaldsbunker. Hele periferien var arbejderkolonier, men der var også flere smukke slotte, som rimeligvis tilhørte mineejerne, men som nu måtte dele skæbne med arbejdernes huse og borgerhjem: Ruinhobe. I kældrene under de sammenskudte huse lå vi i første reserve. Kvartererne ville have været gode nok, hvis vi ikke havde måttet dele dem med et utal af rotter. – De grådige bæster åd alt, hvad der blot var nogenlunde spiseligt, og de madvarer, vi ikke kunne pakke ned i vore kokekar, måtte vi hænge op

ved loftet (47) i snore. De krøb ind under vore tæpper, når vi lå og sov og løb hen over vore ansigter, men jeg hørte aldrig, at nogen blev bidt af dem.

Den 24. januar var det min fars fødselsdag, og i den anledning havde mm sendt mig en lille pakke med bagværk. Dagen skulde fejres sammen med stuens kammerater. Jeg havde hentet kaffe fra køkkenet i mit kokekar og havde fået bordet fint dækket, idet jeg brugte »Hejmdal« som borddug. I det øjeblik blev vi alarmerede. Man ventede angreb fra englænderne, og vi skulle omgående rykke ud i forreste linie til forstærkning. I en fart puttede jeg kagerne i min brødpose og skuldrede oppakningen. Så tog jeg bøssen i den ene hånd og kaffepotten i den anden og gik mod »fjenden«, der dog heldigvis ikke kom. Da jeg omsider havde fået mig installeret under de nye omgivelser ude i skyttegravnen, varmede jeg kaffen og dækkede bord på ny, men det var nu i selskab med andre kammerater. Inden jeg lagde mig til ro, hoppede jeg lige op over dækningen, for at besørge et lille ærinde. Et øjeblik efter smækkede et projektil mod et kalkstykke lige ved mine ben, så et til og et tredje. Jeg så mig om for at opdage, hvad der vel kunne være årsag til dette koncentrerede skyderi, og uden at tænke over det, strøg jeg asken af min cigar. I samme øjeblik var jeg klar over, at gløden fra min cigar havde været målet. Jeg kom skyndsomt ned ...

Når vi lå i denne første reserve stilling, bestod vort arbejde mest i at bære mad, post og matedel ud i forreste linie. Efterhånden blev dog nætterne kortere og kortere, og vi måtte begynde med transporten, før det blev mørkt. Så strøg modstanderens flyvemaskiner hen over os og beskød os med maskingeværer. Det var dog sjældent, at nogen blev ramt.

Der var endnu mange civile i Lievin dengang. Hvad de levede af? Ja, det ved jeg ikke. De fik ikke nogen tildeling ved amerikansk hjælp. Amerika var dengang endnu ikke kommet med i krigen. Det var mærkeligt at se børnene lege i gaderne og i ruinerne, men de vidste (48) på en prik, når der var fare på færde, og i næste øjeblik varde forsvundne i deres smuthuller som rotter. Et par drenge gik tilhånde ved vort køkken. En dag så jeg dem komme kørende med nogle vandtønder. En granat gik ned i gaden lige foran dem. Et øjeblik var de fuldstændig borte i røg og støv, men da jeg løb til for at se, hvordan det var gået, sprang de uskadede ind i det nærmeste hus. Der kunne ved højlys dag godt være livlig trafik mellem Lievin og Lens, men det var mest ambulancer og enkelte køretøjer og smågrupper til fods, men der blev sjældent skudt efter dem. En dag, da jeg stod og så på trafikken, kom en afdeling artillerister. De var knap kommet forbi mig, før en salve huggede ned blandt dem. Da jeg kom derhen, mødte mig et frygteligt syn. En mand kom ravende hen mod mig, og havde jeg ikke fået fat i ham, ville han være faldet. Han var oversprøjtet med blod og hjernemasse fra en kammerat. Da jeg fik ham lagt på briksen i mit opholdsrum, sov han med det samme. Jeg kunne ikke opdage, at han havde noget sår. Det var choket, der havde slået ham ud. Der var telefon i vor bunker, og jeg ringede til sanitetsafdelingen. Her mente man dog, det var bedst at lade ham ligge foreløbig. Han sov i flere timer og blev så afhentet.

Det sværeste skyts, jeg har været ude for, var kaliber 38. Afskuddet havde jeg ikke hørt, men bæstet kom lige imod mig med et brus, som et eksprestog. Der var kun et at gøre: jeg kastede mig ned. Et par hundrede meter længere fremme slog den ned i en fabriksbygning. Et frygteligt brag, og murbrokker og jernstumper slyngedes højt til vejrs. Et sprængstykke, der vejede omkring halvandet pund, slyngedes tilbage hen mod mig og faldt ned ikke 20 meter borte. Der kom endnu fire af samme slags. Målet har sikkert været et batteri 15 cm haubitser, som dog stod et hundrede meter længere til højre. Netop fra dette haubitserbatteri

har jeg lagt mærke til, at man under bestemte vejrforhold kunne følge projektilerne med øjnene.

(49) Efterhånden som flyvevåbnet blev mere udviklet, blev de også mere nærgående. De sejlede lige hen over vore stillinger og beskød os med deres maskingeværer. Vi skød igen som rasende, men har nok alle skudt et godt stykke bagved. Ved en sådan lejlighed jog jeg 70 kugler gennem løbet, der blev så varmt, at det snerrede, når jeg spyttede på det. Et par gange er det dog lykkedes os at beskadige en maskine, men de gik i glideflugt ned bag modstanderens stillinger. Den 1. april var jeg på vej gennem stillingen med en melding, da jeg så en flyver få en fuldtræffer. Den slog vingerne sammen og gik næsegrus mod jorden. En mand slyngedes ud af den og blev ved med at slå kolbøtter, mens han faldt. Jeg råbte ned i en bunker: »Flyver ramt!« Men nedefra råbte de bare: »Aprilsnar!« Det tyske artilleri undså sig ikke ved at sende et par salver over tilden forulykkede maskine. Natten mellem den 5. og 6. juni stod jeg sammen med en kammerat vagt i en meget udsat sappe. Englænderne kunne beskyde os fra tre sider og fyrede flittigt. Kuglerne peb os om ørerne, somme tider slog de ned foran os, så sandet sprøjtede op i ansigtet på os. Vi plejede ellers at stable nogle sandsække op for at få lidt værn. Den aften havde vi fået besked om ikke at bygge noget op, da man formodede angreb. Jeg havde lige set på klokken. Om tre minutter ville afløsningen komme. – Da fik jeg pludselig et tungt slag i ansigtet og tumlede ned i skyttegraven. Jeg må have mistet bevidstheden et øjeblik, men vågnede ved, at min kammerat stod bøjet over mig. I den tro, at det var angrebet, der havde overrasket os, sagde jeg til ham, at han hellere måtte springe op på skytteafsatsen og se, at vi ikke fik flere håndgranater. Det viste sig dog senere, at det var et projektil, som havde ramt mit gevær, som lå på skyttegravens kant. Det havde slået bøssets lås i stykker, og jeg havde fået alle splinter i ansigtet. Jeg kravlede hen i et hjørne og kunne høre blodet løbe ned i sandet. Da jeg følte til ansigtet, fik jeg fat i patronudtrækkeren, som sad fast i panden; jeg trak den ud. Imens var underofficeren (50) kommet til, han skød en lyskugle op og viklede et par forbindinger om mit hoved, Så kunne jeg rejse mig, og støttet af underofficeren kunne jeg gå ned i vor bunker, hvor jeg blev sat på en skammel. Imidlertid var en sanitetssoldat kommet til. Han tog den første forbindelse af, og jeg hørte en kammerat sige: »øjnene!« En anden bemærkede, at han kunne se hjernen. De har åbenbart ikke regnet med, at jeg kunne høre, hvad de sagde, men jeg var straks forberedt på det allerværste. Fire kammerater har mig tilbage ad den vej, jeg havde travet så uendelig mange gange. Jeg hørte maskingeværernes knitren, og af og til peb en kugle forbi. Skulle der endnu være en, som var bestemt for mig? For mig var krigen derude forbi, men hvad ville fremtiden byde på.

Et minde!

Natten mellem 5. og 6. juni 1916, i stillingerne ved Lorettohøjen i Nordfrankrig, blev jeg hårdt såret ved et skud i hovedet, hvorved jeg mistede synet på begge øjne. I mindet om det skrev jeg tyve år efter følgende:

Det er tyve år siden, jeg sidst så Lyset, og det var fra en magnesiumlyskugle, afskudt af en årvågen soldat, der forvoldte ulykken. Med et knald forlod den pistolløbet og for hvislende i en stor bue ud gennem natten, jagende mørket med sine hundreder af normallys, så det forskræmt gemte sig bag pigtrådsfonhugningens pæle, dukkede ned i granathuller eller krøb ind mellem græsset, hvor det lå som dybe, mørke skygger, parat til at springe frem og

opslugte alt i det øjeblik, lyset slukkedes. Men mange øjne under tunge stålhjelme afsøgte spejdende hver kvadratomme af den strimmel ingenmandsland, der lå mellem skyttegravene, mens skyggerne drejede rundt om deres skjul og strakte sig, som ville de flygte, men ikke turde give slip, og pigtrådens indfiltrede netværk droges hen over grønsværen som et vod, der søger bytte ...

Og kuglens lys slukkedes, og mørket opslugte alt. – Men den strimmel oplyst jord, som adskilte Europas nationer i årevis, og døden, der lurede i al sin gru, står (51) endnu for mit indre blik, skarpt tegnet som på en fotografisk plade.

Det er tyve år siden, jeg sidst så dagen, en varm dag i Frankrigs skærsommer, som pustede sin lune ånde ned i skyttegrav enes labyrinter og svøbte de gråklædte soldater ind i længsel efter hjem, gerning og barnelatter. Solen skinnede på ven og fjende og brunede de skægstubbete kinder. Men højt over vore hoveder hang lærkerne og sendte deres jublende triller ned til den stridende menneskehed, forjættende evig fred. Græs og urter strakte sig, så langt de kunne, for at dække over al denne ødelæggelsens vederstyggelighed og bredte sit grønne, bløde tæppe over de faldnes grave.

Og solen gik til hvile i vest og sendte os sin sidste hilsen på guldbræmmede skyer, og evigheden kom os ganske nær. Ind fra marken og ud fra skyttegravens kroge kom mørket listende og sænkede sin tavse vinge over den mishandlede jord. Men en nattergal forsøgte at tolke for os livets store hemmelighed.

Det er tyve år siden, jeg sidst så natten, en lun nat med bløde silhouetter. Højt over vore hoveder vandrede de blinkende stjerner på deres evige haner, ubekymret om menneskeskæbner, men sært dragende sind og tanker. Mine øjne søgte Nordstjernen, og mine tanker vandrede de mange, mange mile mod nord, til den plet på jorden, som jeg elskede, og som var mit hjem, og en bøn for dem, jeg der havde kær, formede sig på mine læber, mens jeg spændt lyttede ud i natten, hvis stilhed uafladelig flængedes af eksplosioner og af hvislende granater, der med døden som last var på vej mod deres fjerne mål. Men geværskuddenes skarpe smæld lød, som var det livstråde, der blev overklippede –

I selvsamme øjeblik lagde en engelsk soldat den kugle i løbet, som i sig bar min skæbne, den ramte mig som et kolbeslag og udslettede mine øjnes lys for stedse.

– Det blev en lang, lang nat ...

Søren P. Petersen, Rødding.

Krigen slutter

(52) Vi kom i Januar 1918 fra St. Avold, hvor vi havde ligget i Ro, til Verdun, over for Høj de 304.

Vi blev udladet i Romagne og opslugt vort Kvarter i Byen Gesnes. Kanonerne kom i Stilling i Cheminskoven. Der er sikkert mange, der husker Omkørselsvej en ved Mont Facon, Stillingen var som sædvanlig i Stillingskrigen, Skyderi frem og tilbage. Den ene Kanon havde faaet en uheldig Placering og blev overdænget med Granater. Blandt andet fik

den en Granat i Munden, og et Stykke af Kanonrøret blev flækket op i fire Dele - som Stængelen paa en Løvetand. Hen paa Sommeren fra tog man os vort Forspand, som kom til Kimmel-bjerget.

I August var der lige som noget andet i Luften, og sidst paa Maaneden og først i September blev der slet ikke skudt fra den anden Side. Man kunde mærke, at Tyskerne var nervøse. Og saa! Den 11. September Kl. 11 om Aftenen gik det løs med et Brag. Det var Amerikanerne, der satte ind. De brugte ikke den Metode, som anvendtes ved Somme og i Flandern, først at tromle i lange Baner, nej, de gik til Angreb med det samme, Vi boede i en Barak uden for Byen og havde et Beskyttelsesrum - halvfuldt af Vand! - »Ind med os!« sagde vor Feldwebel, der kom farende ud fra sin Bungalow. Der tilbragte vi Natten; men den næste Dags Eftermiddag gik vi tilbage. Vi maatte stadig i Skjul for Flyverne, som fuldstændig beherskede Luftrummet. Henimod Aften maatte vi dog frem til vort Kvarter igen for at bjærge Batteriets Papirer.

Vi kunde nu se, at Observationsballonerne var (53) kommet betydeligt nærmere. Ellers var det nu forholdsvis roligt. Amerikanerne har vel haft travlt med at flytte Kanonerne frem. Vi fik Vognen med Papirerne og Gullaschkanonen med tilbage, ogsaa den ene Kanon, der ikke stod saa langt fremme. Alt det andet blev tilbage. Den anden Kanon havde lige affyret en Serie Skud, da der kom en af Mandskabet fra et Batteri, der stod længere fremme. Han sagde, at Amerikanerne var helt fremme ved deres Kanoner. Infanteristerne i Skyttegravene var blevet taget til Fange.

Det var overraskende, hvor hurtigt Amerikanerne gik fremad. Men den tyske Krigsmaskine var opslidt, og der var ingen Reserver til at fylde Hullerne. Vor Kanonbetjening skyndte sig tilbage, men tog dog Maskingeværerne med. Med visse Mellemrum skød de en Salve mod Amerikanerne, der langsomt fulgte efter.

Vi gik tilbage om Natten og laa nogle Timer i en By. Der var en Ballon lige udenfor, men op kunde den ikke komme. Saa snart den kom lidt til Vejrs, var Fjenden over den som Høge. Vi kom til Cheppy, hvor vi opholdt os nogle Dage og marcherede saa 50 km til Eggen ved Longuyon, hvor vi kom i Ro. Et Par Dage efter rejste en Underofficer og jeg paa Orlov.

Vi var nu et godt Stykke inde i Oktober. I Berlin var Regeringen blevet omdannet, og i Frankrig flyttedes Frontlinien temmelig hurtigt østpaa. Det saa ud efter alle Haande.

Vi to, der skulde paa Orlov, skulde med Toget fra Longuyon, hvortil vi kom henimod Aften. Toget skulde afgaa samme Aften, men saa snart det mørknedes, begyndte Flyverne at bombardere Banegaarden, Vi sad i »Heltekælderen« og havde ikke ret meget at glæde os til. Det holdt dog op ved Midnatstid. Det begyndte nemlig at regne, og henimod Morgenstunden kom Toget. Vi blev sat af i Vappingen ved Metz. Her skulle vi vente paa Militært orlovstoget, som ventedes lidt over Middag. Men det kom naturligvis ikke, og i Stedet svirrede det med alle Haande Rygter. Der blev fortalt, at al Orlov (54) skulde annulleres, og at alle skulde sendes tilbage. Det havde ikke undret mig, om vi havde faaet den Besked. Ligeledes hed det, at alle, der var afkommanderet i Hjemlandet, skulde indkaldes. Ved Midnat kom Toget dog, og vi kørte langsomt fremad. Somme Tider holdt vi flere Timer paa aaben Strækning; men ud paa Aftenen naaede vi dog til Köln. Maaske kunde vi naa Hurtigtoget til Hamborg. Da Toget ikke holdt paa Hovedbanegaarden, men kørte langsomt igenem til Köln/Deutz, smed vi vore Pakker ud og sprang selv bagefter. Det endte med nogle Saltomortaler hen ad Perronen.

Eksprestoget til Hamborg var dog kørt, men vi læste i Avisen om de allieredes Vaabenstilstandsbetingelser. »Dem gaar Tyskerne aldrig ind paa«, sagde vi til hinanden, men om Morgen, inden vi rejste fra Köln, saa vi i de nye Aviser, at Tyskerne havde accepteret.

Undervejs til Hamborg blev der af Militærpatruljen i Toget bekendtgjort, at al Orlov var standset i fjorten Dage. Det betød, at vi fik fjorten Dage ekstra Orlov, ialt fire Uger. Sikken Orlov, for at Krigen snart skulde være forbi, kom man ikke i Tanker om.

Hjemme havde de jo lavet »Arbejder- og Soldatterraad«. Det var ikke noget, vi kendte til ved Fronten. Da de fire Uger var omme, meldte jeg mig ved dette her »Raad« og fik en Paategning paa Orlovssedlen. Nu var Krigen imidlertid forbi - og Tilbagerejse umulig.

Den 30. November fik jeg Besked om, at jeg skulde rejse til min Udfyldningsbataillon for at faa min Afsked. Bataillonnen havde under Krigen haft sit Sæde i Neubreisach i Elsass, men var nu flyttet til Bahrenfeld ved Altona. Jeg fik en Billet udleveret og kom til Altona om Morgen. Da jeg i den raakolde Vintermorgen spadserede fra Hovedbanegaarden ud til Kasernen, tænkte jeg paa, at nu var Kredsløbet sluttet. Jeg blev indkaldt en af de smukke Sommerdage først i August 1914 som Skomager ved Beklædningsdepotet i Bahrenfeld for at lave Støvler til det 9. Armekorps og blev indkvarteret paa den samme Kaserne, hvor jeg nu skulde have mine (55) Afskedspapirer. Jeg tænkte paa den første Dag efter Indkaldelsen, da vi stod opstillet i Gaarden paa Beklædningsdepotet. Da sagde vor tekniske Leder, den Lykke Major Rode, med sin hæse Stemme: »Jeg har lovet at levere 360.000 Par Støvler i Løbet af et halvt Aar, og jeg er vant til at holde, hvad jeg lover! I skal ikke andet end spise, sove og arbejde!«

Vi tænkte, at et halvt Aar var længe; da skulde Krigen gerne være til Ende, men vi blev klogere! Vi fik Lov til at arbejde haardt, men vi levede dog under ordnede Forhold og kunde ogsaa nu og da rejse hjem, og at ikke alle havde tabt Humøret, vidner følgende Linier om:

»Lieb Vaterland, magst ruhig sein,
jetzt greifen auch die Schuster ein«.

Da jeg nu den Morgen gik ind paa Stabsbygningen, hvor jeg ved Krigsudbruddet blev indkvarteret, for at melde mig for sidste Gang, vajede den røde Fane fra Taarnet. Et Syn, man ikke var vant til.

Jeg blev henvist til et Hjemsendelseskompagni, der laa i Nærheden. Nu gjaldt det om at komme for Lægen, faa Papirerne i Orden og komme hjem ...

Jeg havde dog den Glæde at mødes med mit Batteri, der kom tilbage fra Fronten og blev indkvarteret i Nærheden. Her tilbragte jeg den meste Tid i de Par Dage, jeg var der. – Efter at jeg var rejst paa Orlov i Oktober, havde man modtaget en Udrustning, som om Krigen skulde vare fire Aar endnu. De havde ogsaa været indsat, men alt var Forvirring og Planløshed. Divisionen, som de var underlagt, paalagde dem at handle efter Konduite, og det var ikke saa let, for knap var man kommet i Stilling, før man skulde rykke tilbage igen.

Amerikanerne gik ustandselig frem. Det var et svært Arbejde at slæbe de mange Kanoner ud og faa dem anbragt igen. Men heldigvis kom Vaabenstilstanden, og de fik Ordre til at overgive Kanonerne til Amerikanerne. Jeg fik sagt Farvel til mine Kammerater. En hel Del af dem var jeg rykket ud sammen med fra Neubreisach (56) hin Maj dag i 1916, først til Thorn efter Kanoner, derpaa til Peronne i Frankrig, kort Tid før Sommeoffensiven satte ind. Da jeg sagde Farvel til vor Kompagni-Feldwebel og takkede ham for god Behandling i

de 2½ Aar, vi havde marcheret og kørt frem og tilbage langs Frontlinien i Frankrig, sagde han til mig: »Skriv engang!« – Det blev nu ikke til noget, men for 3-4 Aar siden besøgte jeg ham i Hamborg. Det var en mærkelig Følelse at sidde over for ham og paa lige Fod drøfte vore Oplevelser. Vi kunde have talt sammen i Dagevis.

Den 4. December 1918 henimod Aften kom jeg hjem, til et Hjem, der var ribbet for alt gennem den lange Krig, men med Lyst og Kræfter til at bygge op paany med den herlige Vished, at man kunde blive hjemme.

Anders Christensen, Skast pr. Ballum.

I Brügge

(57) Efter vor uddannelse i Wilhelmshaven var vi kommet til Brügge i Belgien. Da vi marcherede fra banegården, marcherede børnene foran os og sang »Marmelade, Marmelade, die schönste Butter im ganzen Staate –«

Denne smædesang og mange flere havde de lært af soldaterne. Vi marcherede tværs gennem byen og op til en belgisk kaserne, som havde navnet Purmolen kaserne. Den havde sikkert fået navn fra et par møller, som lå lige i nærheden. Kasernen var god nok. Vi kom i rigtige senge, men ikke med hvide lagener. Kun hovedpuden havde et betræk, men det var meget smudsigt, og så var puden stoppet med uld, som var gået i klumper.

Da vi var blevet indkvarteret, kom kompagni-feldwebelen ind på vor stue og spurgte vor sergent, om vi var vant til at eksercere, og om han var vis på, at halvdelen af kompagniet ikke drattede om, når han kommanderede nede i gården. Sergenten mente, at det var der vist ikke noget i vejen for. Det var nemlig en meget »schneidig« feldwebel, med jernkors af både anden og første klasse, og han havde vist lyst til at vise sig. Vi kom så ned i gården, og han viste, at han kunne kommandere, men meget blev det ikke.

Dagen efter skulle kompagniet ud på en eksercerplads. Vi fik ikke at vide, hvor langt der var at gå. Jeg gik så ind til feldwebelen og spurgte, hvor langt der var at gå til eksercerpladsen, for jeg kunne ikke gå langt. Svaret var: »Se til, at De kommer ud!« Kammeraterne grinede ad mig, men jeg sagde, at jeg nok skulle få feldwebelen tam, og det fik jeg efterhånden. Jeg gik så med ud på pladsen; der var vel en tyve minutter at gå. Straks (58) vi kom derud, meldte jeg mig til min sergent, at nu kunne jeg ikke mere. Ja, så måtte jeg melde mig til løjtnanten, hvad jeg også gjorde. Han sagde, jeg kunne stille mig ind til en side, indtil kaptajnen kom. Vi havde fået både en ny løjtnant og en ny kaptajn. Da han kom, sagde han kun, at jeg skulle føres til lægen; det skulle konstateres, om jeg fejlede noget eller kun simulerede. Jeg meldte mig så syg dagen efter og fik i tre dage let tjeneste. Jeg tænker, overlægen har sagt til kaptajnen, at jeg virkelig fejlede noget.

Da de tre dage var omme, fulgte det af sig selv, at jeg igen skulle gøre tjeneste. Vi skulle igen marchere ud til eksercerpladsen; men denne gang gik jeg kun med et stykke af vejen, så trådte jeg ud til siden og meldte mig hos en underofficer, som gik med mig tilbage til

kasernen. Det var han meget glad for, for så fik han jo fri på den måde. Dagen efter meldte jeg mig igen syg. Nu gik jeg overlægen på nerverne. Han sagde, at jeg skulle være glad for, at jeg endnu var i live. Jeg svarede, at det var jeg også, men trods det kunne jeg ikke holde ud at gøre tjeneste. Så fik jeg en let tjeneste, men uindskrænket, altså varig. Der gik nogle dage, hvor jeg gik og drev om på kasernen. Da jeg traf feldwebelen i korridoren, sagde han: »De bestiller virkelig intet!« Jeg svarede, at det havde jeg heller ikke behov. Om det nu har ærgret ham, ved jeg ikke, men han kom senere ind på stuen og sagde, at jeg næste dag skulle gøre tjeneste igen.

Vi marcherede igen til eksercerpladsen, jeg trådte igen ud af rækken og blev ført tilbage til kasernen. Dagen efter stillede jeg igen hos overlægen. Han sagde, at jeg jo havde let tjeneste. Jeg svarede, at feldwebelen havde sendt mig til tjeneste. »Denne forbandede feldwebel«, sagde overlægen. Når vi nu kom tilbage, skulle jeg sige til feldwebelen, at han skulle stikke sin næse i sygejournalen og ikke sende nogen til tjeneste, som han havde givet let tjeneste, og hvis det skele igen, ville han melde ham til majoren. »Ja«, sagde jeg til overlægen, »det vil (59) jeg nu helst være fri for at sige til feldwebelen«. Så fik jeg en overhaling af overlægen. Om jeg gamle fyr var bange for at sige det? Nu befalede han mig ligefrem at sige, som han havde sagt. Da vi kom tilbage og op på korridoren, stillede den underofficer, der havde været med os, os op ud foran døren til skrivestuen og hentede feldwebelen ud. Det gjorde han altid. Så trådte jeg et skridt frem, og feldwebelen spurgte, hvad jeg ville. Så afleverede jeg ordret, hvad lægen havde sagt, jeg skulle sige. Feldwebelen fik et stort, rødt hoved derved. Han spurgte mig, om jeg da havde let tjeneste. Jeg sagde »ja« i en tone, som ville jeg sige, at det vidste han jo nok.

Til feldwebelens ros må jeg sige, at han ikke bar nag til mig. Nu gik jeg kun og drev omkring. Til tidsfordriv hjalp jeg skydeunderofficeren med at male skiver og andet. Feldwebelen sendte mig altid efter penge til lønning og i byen for at få vekslet, samt andre små ærinder, og vi var fine venner.

En dag kom han ind på stuen og sagde, at kompagniet den næste dag skulle til skydning. Det kunne jeg da egentlig gøre med. »Ja«, sagde jeg, »meget gerne, når jeg kan køre med sporvognen ud til skydebanen«. Ja, det måtte jeg godt. Jeg kørte så derud og indtog min plads i kompagniet. Da vi kom tril at skyde, var jeg en af de bedste skytter, måske endda den bedste. Da jeg havde skudt, skulle en stor meklenborger, Peto, til det. Så sagde vor kaptajn til mig, at nu kunne jeg nok fortælle Peto hemmeligheden ved at skyde. Jeg svarede, at det ville han vist alligevel ikke kunne forstå. »Nej«, sagde kaptajnen, »det tror jeg heller ikke«. Kammeraterne sagde til mig, at det var dumt af mig at skyde så godt, for på den måde, blev jeg da aldrig fri. De mente nok, at jeg simulerede. Jeg sagde nej, tværtimod, jeg har hele tiden sagt, at alt, hvad jeg kan stå eller ligge ved, det kan jeg, men gå hurtigt kan jeg ikke.

Det var jo et såkaldt opfyldningsdepot, jeg tilhørte. Herfra blev regimenterne opfyldt efterhånden, som det tyndede ud i disse. En dag var der fra et (60) sanitetskompagni i Ostende blevet forlangt ti mand til at gøre tjeneste der. Feldwebelen har jo sikkert ærgret sig lidt over at have mig gående, og nu bød der sig en chance til at komme af med mig. I hvert fald blev jeg udtaget, samt tretten andre fra vort samt fra 2. kompagni. Vi blev klædt om i matrosuniform. pakkede vort kluns og fik ordre til at køre med toget til Ostende og melde os der i et bestemt hus. Jeg blev som den ældste fører for gruppen. Det var et dejligt sommervejr, og vi var godt tilfreds med turen. Vi måtte vente længe i Ostende, inden der kom en sanitetssoldat og lukkede os ind, og et stykke tid efter kom lægen. Vi skulle være sygebære-

re i et matrosregiment. Lægen spurgte de enkelte, om de fejlede noget og undersøgte dem. Jeg kom som kommandant til sidst. Da han spurgte mig, fik han den samme besked som sædvanligt, at jeg led af følgerne af to operationer, og at jeg ikke godt kunne gå. »Ja, men-neske«, sagde han så, »tror De så, jeg kan bruge Dem?« »Nej, det tror jeg ikke«, sagde jeg, »jeg er blevet kommanderet til at melde mig her; jeg har ikke meldt mig frivilligt!« – Ja, for hans skyld kunne jeg rejse hjem igen, og så fik jeg tre andre med. Vi rejste så tilbage.

Da jeg kom op på korridoren, var kompagniet stillet op til parole. Jeg stillede mig op forenden med gevær ved fod og huggede hælene sammen, så feldwebelen hørte mig. Han havde nær fået et slagtilfælde. Jeg meldte mig tilbage fra Ostende. Han vidste først ikke, hvad han skulle sige, men så kom det. »Møg sender man bort, og møg får man tilbage!« – »Javel, herr Feldwebel«, sagde jeg. Han var vred. »Ja«, sagde han, »jeg vil ikke have Dem mere. De kan gå, hvorhen De vil«. »Ja«, sagde jeg, »så går jeg først ind i min stue med mit kluns«. Nej, det måtte jeg ikke. »Ja«, sagde jeg, »så går jeg over på bataillonskontoret og spørger, hvad jeg skal gøre«. Det blev han bange for, Han sagde, at så kunne jeg gå ind -

Dagen efter skulle kompagniet til skydning. Jeg syntes, vi skulle have lidt sjov. Jeg kørte ud med sporvognen og stillede op på min plads i kompagniet. Da vor kaptajn (61) korn, spurgte han, hvad det var for en matros. Da han så, det var mig, fik han en forklaring. Ja, sagde han, han kunne ikke have mig gående i min matros-uniform blandt søsoldaterne. Nu skulle jeg straks køre hjem og få min gamle uniform igen, og det gjorde jeg. Min trøje hang endnu på depotet, men mine bukser var væk. Så smed sergenten et par andre hen til mig, men der var ingen, der kunne passe mig. Enten var de for korte eller for snævre. De var nemlig lappede, og dem ville jeg ikke have. Det vidste sergenten også nok, men han svor på, at ny fik jeg ikke. Han var så gal som en tysker. Det blev middag, og han ville gå. Om-sider greb han ind i en stabel nye bukser og hevet par hen til mig. »De passer«, sagde jeg uden at prøve dem. De var nu alt for små, men jeg var kendt nede på beklædningsdepotet og vidste, at der kunne jeg få bukserne byttet, hvad jeg også fik, og så fik jeg endda hvidt stof med til striber, som jeg så fik anbragt på skrædderværkstedet. Så var jeg igen en rigtig søsoldat.

En dag blev vi alle undersøgt, da en del skulle sendes ud til fronten. Da jeg skulle hoste, blev lægen ramt af mit åndedræt. Jeg fik huden skældt fuld og hørte ikke, hvad han sagde, jeg duede til. Jeg var jo stadig a. v. Jeg gik så dagen efter ind og spurgte feldwebelen om, hvad det var blevet til med mig. Ja, jeg var altså stadig a. v. – »Ja«, sagde jeg, »så kan De da ikke beholde mig her længere«. »Nej«, svarede han, »De bliver sikkert sendt hjem«. »Det vil jeg ikke«, sagde jeg. – Det kunne han ikke forstå. »Jo«, sagde jeg, »nu har de indset her, at jeg ikke kan gå. Kommer jeg nu hjem, så går der kun fjorten dage, så har jeg igen den røde seddel, og så hedder det: Fyren kan ikke gå, fyren kan ikke køre, og så kan jeg begyn-de forfra hos den kørende afdeling!« »Ja«, sagde han, »De har ret, så må vi se at hitte på noget andet til Dem«.

Nogle dage senere fik jeg ordre til at pakke mit kluns, og jeg og nogle andre blev af en underofficer overført til Bataillon Brügge. – Det var en såkaldt (62) garnisons-bataillon, hvorfra alle vagter i og omkring byen blev udkommanderet. Ligeledes blev alle mandskaber til kommandantur, intendantur, de forskellige depoter osv. afkommanderet herfra. Vi boede i et gammelt kloster, hvor man havde smidt munkene ud. Vi fik en prima forplejning. Feldwebel og køkkenunderofficer snød. De opgav, at kompagniet var på 150 mand, men de fortav, at de fleste var udkommanderet og blev forplejet andetsteds. Vi havde en hotelejer fra Hamborg, Ernst hed han, som køkkenchef og han kogte virkelig god mad.

Første dag, jeg var der, fik jeg besked om, at jeg dagen efter skulle med på vagt. Jeg spurgte feldwebelen, om det var med gevær. - »Ja«, sagde han, »andre vagter fandtes der ikke«. »Ja«, sagde jeg, »det kan jeg ikke have med at gøre, jeg er a. v. og er ikke uddannet med gevær«. »Ja«, sagde han, »så må De se, hvordan De så kan få tiden til at gå«. »Ja«, sagde jeg, »det kan jeg nok, for jeg har ikke bestilt andet hidtil«. - Det var en dejlig tid. For dog at have en beskæftigelse, fandt man på, at jeg kunne bringe proviant ud til et vagthold ved nogle hestebarracker. Der kørte jeg så ud hver middag med sporvognen.

Nu er lediggang som bekendt en rod til alt ondt. Jeg gik og fik regnet ud, at det måtte lade sig gøre at få orlov, og jeg skrev en søgning til bataillonens, hvori jeg bemærkede, at jeg på grund af min sygdom alligevel ikke bestilte noget, medens der hjemme var hårdt brug for mig. Vi havde en gammel, god major, og han var vistnok syntes, at jeg kunne undværes, for jeg fik fjorten dage orlov foruden rejsedagene. Det blev jeg meget glad for, og hjemme blev der jo også glæde. Da jeg kom tilbage fra min orlov og kom ind på stuen, sagde kammeraterne, at jeg ikke mere hørte hjemme der, jeg var afkommanderet til kommandanturen. Nu skulle jeg jo alligevel melde mig tilbage fra orlov, og gik derfor ind på skrivestuen. Her sad en underofficer, som var indkaldt samtidig med mig, og som jeg derfor kendte godt. Jeg meldte mig tilbage og (63) fortalte så, hvad kammeraterne havde sagt. »Ja«, sagde han, »du skal hen på kommandanturen«. »Og det gør I uden at spørge mig? Nu havde jeg det netop så rart«, svarede jeg. »Ja«, sagde han, »du får det endnu bedre på kommandanturen, og hvis det ikke passer dig, kan du bare komme igen, så sender vi en anden derhen«. Jeg sov den nat på stuen. Næste dag pakkede jeg mit kluns, gik hen på kommandanturen og meldte mig. Det var kvarterfeldwebelen, der tog imod mig. Han sagde, at foreløbig skulle jeg være ordonnans, men nu skulle jeg først have et kvarter. Jeg fik så en seddel og kunne gå ned på Hotel De Tasch i Udenburgertraat og der få et værelse. Det var kun to minutters gang fra kommandanturen, lige bag Belfried. Jeg fik et pænt værelse med fin, hvid overtrukket seng, bord, en lænestol, et par andre stole, en kommode og en gasovn. - Det var jeg godt tilfreds med ...

Forplejningen på kommandanturen var helt udmærket. Vi blev forplejet i underofficerskaskinoet. Der blev dækket bord for os som til mennesker, og vi blev vartet op af belgiske piger. Der blev sat store fade på bordet, og vi kunne spise, så længe, vi havde lyst, og så var vi fri for at rense kokekar bagefter. Brød fik vi, så meget vi ville have, og pålæg fik vi rigeligt. Der var opstillet brevvægte, på hvilke vi kunne veje, om vi fik de gram, der tilkom os. Vi fik mere end det, og så blev der endda af og til købt noget, som man ellers ikke fik, såsom røgede sild, tomater eller lignende. Pengene hertil stammede fra det overskud, som udsalget af øl og andet i kantinen gav.

Da jeg mødte som ordonnans, fik jeg udleveret et legitimationsbevis. Der stod anført, at søsoldat Rasmussen hørte til Kommandantur Brügge, at jeg havde lov til at gå på gaderne om natten, at man skulle lade mig komme ind overalt, at jeg kunne rejse med tog eller skib, samt køre med sporvogn overalt. Man skulle give mig husly og forplejning, hvor jeg kom. Det var store (64) rettigheder, jeg fik, ja, og så fik jeg oven i købet udleveret en pæn cykel.

Cyklen brugte jeg kun lidt i tjenesten, men en del til privat kørsel. Det meste, jeg skulle forrette, var små ærinder i byen, hvor jeg godt kunne gå. Tjenesten var let og behagelig, og tjenestetiden var fra syv morgen til syv aften, med en times middagspause, og så havde jeg en fridag om ugen. Jeg fik det altså betydeligt bedre end i Bataillon Brügge og ville ikke tilbage igen. Cyklen, som jeg var glad for, blev en dag, eller rettere en nat stjålet, og det var sikkert en kammerat, der gjorde det. Han stjal alle de cykler, han kunne få fat på, tog gum-

miet af dem og sendte det hjem til konen. – Stellet druknede han i kanalen, som gik lige forbi kommandanturen. Nu var der lavet et tremmestel af træ, hvor vi skulle sætte vore cykler ned i, og så var det et overslag som kunne klappes på og en krampe til en hængelås. Der var nu ikke andet for mig at gøre end at sætte låsen for, og så lånte jeg en jernstang hos vor bøsse-maker og brækkede det hele stykker. Så skrev jeg en tyk melding om, at jeg havde haft cyklen låset som foreskrevet, men nu var låsen brækket fra og cyklen stjålet. Så var jeg jo bjærget, men jeg manglede min cykle, for det var dejligt at køre lidt rundt på den. Jeg skrev på en seddel: »Kommandanturen har nødvendigvis brug for en cykel«. Sedlen gik med ind til pladskommandanten, han satte sit navn på den, og så kunne jeg hente mig en ny cykel på artilleridepotet.

I »kvarterbureauet« i Brügge

Ja, sådan kaldte tyskerne det, trods det franske i navnet. Vi havde i dette »bureau« en behagelig tjeneste, vagt i 24 timer og hvile i 48 timer. Det lyder underligt, men det kunne lade sig gøre på følgende måde: Vi begyndte tjenesten kl. 13, når vi havde spist, og fortsatte til kl. 19. Så blev vi afløst en time af en kontorist, hvorefter vi igen havde tjeneste til kl. 24. Ved den tid kom der sædvanligvis ikke flere, der skulle have kvarter. Vi (65) havde i kontoret en slagbænk, som kunne klappes op. Den indebar en stråsekk, et par tæpper og en hovedpude, og her sov vi så til rengøringskonerne kom om morgenen kl. 7. Så gik vi hen og fik vor davre, kom igen efter en times tid og tog fat på det, der kom. Om dagen var vi to mand, en der udleverede kvartersedler til officerer og en til mandskaber. Desuden var feldwebelen der altid. Fra kl. 19 var man ene, og da kunne man have meget travlt, især når der kom tog ind med soldater, der havde været på orlov. De sidste, der kom, var sædvanlig nogle, der var løbet bort fra fronten. Man kunne se det på dem, for de kom altid luskende. Vi skulle arrestere dem og sætte dem ned i arresten i kælderens. Jeg plejede dog altid at spørge dem, om de ønskede at puttes ind, eller om de ville have kvarter og gå længere tilbage dagen efter. De fleste ville dog puttes ind. De fik så et par stykker brød og kom til at sove på briksen.

Dagen efter kom de så for militærdommeren, en kaptajn. Jeg har sommetider listet mig ind for at se, hvad der skete med dem. Først talte han jo danner til dem og sagde, at de kunne blive skudt, for det var jo faneflugt. Når de så havde fået denne skylle, spurgte han, hvordan det kunne være, at de var gået fra deres kammerater. Jo, de havde været undervejs ud i skyttegravene og var blevet forfærdelig beskudt. Der faldt mange granater, og så var de kommet fra hinanden, og han var blevet ved at gå og løbe for igen at finde sin troppedel. Så vidste han slet ikke, hvor han var, og nu var han altså her. Så spurgte kaptajnen gerne, om han nok ville tilbage igen. Jo, det ville han gerne. Så blev han puttet ind igen, og der blev skrevet til troppedelen, at manden sad her og kunne afhentes. Så kom der en underofficer og hentede manden, og de fik begge en glad dag i Brügge ...

Man kunne nu også komme i knibe i »bureauet«. Den første nat, jeg havde vagt, blev der ringet fra generalkommandoen, at der var en del artilleri, som var trukket tilbage om morgenen. De havde ligget i Stenbrügge, (66) og nu skulle de indkvarteres. Her nyttede det ikke at sige: - Det ved jeg ikke. Jeg sagde, at de kunne trække i deres gamle kvarterer. Jeg vidste ikke, om der allerede var andre indkvarteret der, men jeg tænkte, så går der nogen tid, inden de kom hen og opdagede, at kvartererne var optagne. Det har de dog ikke været, for jeg hørte ikke mere til sagen. Så spurgte man, hvor de skulle anbringe kanonerne. Jeg

sagde kort, at dem måtte de stille vagter ved til om morgenen. Så var den klaret. Vi fik hver morgen opgivet fra de enkelte hoteller, hvor mange værelser der var fri. Dem førte vi ind i en bog. Der var hoteller til stabsofficerer, til andre højere officerer. De dårligste var til officersstedfortrædere og Feldwebelløjtnanter og, når der var plads, også til feldwebeler.

Nu havde jeg vægt en aften, og vor feldwebel sagde til mig, at der skulle komme nogle meget høje stabsofficerer, og dem skulle jeg tage mig i agt for. Der kom da også en major og skulle have værelser til så og så mange mand, Jeg så efter i bogen, men alle værelser i Hotel Hansa, - det var det fineste, var optaget, i de mindre fine hoteller også. Tilbage var kun Terminus. Det var det simpleste af dem alle. Et stykke tid efter kom feldwebelen og spurgte, om stabsofficererne var kommet, og om jeg havde sendt dem til Hansa? Jeg troede, han havde fået et slagtilfælde, sådan som han teede sig. »Menneske«, sagde han, »det var jo mig, der havde sat mærke ved værelserne i Hansa, for at de ikke skulle blive givet til andre«. Det kunne jeg jo ikke vide, for han havde ikke sagt mig det. – Ja, hvad skulle vi nu gøre? Jeg sagde, at jeg ville gå ned på Terminus og give en forklaring og se at få officererne sendt om på Hansa. Ja, det var jo det eneste, der var at gøre.

Da jeg kom ned på Terminus og kom op på korridoren, stod majoren mod en pige om livet, og han holdt godt fast på hende, imens jeg gav ham forklaringen om den fejl, der var sket. Ja, sagde han, han troede ikke, at de (67) ville hen på Hansa, de havde det godt, hvor de var. Han gik dog ind og spurgte de andre herrer. Nej, de ville skam blive, hvor de var. De har vel også haft hver sin pige og har ikke været sikre på at få det i Hansa. – Jeg gik tilbage og fortalte feldwebelen, hvordan det var gået. Han blev naturligvis meget glad og sagde: »Ja, der kan man se, hvor fine de herrer er!«

En aften blev der ringet fra Gent, at der skulle komme ca. 200 mand. De var kommet fra Rusland og havde ligget hele dagen på perronerne på banegården i Gent. De havde ikke fået nogen forplejning. Mon de kunne få forplejning og kvarter hos os? »Ja«, sagde jeg, »det kan de få, men ikke varm mad, kun brød og kaffe«. Ja, så var det en aftale. Jeg kunne ikke lægge mig, da jeg jo vidste, at de skulle komme. Ved totiden hørte jeg dem udenfor, og der kom en lille, ung løjtnant ind og meldte, at han var her med 200 mand. Jeg låsede så af og gik med ham ud. De stod opmarcherede uden for kommandanturen, hvor der var en ret stor plads. Jeg sagde, at han hellere måtte lade dem svinge, da de skulle samme vej tilbage ned til forplejningsanstalten i Belfried. Da de hørte, at de skulle samme vej tilbage, begyndte de at brumme og skælde ud. Nogle sagde, at nu skulle de kun ud i skyttegravene og skydes, så kunne de ligeså godt lægge sig her. Jeg råbte, at nu skulle de først have forplejning, og så skulle de komme i pæne senge. Det troede de ikke ...

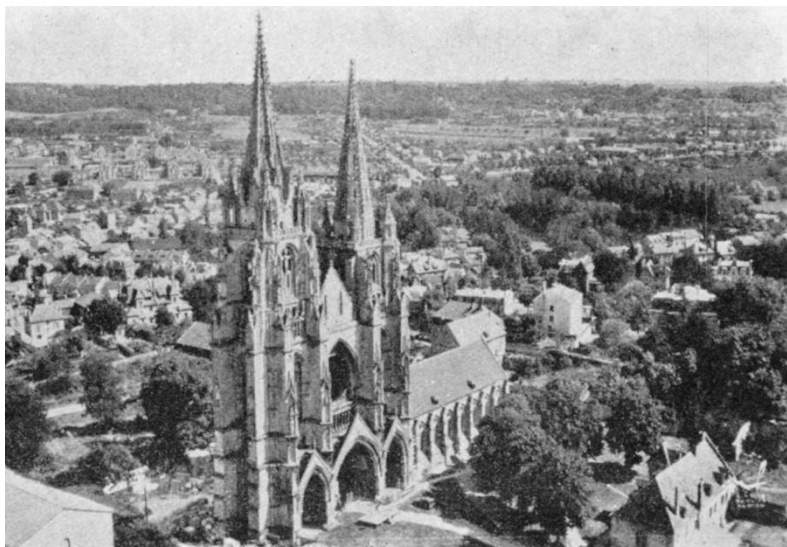
Vi kom så ind i køkkenet, og hver mand fik et par store stykker brød med en ordentlig klat »kunstfedt« på. Det var rigtig godt, det var nemlig hakket svinekød, fedt og magert imellem hinanden, og så fik de et stort krus varm kaffe til. Så gik det, som man kunne vente. – Køkkenfolkene råbte til mig, at nu var der gået mindst 220 mand igennem, og der skulle kun være 200. – Jeg stillede mig så imellem dem, så der ikke kom flere anden gang. De var alle gået op i spisesalen, og da de var færdige, sagde jeg, at nu skulle de følge med. Så kom de ind på en kaserne med gode senge. Det ville de ikke tro, (68) men de blev meget glade, da de kom derind. Jeg kunne fortælle dem, at de ikke skulle til fronten, men op til den hollandske grænse og holde vagt. Der var en gammel feldwebel med fuldskæg med, ham troede de på, og han sagde, at det passede, hvad jeg sagde. Det var alt sammen gamle

Fornem begravelse i Vranja - Serbien

Marokke - tv. for ruinen en fangelejr, hvor også D. S. K.-ere har været »indlemmet«.

Soissons katedral

Øst Galicien - Vor ven, jøden

karle.

Den lille løjtnant var fulgt med, men han lod feldwebelen kommandere. Vi gik tilbage til kommandanturen, og undervejs fortalte han mig, at det var den mest ulykkelige dag, han havde haft, og så havde han endda fødselsdag. Jeg gratulerede naturligvis. Han fortalte, at han havde fået ordre til at tage kommandoen over disse 200 mand. De var kommet fra Rusland, men den officer, der havde ført dem, havde ikke ordre til at føre dem længere og var rejst tilbage igen og lod dem stå på perronerne i Gent. Her skulle han nu tage dem og føre dem til Brügge, men de var vrede, da de ikke havde fået forplejning og begyndte at skælde ud ...

»Så trak jeg min sabel«, sagde han, »og begyndte at kommandere ro, men så begyndte de at gøre ladegreb, og jeg måtte løbe min vej«. Han var løbet fra banegården og ind efter Gent til og ville alarmere feltgendarmene. Undervejs mødte han en ældre officer, som spurgte, hvad han løb efter. Løjtnanten fortalte ham det. Han sagde: »For Guds skyld! Kom ikke med feldgendarmere, de er så forhadte, at dem skyder de sikkert på. «Nej«, sagde han tilden lille løjtnant, »De har fået ordre til at føre disse folk, og det skal De gøre. Gå nu tilbage og tal fornuftigt med dem«. – Det turde han ikke, men var gået ind til banegårdskommandanten, og denne havde med stationsforstanderen fået aftale om et tog til Brügge, og nu kunne han fortælle dem, hvornår de kom til at køre og at de ville få forplejning hos os. Nu var han jo meget glad, for nu havde han jo udført ordren, men han skammede sig over, som det var gået. Jeg sagde, at han jo også var ret ung.

En anden episode vil jeg også tage med.

En nat, klokken var vel ca. 10, blev jeg banket op af (69) en belgier, som havde et enspænder-køretøj udenfor, en kassevogn, i hvilken der lå en stor dreng i noget halm. Han havde skudt sig i maven og skulle på hospital. Jeg kørte med hen til et hospital i udkanten af byen, og vi fik en nonne banket op. Hun påstod imidlertid, at det var ganske umuligt at tage drengen ind. Der kom flere nonner til, men alle sagde de, at de umuligt kunne have drengen. Vi kørte så til et andet hospital, og her gentog det samme sig. Jeg sagde, at det da var en belgisk dreng, og han lå og led, så de måtte tage imod ham, men nej, det kunne de ikke. Så blev jeg vred og stillede mig endnu mere opbragt, end jeg var. Jeg trak min sabel og gjorde tegn til at jage den i maven på nonnen. Det hjalp . . . Hun skreg op, og der kom flere nonner til. Så kommanderede jeg, og drengen blev båret ind.

Så var det galt med manden. Han turde ikke vove at køre hjem, hvis ikke jeg kunne tage med. Det straffedes hårdt, hvis en belgier kom uden for sit hus om natten. Det var så strengt, at når en kone ventede en fødsel, måtte hun til en læge for at få en attest, og så fik manden på kommandanturen udstedt et »Passeport«, så han kunne hente jordemoderen om natten. Manden her var nu bange for, at han traf en patrulje, og så ville de putte ham i fængsel og straffe ham. Jeg kunne jo, ikke blive så længe fra kommandanturen, men vi kørte derop, og så gav jeg ham et bevis for, at han havde kørt med en syg, og at han nu havde lov til at køre hjem, og det blev både med underskrift og kommandanturens stempel. Så de skulle nok lade ham køre. Jeg hørte aldrig om sagen.

Jeg har nævnt, at vi havde 48 timers ro, og tiden blev jo lang; men jeg fik rigtig byen at se, og det var en dejlig by. Den kaldes jo det nordiske Venedig, med alle sine kanaler, og det er en meget gammel by. Den skal til sin tid have haft ca. 200.000 indbyggere. Nu, tænker jeg, havde den kun 50-60.000; men at se på en by bliver man også ked af. Jeg gjorde nogle rejser for kommandanturen, hentede teaterbilletter i Eschwege i (70) nærheden af Kassel. Jeg rejste flere gange til Ostende for vor registrator. Han var kommet fra Ostende

og havde en kæreste der. Selv kunne han ikke rejse. Til disse privatrejser fik jeg altid et kørebevis. Men kunne jeg rejse for ham, kunne jeg også for mig selv. De nævnte kørebeviser havde vi liggende i blokke i massevis, og kommandantur-stemplet lå også til vor afbenyttelse. Det var ikke vanskeligt at skrive et ulæseligt navn på sedlen, som iøvrigt aldrig krævedes forevist i Belgien.

Jeg fik så fært af, at der lå forretning i at rejse til Brüssel, Jeg tog cikorie med til og toiletsæbe med fra Brüssel igen. Der avledes nemlig ikke cikorie ved Brüssel, det gjorde der ved Brügg. Brüssel lå i generalguvernementet, og der kunne man slagte og havde derfor fedtaffald til sæbe. Jeg kunne tjene 100 mark på en sådan tur. Sæben solgte jeg i Brügg, eller også sendte jeg den hjem, og min kone kunne bytte med smør eller andet.

Den første tid, jeg var på kommandanturen, havde vi en oberstløjtnant som kommandant og en overløjtnant som pladsmajor og adjutant. De kom begge væk, og i stedet for fik vi en Søkaptajn som kommandant og en kaptajnløjtnant som pladsmajor. Kommandanten ankom en eftermiddag og var så gal som en tysker. Han havde ført krigsskibet »Deutschland«, og nu sagde han, at denne post her var som til en slags politibetjent. Alle blev bange for ham. Registratoren, en feldwebel, ville han straffe, og kvarterfeldwebelen ville han spærre inde. Ingen turde vove at gå ind til ham. Vi havde endnu to ordonnanser, som var infanterister. Dem havde han set et blink af, og det røde på deres uniformer havde irriteret ham så voldsomt, at han rasede over, at der var infanterister her. Der var en del papirer, som skulle underskrives. Som søsoldat mente jeg nok, jeg kunne risikere at gå ind, og kaptajnen var venlig nok. Senere blev han nok så skikkelig at have med at gøre, men en gammel søbjørn var han jo.

En aften, da jeg kom ind til ham med papirer til (71) underskrift, så Jeg, at han havde tændt lyset, og der var ikke rullet ned for vinduerne. Jeg lagde papirerne på bordet og gik lige gennem værelset og hen og rullede ned. Det mærkede kaptajnen. Han råbte til mig: »Djævelen skal hente Dem!«

»Nej«, svarede jeg, »det gør han sikkert ikke, herr kaptajn!«

Han så op og opdagede, at det var mig og ikke hans tjener. Jeg sagde, at jeg syntes, det var bedst at rulle ned. Det takkede han mig for, Jeg fik i det hele taget et godt nummer hos ham ...

I. C. Rasmussen, Løgumkloster.

Gode kammerater

Han var vor transportfører, da vi sidst i april 1916 med en transport på ca. 300 mand overførtes fra 1. matrosdivision i Kiel til mineafdelingen i Cuxhaven. Man kaldte transporten et »himmelfartskommando«. –

Transportføreren så vi faktisk kun på marchen til eller fra banegården. Han hed Max Ranzau, og hans tjenestegrad var overmaskinistmath. En flot fyr var han, prydet med et smukt, lyseblondt fipskæg a la prins Heinrich. Sammen med det 3-årige mandskab var han blevet afløst for nu at gøre tjeneste ved mineafdelingen.

Jeg var som nyindkaldt blevet puttet ind i denne flok Da vi hen på eftermiddagen ankom til Cuxhaven, blev vi indkvarteret på den såkaldte »Seedeichkaserne«. Den havde indtil nu været kaserne for Infanteriet, der må have haft forbindelse med fronten, for alle halmmandrasserne var spækkede med lus, og få dage efter vor ankomst var vi det også, og det varen meget velvoksen udgave, en samling, der kunne optage konkurrencen på ethvert lusemarked og bringe prisen hjem. Men vi fik hurtigt gjort kål på disse plageåndere. Tøjet blev sendt til aflusning, og kasernen blev skuret fra øverst til (72) nederst. I skulle dog have set vort tøj, da det kom tilbage! Det blev aldrig mere til uniformer, måtte kasseres, og nye uniformer rekvireres.

Samme aften, som vi var ankommet, var jeg på vej tilbage fra kantinen, der lå i den anden ende af kasernen. Jeg havde fået lidt at spise, for kasernens officielle menu lød nemlig på tørt brød med salt og så lidt the.

Da jeg på min vej passerede den stue, i hvilken transportføreren boede, stod denne just i døren. Han standsede mig og spurgte, hvor mange klokken var; og da jeg oplyste ham om det, har han vel på mit tyske hørt, at dette sprog ikke var mit modersmål, for han spurgte nu om, hvor jeg var fra. - »Ja«, sagde jeg, »jeg er fra Aabenraa-egnen«. Og det var han altså også. Jeg måtte med ind på hans stue, og vi fik nu en god samtale i gang - naturligvis på dansk. Det viste sig, at vi tidligere havde mødt hinanden. Han havde kørt som fyrbøder på amtsbanen mellem Aabenraa og Graasten, og jeg havde haft plads som forkarl på en gård i Felsted. Det var dog min arbejdsfælle, Johan Clausen, der nu er liniemester ved Statstelefonen i Aabenraa, der særligt kendte »Max fyrbøder«, men jeg havde da hilst på Max flere gange, og nu mødtes vi altså pludseligt igen - ti år senere.

Max havde aftjent sin værnepligt ved værftsdivisionen og var hjemsendt med maskinisteksamen og som maskinistmath. Inden han i 1914 indkaldtes til krigstjeneste, var han blevet ansat som lokomotivfører ved amtsbanerne på Als. - Således gjorde jeg altså bekendtskab med Max Ranzau, og fra nu af var vi meget sammen. Og skønt jeg kun var menig matros, foretrak han mit selskab fremfor befalingsmændenes.

Efter tre ugers uddannelse som minematros kom vi sammen om bord på den nye minebåd M. 31. Den hørte til en ny serie minesøgere og havde en besætning på omkring ved 50 mand. Ranzau var 2. maskinist, jeg dæksmatros. Skibet blev meldt til tjeneste i Wilhelmshaven, hvor vi lå i fjorten dage og tog grejer om bord. Så gik det en nat igennem kanalen. Vi anløb Kiel i dem årle (73) morgenstund og satte kurs mod Swinemünde, som skulle være vor fremtidige havn.

Da vi passerede Bygen, havde vi en mægtig bølgegang - storm fra nordvest med vindstyrke 12. Østersøen var i vældigt oprør, bølgerne hushøje. Jeg havde været på vagt på broen, rorgænger, Bølgerne nåede af og til helt op til mig. Til tider så det ud, som om vi borede os lige lukt ned i afgrunden, men stævnen hævdede sig atter. -

Båden var fladbundet og flød som en æggeskal på havet, men den rullede som besat. Klokken tolv blev jeg afløst og hentede min middagsmad, en mægtig portion svesker og boller (Plomen und Klütten). Da det var min livret, sikrede jeg mig straks en reserveportion. Min appetit var enestående. Jeg måtte dog stige op på dækket med min forsyning, for nede i mandskabslukafet var luften just ikke indbydende. Mændene lå nemlig rundt omkring og ofrede til guderne, og der var en frygtelig hede dernede.

På dækket mødte jeg min landsmand, Max Ranzau, rygende sin pibe. Også han var blevet afløst klokken tolv fra vagten nede i maskinrummet. Vi tog plads midtskibs, fordel rullede båden mindst. Efter at jeg også havde fået reserve-portionen sat til livs, følte jeg mig

veloplagt og fik også ild på min pibe, og så fik vi os en hyggelig passiar. Vi morede os over de grønne og gule ansigter, der strøg forbi os. Men - hvor længe var Adam i paradiset? – Jeg måtte igen overtage posten som rorgænger, for efterhånden var alle andre blevet søsyge.

Da vi passerede Arkona, rullede skibet endnu værre. Vi skulle nemlig dreje, og nu gik bølgerne ind over os på tværs. Hen på eftermiddagen fik vi vinden agterind, og det hjalp lidt. Jeg kunne endelig blive afløst. Denne tur var for resten min prøve som sømand, Det kan ikke nægtes, at jeg følte mig en smule stolt, for jeg syntes selv, at jeg havde bestået prøven ganske godt. Vi var på dækket kun fire mand, der klarede den: vor kaptajn, overbådsmandsmathen, Max Ranzau og jeg.

Om aftenen nåede vi ind til Swinemünde. Vejret var (74) blevet vidunderligt, og det var et smukt syn, der mødte os, da vi så ind mod de smukt oplyste badebyer. Vi blev afkommanderet til at forrette tjeneste ved en flotille, hvis opgave det var at beskytte handelsskibene og færgeforbindelsen mellem Sassnitz og Trelleborg. Til varetagelse af denne opgave var deraf sat tyve skibe.

Mit ophold om bord på M 31 blev ikke af lang varighed. Man bevilgede mig nemlig høstori, og da jeg kom tilbage, beordredes jeg om bord på et kommandoskib. »Najade«, der lå fast fortøjet. – Her var hele staben installeret.

Min første dag om bord begyndte med, at man idømte mig tre dages arrest, fordi jeg uden tilladelse var gået i land. Det var selve chefen, fregatkaptajn Wilske, der var min strenge dommer. Jeg kom nu ikke i brummen, og der kom heller ingen anmærkning i min soldaterbog. – Sagen var den, at vagtmesteren havde opdaget, at jeg havde en gård heroppe i Nordslesvig, og han havde som deltager i manøvrerne, der i 1907 var henlagt til Nordslesvig, befundet sig særdeles vel heroppe. Især havde han fundet stort behag i de gode Sønderjyske kaffepunche, og denne dejlige »Krambamboli« havde kun kostet 20 penning. Men - der var endnu en ting, der gjorde, at min dom ikke blev fuldbyrdet: han var lige så lidt tysk, som jeg. Mens jeg var fra egnen oppe ved den danske grænse, lå hans hjemstavn ved den polske grænse. Han var polak, ejer af en god kornforretning: men den havde tyskerne og russerne ødelagt i skøn forening ved krigens begyndelse, og - i stedet for at vandre i spjældet kom jeg atter hjem på orlov, og - takket være denne fortrinlige ven fik min orlov en varighed på samfulde 72 dage. Da jeg rejste, sagde han: »Tro ikke, at det er tanken om flæsk og skinke, der får mig, til at sende Dem hjem på orlov!« Nå, jeg forstod nu nok denne afskedssalut og sendte ham da også med passende mellemrum en god pakke. Den bevirkede, at min orlov tre gange blev forlænget. – Ifølge vagtmesterens ordre havde jeg (75) dog ved min tilbagerejse også nogle »godter« med til chefen, blandt andet også nogle høns og en hane.

Hønsene gik det nu ikke så godt med, for en af officerernes hunde bed hanen ihjel, og hønsene lagde altså ikke æg. – Det var chefen utilfreds med, og jeg måtte fjorten dage senere rejse hjem flor at fremskaffe en ny hane. Æglægningen udeblev dog stadig. Jeg måtte forklare chefen, at det var »omflytningen« og vinterkulden, der var skyld i miseren ...

En aften havde vagtmesteren, Ranzau og jeg været en lille tur i byen. På tilbagevejen mødte vi en dæksofficers patrulje, som ville kontrollere vore nattegn. Det resulterede i, at vagtmesteren, der havde fået en lille en over tørsten, gav sig til at skælde patruljen huden fuld. Jeg var imponeret, og når der ikke skete vagtmesteren noget efter denne episode, skyldes det vel nok, at vægtmesteren var kendt af alle om bord som »en fader for os alle«.

Når vi var på tomandshånd, kunne han godt sige til mig: »Du er en »Musspreusse!« og så havde han et forstående blink i øjet, når han fortsatte: »Og når nu krigen er forbi, så

bliver din hjemstavn forhåbentlig dansk!«- »Ja«, svarede jeg så, »det håber jeg virkelig!« - Han troede lige så lidt som jeg på, at Tyskland ville sejre. -

Han havde kun et ønske, at komme hjem sund og rask. Jeg er ham taknemmelig for, at han engang forhindrede, at jeg som dansktalende kom med på et af de skibe, der under neutralt flag blev sendt til Sydvestafrika med forsyninger til haserne dernede. - »Du har kone og børn derhjemme«, sagde han, »du bliver her, hvor du ikke er i farezonen!« - Han vidste besked med disse hjælpeskibe, hvoraf ingen kom hjem. Der var blevet søgt mandskab, der kunne tale dansk, svensk eller norsk til dette specielle formål, og i håb om, at jeg derved kunne få chancen at komme til en af de nordiske stater, havde jeg meldt mig; men vagtmesteren vidste bedre besked. Jeg fulgte hans henstilling og trak min ansøgning tilbage.

I 1917 sluttedes der fred med Rusland, hvorefter (76) kommandoet i Swinemünde skulle opløses. M. 31 endte dog sin tilværelse oppe ved Øsel, vor båden løb på en mine og sank. Ved dette uheld dræbtes fire af mandskabet; de øvrige fik ufrivilligt et bad i dammen. Også Ranzau endte efter en lufttur i baljen; men udover det kom han ikke noget til. Hele besætningen afgik nu til Cuxhaven, og for en tid skiltes Ranzaus og mine veje; men ved nytår 1918 afkommanderedes også jeg til Cuxhaven, og Max Ranzau tog sig straks af mig. Han førte mig hen til etablissementet Ehlers, hvor han havde opsynet med 200 rekrutter. Vi havde her en dejlig tilværelse under meget frie forhold, og vi holdt den gående i flere måneder. Vi mødte her en del af vore landsmænd, der gjorde tjeneste ved infanteriet. Her var f. eks. Jørgen Festersen fra Mellerup, Jørgen Jørgensen, Heds, Laust Lunding fra Høllum og en del alsingere; men det gode får jo altid ende ...

Henad foråret måtte jeg igen om bord. Denne gang på M. 72. Det var også et ganske nyt skib. Jeg kom dog kun med på en tur. Den gik ud i minefeltet. Da vi kom tilbage, var der hjemmefra indsendt en ansøgning for at få mig hjem til hjælp ved forårsarbejdet i markerne. Jeg blev derfor taget ud af bådsmandskabet, og da man samtidig søgte en gartner, der kunne tage sig af chefens have, sørgede Ranzau for, at jeg fik denne bestilling. Jeg ventede dog stadig på, at min ansøgning hjemmefra skulle blive bevilget; men det trak i langdrag, og da jeg hørte til de sidst ankomne, beholdt jeg ikke længe min stilling som gartner, men måtte atter om bord. Denne gang på M. 119, som vi hentede på bådewerftet i Vegesack, Herfra gik turen til Wilhelmshaven. Vi måtte blive liggende her i længere tid, fordi en stor del af mandskabet blev angrebet af influenza, der på denne tid bredte sig ud over hele Europa og for resten krævede mange dødefre. Også her traf jeg sammen med landsmænd, med P. Møller fra Kollund, Andreas Hansen fra Blans og en bådsmand Hansen fra Sild. Sidstnævnte førte en fiskekutter, der tjente som forpostskib ude i Nordsøen. Da tidspunktet var kommet, da vi skulle stikke til søs, var (77) jeg så heldig, at min orlovsbevilling forelå. Jeg fik kun ti minutter til at pakke mine sager, og da jeg var færdig, var båden allerede ved at støde fra kajen, så jeg måtte springe i land.

M. 119 kom forøvrigt aldrig tilbage til sin base. Det blev dens første, men også sidste rejse. I det hele taget var mineafdelingen i det år ustandselig udsat for uheld og tab. Engländerne havde nemlig udvidet deres minefelter, og den ene båd efter den anden løb lige i fælden. Det samme gjaldt tyskernes u-både. Enten løb de på udturen ind i mineafspærningerne, eller også ramte skæbnen dem på tilbageturen.

Da jeg kom tilbage fra min orlov, havde min ven Ranzau igen en farefri stilling til mig. Denne gang blev jeg afkommanderet til et mineforsøgsskib i Kiel, og her opholdt jeg mig lige til krigens slutning. Jeg kom om bord på et svensk skib, som man havde kapret. Vi

udførte vagttjeneste. Hver anden uge kørte jeg hjem på søndagsorlov, og omsider oplevede vi i 1918 marinens opstand, der gjorde ende på krigen.

Nu, så mange år efter, går mine tanker ofte tilbage til mine to kammerater, som jeg har så meget at takke for. Ved deres hjælp kom jeg godt igennem krigen. – Ranzau frelst mig fra at komme om bord på en minetrawler, og vagtmesteren forhindrede, at jeg kom om bord på hjælp krydseren, der ville have bragt mig til fjerne verdensdele. Hvor var det godt at vide, at man i de onde år havde kammerater, der til enhver tid var parat til at hjælpe en ...

H. P. Jørgensen, Olmersvold.

Minder fra min aktive militærtjeneste 1902-1904

Afslutning.

(78) Som afslutning på min beretning i sidste års årbog under ovennævnte overskrift skal jeg fortælle følgende:

I vil huske, at jeg under min militærtjeneste i Posen var afkommanderet som tjener hos general Reskowski. Sidst i juni tog generalen dog sin afsked fra militærtjenesten. Han ville flytte til Dessau, og jeg fik ordre til at være behjælpelig ved flytningen. Generalen gaven uges frist til overflytningen af hestene og bagagen. Det hele skulle foregå pr. bane. Biler kendte man jo ikke til dengang. Det blev en lang og overordentlig trættende køretur. Snart blev vi koblet til et hurtigtog, så til et godstog, og en tidlig morgenstund opdagede jeg, at vi var koblet fra og nu var henstillet på et sidespor. Jeg havde bøvlet med igen at få mine vogne koblet til et hurtigtog.

Da toget bruste ind på hanegården i Dessau, stod generalen, nu i civil påklædning, på perronen og bød mig velkommen. Fem dage senere sagde jeg farvel til hele familien og rejste tilbage.

Jeg sad i toget og grundede over tildragelserne i min soldatertid, og i min hukommelse dukkede forskellige episoder frem.

En dag stod således hele første bataljon opstillet til parade. Majoren havde lige kommanderet »Gevær på skulder«. Da skete det, at kaptajn von Brokhusens hest - kaptajnen holdt lige ved siden af majoren - blev opskræmt af den højlydte raslen af våben. Den satte pludseligt i strakt galop, og chefen røg ud af sadlen. Hans ene (79) ben blev uheldigvis hængende i stigbøjlen, men hovedet slæbte og skurede hen over jorden. Omsider slap benet dog ud af bøjlen; men hesten fortsatte sit vilde løb endnu over en strækning på fem kilometer. Den endte først sit løb inde i byen. Officererne ilede til for at hjælpe deres herre. – Jeg kan ikke sige, at vi følte medlidenhed eller noget af den slags med kaptajnen, for han opførte sig nærmest som en tyrann over for os, og nu ville vi slippe for at se ham i hvert fald et stykke tid, og det vakte almindelig glæde blandt mandskaberne.

Ved en anden lejlighed havde kaptajnen hundset slemt med os ude på den store eksercerplads, og stroppturene endte oven i købet med, at vi skulle vise parademarch, og da vi

på tilbagemarchen nåede ind til kaserneporten, dømte han os alle strafeksercits. Kompagniet svingede omgående ind på en mindre plads ved kasernen, og den jernhårde eksercits tog sin begyndelse. I idet samme promenerede obersten, chefen for regimentet, forbi på vejen til banegården. Da han så, hvad der her gik for sig, standsede han og spurgte kaptajnen: »Hvor mange er klokken?« - »Halvto«, svarede han. - »Folkene har vel spist til middag, spurgte han videre. Det måtte kaptajnen jo benægte. - Da befalede obersten, at kompagniet omgående skulle rykke ind på kasernen til spisning. - Og den ordre måtte jo følges. - Vi morede os kosteligt over den »næse«, kaptajnen fik. Hændelsen fik dog et efterspil, for hele kompagniet - med officererne i spidsen - meldte kaptajnen for meningsløs mishandling af mandskabet, og resultatet blev, at kaptajnen måtte vandre i brummen. Før han forsvandt, måtte han desuden træde frem for kompagniet og aflevere en undskyldning. Som formildende omstændighed anførte han, at han var plaget af »en nervøs lidelse«.

En dag var der skabseftersyn på stuerne. Man var særlig ude efter socialistiske skrivelser og bøger. Mit skab var det første, der blev underkastet en undersøgelse, Sergenten fandt da min »Blå sangboge. Han studerede den og sagde så: »Ach, dänisches Liederbuch!« - Han (80) mente, at det var bedre for mig at studere militærrets instruktionsbog, og så slynge den hen ad gulvet. Jeg samlede den op igen og afleverede den til forvaring hos en landsmand i et andet kompagni.

Det skete også, at feldwebelen ved appel og postudlevering kaldte mig frem og f. eks. sagde: »Er dette brevkort ikke fra Deres bror. Det er afsendt fra et garderegiment i Berlin!« - Jo, det var det da. - »Deres bror skulle skrive tysk, for De må jo huske på, at vi er tyskere!« snerrede han. - Jeg skrev til min bror, at han nok hellere måtte undgå at sende mig åbne brevkort - hellere lukkede breve ...

Da vi en Søndag var gået i byen, dukkede vi ind i en beværtning. Vi var en hel lille flok landsmænd heroppefra. Stemningen blandt os blev efterhånden lidt løftet, Det var den stærke Vodka, der fik humøret frem. Vi følte trang til at synge, og så sang vi med frejdighed en række gode danske sange. - Det hørte nogle tyskere fra vort kompagni. De gik hen på kasernen og meldte, at vi sang »polske« sange: men da man hørte navnene på de formastelige, blev man jo hurtigt klar over, at det måtte være danske sange, der var blevet sunget. - Der skete os ikke noget, men - den polske Vodka skaffede os tømmermænd, der stod på i flere dage ...

Endelig var soldatertiden forbi To år var gået, og opbruddets time var nær. Nu skulle det atter gå hjemad. Vi følte det, som om vi skulle ud på et enestående triumftog. Vi var ellevilde. Toget var overfyldt. Folk lå endda oven på vognene eller hang på trinbrætterne, og toget satte sig i gang. Underligt nok, at der ikke skete ulykker. Der gik lang tid, inden der faldt ro over gemytterne. Vi var jo alle kammerater, og vi var sluppet helskindet ud af den forhadte tyske soldatertrøje og fra den strenge prøjsiske disciplin. Åget var afkastet, og vi var atter frie og selvstændige mænd.

Jørgen Skau, Todsøl pr. Bolderslev.

En Armeringssoldats Oplevelser i 1916

(81) I Maj 1916 havde jeg vævet hjemme paa Orlov. Jeg trak Tiden for Afrejsen ud og kom med Vilje nogle Dage for sent. Omsider naaede jeg dog Ud til Fronten. Vi laa mellem Laon og Reims, og naturligvis fik jeg en ordentlig Skylle. Vor Kompagni-Fe1dwebel var endnu paa Orlov. Sammen med mig anmeldte et Par Meklenborgere, der ogsaa havde været paa Orlov, deres Tilbagekomst. De kom rettidigt tilbage. Da de var gaaet, sagde Feldwebelens Stedfortræder: »De bliver denne Gang skaffet; men kan De ikke angive en Grund, hvorfor De kommer for sent?« - »Jo«, sagde jeg, »min Kone skulde aflevere Korn til Militærforvaltningen tog det hjalp jeg hende med«. - Denne Begrundelse blev nedskrevet, men om den blev undersøgt, ved jeg ikke, men sandt var det nu, at jeg havde hjulpet min Kone; det var bare otte Dage tidligere. - »Men«, sagde han, »det havde De da kunnet lade notere, for saa havde De kunnet faa et Par Dage mere, for det er jo ogsaa en Slags Tjeneste«, - »Men«, fortsatte han, »pas nu paa, at Løjtnanten ikke træffer Dem, for han er meget vred, fordi De har overskredet Deres Orlov to Gange lige efter hinanden.

Jeg skulde hen paa Tøjdepotet og hente mit gamle Tøj Vi havde nemlig to Sæt. Og hvem sidder saa der og ser til, at en Soldat prøver et Par Støvler? Vor Løjtnant! - Han sagde: »Hvad vil De?« - »Jeg vil have mit Tøj«, sagde jeg. - »En Soldat vil ikke noget; han gør, hvad der bliver ham befalet!« - »Ja«, svarede jeg, »jeg vilde gerne bede om mit Tøj«. - »Ja, det er helt rigtigt«, sagde han, »men De kommer for sent tilbage fra Orlov«. - Jeg fortalte ham den samme Løgn som paa Skrivestuen. (82) »Naa, saadan«, sagde han og saa paa mig, »nej, min fine Ven, De har nok villet hvile endnu en Nat hos Konen!« »Ja«, svarede jeg, og der blev ikke talt mere om det.

De andre Kammerater havde nu forladt Stillingen og var flyttet til nogle Barakker i Nærheden af Juvincourt. Jeg blev tildelt et Kommando paa otte Mand og to Korporaler. Vi lavede en øvelsesplads, hvor man kunde kaste med Haandgranater.

Vi maatte udbedre Banerne, hver Gang de havde været anvendt. Opholdet her varede 3-4 Uger, og vi havde herlige Dage. Vi laa i Byen Guignicourt. Her havde jeg ogsaa opholdt mig i otte Dage i Vintermaanederne. Vi havde et herligt Kvarter i en Stue.

En Gang imellem besøgte en gammel Mand os. Han var 91 Aar, en rigtig Kraftkarl at se til. Han kunde lidt Tysk, saa vi kunde forstaa hinanden. Han havde ikke været med i 1870, for da var han allerede for gammel, men han fortalte, at her laa Tyskerne ogsaa dengang ligesom vi nu laa her. Hver Middag fik han to Cigaretter af mig. Ogsaa denne Tid fik Ende, og vi kom tilbage til de andre. De lavede en Banegrav ud mod Fronten. Det var ikke ufarligt, og der faldt <da ogsaa enkelte af Kammeraterne, En Dag blev vi vaccineret mod Koleræ og Tyfus. Mange blev syge og maatte paa Lazaret. Nogle af dem saa vi aldrig mere ...

Jeg blev ogsaa syg, fik store Vabler paa Kroppen. De har vel anvendt en forkert Vaccine. Der gik nogle Dage. En Aften, da jeg sad ude i Skoven og læste »Modersmaalet«, følte jeg, at der stod nogen bag mig og saa ned i Avisen, der vel var 3-4 Dage gammel. Jeg vendte mig om og saa da, at det var to unge Løjtnanter. Jeg vilde rejse mig. - »Bliv endelig siddende, vi ser kun i Deres Avis; men hvad er det for et Sprog, er det Polsk eller hvad?« - »Nej«, sagde jeg »det er Dansk, og det er mit Modersmaal!« - Saa udbrød den ene af dem: »Gott verdammich! Dänisch - im deutschen Reiche?«

- »Ja, min Mor kan ikke andet«. - Saa maatte jeg til at læse for dem; de morede sig, og jeg ogsaa, Det var mest (83) Overskrifterne, jeg maatte oversætte for dem, og saa sagde de

det efter paa Dansk, for Eksempel: »Den store Krig«; de udtalte det saadan: »Dehn storren Krik«. De kom flere Aftener og vilde høre nyt.

Her i Skoven var der ingen Bunkers, mens vi var der; men da vi flyttede, og der kom andre, begyndte de at lave Bunkers. De trillede Jorden ud af Skoven; men saa kan det nok være, at de fik Ballade. De blev beskydt, og der var mange faldne.

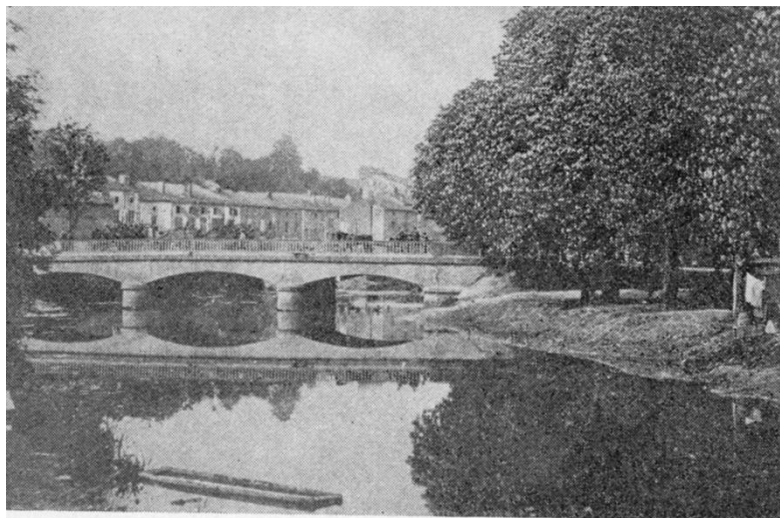
Den 18. Juni om Middagen stillede vi op, og der blev udtaget 50 Mand. Løjtnanten udtog dem selv, og da han stod foran mig, sagde han: »De har endnu ikke været paa Kommando, træd frem!« – Jeg havde ingen Anelse om, hvad det drejede sig om, men vi fik besked om af pakke vort Kluns og staa parat i Løbet af en halv Time. Vi dannede et Byggekommmando for Divisionen, som laa imellem Amifontaine og Prouvais eller rettere skulde derhen, for den laa ellers i Byen Amifontaine; men om Middagen havde de franske Batterier beskydt Byen og dræbt en Ritmester, da han steg ud af sin Bil lige udenfor, hvor Divisionen havde til Huse.

Nu skulde vi saa til at bygge Kvanter til Divisionen. Vi kom derhen om Eftermiddagen og fik Kvarter i en Barak. Alle 50 Mand blev inddelt til Arbejde. Vi laa i en Skov bag et Bjerg, ca. 4-5 km bag Fronten. Jeg skulde med to Mand hjælpe med at bygge et Køkken. Vi brugte Planker af de Egetræer, som vi havde fældet om Vinteren i Skoven ved St. Erme. Da det vær færdigt, byggede vi en Kantine. Rundt omkring i Skoven rejste vi Huse til Officererne. I Kantinen blev en Korporal Kantinevært. Ingen Menigmand maatte staa i Kantinen her ved Staben. – Værten var fra Hannover. Han var et herligt Menneske. I Grunden var han ikke Tysker, for Hannover var jo engang blevet indlemmet i det tyske Rige. Han var det, vi kaldte »Musspreusse«. – Lige som vi - Jeg hjalp ham om Morgenens med at lægge ølankrene op, og det gav et Par Snapse og en øl - ofte endda mere. Det blev herefter min Morgenmad. Vi var tre Mand, der havde lavet (84) et Bord og hver en Skammel, og vi tog et Slag Kort udenfor, naar Vejret tillod det.

En Aften kom selve Divisionsgeneralen forbi. Han var Generalløjtnant og skulde tituleres med »Excellence«. – Han hed von Bärensprung og var en Mand paa 50-60 Aar, men et herligt Menneske. Det mærkede vi senere hen. Jeg har aldrig hørt, at han overfuste et Menneske. Jeg sad for Bordenden og raabte: »Achtung!« Vi rejste os og stod ret; men han vinkede af, og vi satte os igen. Saa sagde han, at han gerne vilde se lidt paa vort Kortspil. Vi var ikke saa begejstrede for dette Besøg. Han gik rundt om Bordet og saa til, og han kom flere Aftener, og var der en Aften, hvor vi ikke spillede, sagde han: »Naa, i Aften spilles der nok ikke« - og saa hilste han og gik. I Staben var der ogsaa en Løjtnant, Ludvigs hed han. Han kom en Dag hen til mig og sagde: »De, Bygmester, kan De bygge mig et Hus?« - »Ja, det kan jeg vel nok, naar vi har Materialer«. - »Ja«, siger han saa, »det er et Hundehus«. Han havde en Racehund, et meget fint Dyr, og den skulde have Hvalpe. Nu manglede han en Plads til den. Der blev Søgt, vi fandt materialer, og saa blev Boligen bygget, saa godt, at vi selv til Tider har haft det meget Ringere.

Vi havde ogsaa en Arkitekt, en Sachser, Han arbejdede for hele Divisionsstaben, og han skulde give Lov til at faa udleveret Brædder. Han var jo Fagmand, som det hed ved Militæret, og saa kan de jo klare alt.

En Aften kom Løjtnanten og sagde, at jeg skulde gaa med ham op og se Hunden, der nu havde faaet otte dejlige Hvalpe. Han kom da i Tanker om, at det kunde være dejligt, om Hvalpene havde en overdækket Legeplads; men det kunde vi ikke faa Materialer til. Der stod dog et Halvtag ved et Hus, hvor der boede et Par gamle Mennesker, Manden havde engang været Faarehyrde, men Faarene havde Tyskerne taget, Jeg havde faaet en Hyrde-

Metz

Serbiske flygtninge

Ukraine - Kvindelige murere i arbejde

*Kirke i
Warszawa*

stav, 2 m lang, af ham. Paa Staven var der udskaaret Portrætter af Napoleon, Bismarck og en eller anden fransk General. Dette Halvtag kunde vi bruge, men det var (85) fyldt med Æblekasser. og dem maatte vi have flyttet, for at vi kunde faa Stolperne med. – Jeg havde i de Dage en Meklenborger til at hjælpe mig. Han hed Anderson - havde dog ikke opfundet Krudtet ... Til det andet Byggeri havde jeg haft Henning Thorø fra Gabøl og Jes Jessen fra Skærbæk til Hjælp. Da vi nu den sidste Dag flyttede Kasserne, kom der under en af dem en Rem til Syne. Jeg tog fat i den og trak til. Den var næsten en Meter lang. – Op af Jorden kom to Revolvere og tre Dum-Dum-Kugler. De var filet til som en halv Ært.

Jeg tog Revolverne og sagde til Andersen: »Du tager den ene, jeg den anden«. Jeg havde stukket min i Lommen paa min Vaabenfrakke, Han stod og fumlede med sin og vilde stikke den i Lommen. Da kom der en Korporal bagfra. Han saa, at han havde noget blankt i Haanden.

»Hvad har De der«, sagde han, »lad mig se det«. – Han fik Revolveren og spurgte saa, om vi havde fundet mere. - »Ja«, sagde Andersen, »han har ogsaa een«. – Jeg hørte ikke meget efter, men Korporalen vilde ogsaa have den, jeg havde. - »Ikke paa Vilkaar«, sagde jeg. Det var mod Aften. Jeg gik ned i Barakken og gjorde Revolveren skudklar. Den var forsynet med Magasin til otte Skud, Der var lidt Gravrøst i Løbet, men ellers var den pæn og fungerede udmærket.

Jeg sad og spiste Aftensmad, da en Tjener kom. Han sagde, at jeg skulde komme op til Løjtnanten. Nu troede jeg, det var angaaende Hundene, saa det hastede vel ikke saa meget. Jeg spiste videre. Han kom igen og spurgte, om jeg snart kom. - »Ja, naar jeg er færdige«, sagde jeg. Det varede ikke mange Minutter, saa kom der to Soldater med opplantet Bajonet. Jeg maatte med. – De havde Ordre om, at jeg skulde tage Revolveren med. Jeg var ikke helt glad ved den Vending, som Sagen havde taget. Det var i de sidste Dage i Juli 1916, og jeg skulde paa Orlov den 4. August. Jeg tænkte, at hare min Orlov ikke gaar i Vasken. – Naa, vi kom op til Løjtnanten. Der sad fem Mand rundt om et ovalt Bord. De havde (86) Papirer liggende foran sig, rede til at skrive. De fik min Revolver. Den anden laa paa Bordet, Den, jeg havde, gik nu fra Haand til Haand. Jeg sagde, som sandt var, at jeg havde fundet dem under Æblekasserne. De spurgte, om der ogsaa havde været Ammunition. – Nej, det havde jeg ikke set. De læste en hel Masse op om Straf og deslige. Den mindste Straf var to Aars Fæstning for at tilegne sig Krigskontrabande. Jeg blev afhørt, Naar og hvor jeg var født, og hvornaar jeg var blevet Soldat. Om jeg havde tjent aktivt og meget mere. – Ja, altsaa: Den mindste Straf, jeg kunde regne med i dette Tilfælde, var altsaa to Aar. Det var ikke saa dejligt at høre. – Jeg tænkte ved mig selv, at blot de ikke ville tage min Orlov, for nu ser de mig ikke mere. Kommer jeg hjem, gaar jeg nordpaa. – Min Ven fra Kortspillet - Excel-lencen – var ikke til Stede den Aften. Endelig maatte jeg gaa, gjorde Honnør og var borte.

Nede i Barakken sad de andre Kammerater og ventede. Hvordan mon det ville gaa mig? Jeg fortalte, hvad de havde sagt og spurgt,

Jeg havde mest ondt af de gamle Mennesker, som boede i deres Hjem. De kom ogsaa i Forhør, Man hundsede med dem, og de blev ført bort. De maatte med en Bylt under Armen forlade deres Hjem. Det var Synd for dem, og det var jo faktisk mig, der var Skyld i det.

Halvtaget blev ikke flyttet, og Løjtnanten saa jeg ikke meget til mere.

Endelig oprandt den 4. August ...

Jeg var bange for, at der ikke blev Orlov denne Gang. Vi var to, der skulde af Sted. Vi maatte selv hente vore Rejsepapirer i Everguicourt ved vor Bataillon. Da vi kom ind paa Skrivestuen og meldte os, sagde Løjtnanten til sin Skriver: »Løb hen paa Banegaarden og

sig, at de skal vente paa to Mand, for Toget gaar om to Minutter; de har en lang Rejse og skal med!« – Saa udfyldte han vore Papirer og rakte os dem med de Ord: »Lykkelig Rejse og god Orlov!«-

Da vi kom hen paa Banegaarden og steg ind i Toget, (87) viste det sig, at det var en Kammerat fra Haderslev, som kørte Toget. - »Naa, det er saadanne Herrer, jeg maa vente paa«, sagde han. Han hed Wilhelm Rickens.

Nu kørte vi mod Rethel og naaede hjem Dagen derpaa. Jeg fik rugen høstet, mens jeg var hjemme. – En Dag vilde vi besøge min Kones Mor i Tiset. Hun havde Fødselsdag. Da vi naaede Højrup, kom Gendarmen ind og reviderede. - »Den er gal«, sagde han, »Deres Orlov gælder kun til Hurup«. - »Ja, men vi vil besøge min Svigermor«. - »Ja, saa maa De anmelde i Rødding, at De er paa Besøg i Tiset«, - »Saa kan vi lige saa godt rejse tilbage med det samme«, sagde jeg. Jeg fik saa Lov til at melde mig i Arnum, baade nu og naar vi rejste hjem, og der passerede ikke noget. - »Det er for Deres egen Skyld«, sagde Gendarmen,

Omsider kom Afskedens Dag.

Min Orlov var forbi, og jeg drog atter ud til Fronten.

Peter Rossen, Rurup.

Flandern - Somme

Oplevelser i verdenskrigens dage.

Jeg måtte sammen med mange andre stille i Rødebro i august-dagene i 1914. Vi fik dog lov til at rejse hjem igen indtil videre. Jeg tog hjem til gården i Hønsnap, hvor jeg havde mit arbejde, og hvor jeg sammen med en medarbejder klarede hele bedriften. Gårdejer en var nemlig straks ved krigens begyndelse blevet indkaldt og gjorde tjeneste som brovægt i Rendsborg.

Den 18. februar 1915 stillede min medarbejder og jeg - altså begge to - til session i Flensborg. Feldwebelen spurgte, om der var nogen, der havde en særlig grund til at ønske at blive hjemsendt. Min medtjener og jeg meldte os begge to, for det var jo ikke så godt, at gården nu stod uden arbejdskraft. Min medarbejder havde heldet med sig og kunne rejse tilbage. Jeg derimod, der var (88) landstormsmand, blev samme eftermiddag sammen med alle de andre sendt til Sønderborg. – Vi blev med det samme iklædt: gamle prøjsiske uniformer, blå frakke og sorte benklæder, blanke knapper o. s. v., og dagen derpå gik det ud på øvelsespladsen øst for byen. Her tog man fat på eksercitsen; senere kom der både dagsmarcher og natøvelser.

Den 1. maj 1915 mente man, at vi nu havde lært tilstrækkeligt, og at vi nu kunne klare os i fjendeland. Vi blev sendt til Flensborg, og på beklædningsdepotet fik vi udleveret feltgrå uniformer. Efter to dages forløb gik det med fuld musik til banegården. Vor rejses mål var vestfronten, nærmere betegnet: Flandern.

I Slesvig stødte et stort antal rekrutter, der lige som vi havde afsluttet deres uddannelse, bil os. Tilsammen blev vi nu et fuldt optaget militærtog, der hastede videre mod vest.

Rejsen varede to dage. Forplejningen undervejs var upåklagelig, suppe til middag, senere på dagen kaffe og brød. Det kneb dog med at få plads i kupeen. Vi var for mange, navnlig om natten. Vi fandt dog på at udspænde en teltpalan under loftet, og når så nogle fandt hvile deroppe, andre på bænken og nogle på gulvet, gik det endda.

Vor rejse var endt, da vi nåede den lille by Zarren i Flandern. Zarren ligger i nærheden af en større by - Werken. I denne by var der et rekrutdepot, som var anbragt i en baraklejr. Denne lejr skulle være vort opholdssted en uges tid, for at Vi kunne vænne os til de nye forhold. Herfra og ud til fronten var der vel ti kilometer. Vi havde det for resten godt her i lejren. Forplejningen var upåklagelig, og tjenesten også. Eksercits var der kun om formiddag; men det var vel, for at vi kunne samle appetit til middagsmaden.

Pludselig var det slut med de gode dage. Sådan var det jo altid hos prøjserne. Vi blev tildelt de forskellige regimenter og kompagnier, der lå ude ved fronten, i skyttegravene ved byen Woummen. Jeg blev tildelt 4. kompagni (89) jægerbataljonen 33, som i de dage var kommet tilbage fra fronten og lå i ro i nogle barakker fem kilometer bag fronten. Men bataljonen skulle jo frem igen, og vi fulgte med, og i tiden, der fulgte, bølgede kampene frem og tilbage på Flanderns slagmarker. Vi blev indsat forskellige steder. Bataljonen blev dog omsider trukket bort fra Flandern, og i 1916 blev den indsat i Somme-slaget i Nordfrankrig.

Alle, der har deltaget i dette slag, ved, hvor grusomt det gik til i kampene ved Somme-floden. Vi blev dog indsat ret sent i kampene. Det var først i oktober måned; men de regimenter, der før os havde været med i slaget, har uden tvivl haft det meget værre. Somme-slaget tog jo allerede sin begyndelse i maj måned. Vor bataljon, nu infanteri-regiment 362, havde nærmest til opgave at holde og forsvare det terræn, der var vundet.

Vi rykkede ud til fronten fra byen Bapaume. I denne by efterlod vi vore tornystre, og kun forsynet med stormbagage gik det fremad. Den sidste nat tilbragte vi i en teltlejr. Vi marcherede i retning af den sønderskudte landsby Le Saves. Der var vel fire kilometer ud til anden linie. Da vi nærmede os skyttegraven, marcherede kompagniet frem ad forskellige veje og i grupper på otte mand. Granaterne slog ned rundt omkring, og en suste bogstavelig talt ned imellem os, dog uden at nogen blev ramt. Det var et helt under.

Da vi havde besat anden linie, blev otte grupper sendt frem over åben mark for at besætte den forreste skyttegrav. Resten, hvortil jeg hørte, forblev i anden linie. Man skal nu ikke tro, at anden linie var et roligt sted, og at det var mere sikkert her, for hvad der var sket her, før vi ankom, og hvad der skete, mens vi var der, var frygteligt. Rundt omkring lå der faldne soldater. De sår, de havde fået, var grusomme. Granaterne var endda gået gennem dækkningerne og havde dræbt, såret eller begravet alle, der havde søgt læ her. Sanitetsfolkene havde slet ikke magtet at komme alle de sårede til hjælp, og man havde ikke haft lejlighed til at skaffe de døde bort eller (90) få dem begravet. Det var et frygteligt syn, der mødte os her. Jeg blev sammen med en kammerat, som hed Gøtsche, sendt helt ud på venstre fløj for at holde udkig i denne del af vor stilling. Mens vi spejdede fremad, ud over ingenmandsland, kom en kammerat hen til os. Han var vel på vej tilbage. I det samme blev han ramt af en granatsplint, der gik lige igennem hans venstre patrontaske. Vi så et kort glimt, så eksploderede patronerne, og han faldt om, dødeligt ramt. Gøtsche sprang hen til ham og sagde: »Skal jeg ikke hente en sanitetssoldat?« – Han svarede: »Lad kun være, for jeg er færdig«. I det samme sank han sammen og var død. – Gøtsche forsvandt. Jeg tror, han blev fuldstændig chokeret. Jeg så ham ikke mere ...

Nu var jeg helt alene på min post. Stillingen blev beskudt ustandseligt. Der faldt både lette og svære granater. Natten gik. Jeg ventede på afløsning. Der kom ingen. Omsider besluttede jeg at søge tilbage til mine kammerater.

Undervejs mødte jeg en underofficer fra et andet regiment. Han standsede mig og gav mig den mærkelige befaling, at jeg straks skulle foretage et stormangreb på den fjendtlige linie. – Der måtte jo være noget i vejen med denne mand! Jeg svarede derfor: »Javel, men jeg må lige underrette min underofficer, for vi må jo være nogle flere om det!« – Jeg fortsatte min vej, søgte efter mine kammerater, men fandt ingen. Det var mystisk!

Under min eftersøgning løb jeg på en soldat fra Bayern. Da jeg fortalte ham om min resultatløse eftersøgning, blev vi begge lidt underligt til mode. Mon den forreste linie var blevet taget af franskmændene? Mon vore kammerater havde trukket sig tilbage? – Vi kom igennem hele vort skyttegravsanlæg, helt ud til stillingens højre fløj. Her standsede vort frontafsnit, fordi der her gik en landevej igennem skyttegraven. På den anden side af vejen begyndte naboregimentets afsnit.

I samme øjeblik, vi kom til landevejen, begyndte de (91) fjendtlige batterier at skyde. Vi søgte i en fart dækning i en forladt jordhule ved landevejen. I det samme ankom en afdeling soldater, ca. 35 mand, under anførsel af en løjtnant. De skulle besætte stillingen. Hele skyttegraveanlægget så dog håbløs ud. Derfor blev vi heller ikke forundret, da løjtnanten sagde: »Hvor er skyttegraven?« Granaterne suste ned på vejen, og løjtnanten påskyndede sine folk. De kom hurtigt ned i graven. Jeg søgte også sammen med nogle andre på ny dækning, og det blev vel vor redning, for sprængstykkerne, store og små, fløj rundt til alle sider: men de nyankomne var ikke hurtige nok. De fleste af dem faldt eller blev hårdt såret; endda to af dem, der sammen med mig søgte ind i jordhulen, blev lettere såret. Den ene løb sin vej. Hvor han blev af, og hvad der blev af ham, ved jeg ikke. Den anden tog jeg mig af. Jeg forbandt ham og sørgede for, at han sammen med andre kom tilbage til en opsamlingsplads for sårede. Da han ikke kunne gå alene, gik jeg med ham og støttede ham. Ved denne lejlighed fandt jeg omsider mine kammerater. De var trukket tilbage fra frontlinien. Gruppeløberen meddelte mig, at de havde anmeldt mig som savnet. Jeg blev overrasket ved denne meddelelse. – De anede ikke, hvad jeg havde oplevet, siden jeg blev sendt ud på den ensomme post på vor venstre fløj. I de følgende dage var vi atter ude i skyttegravene, og da der havde været vagtafløsning, gik jeg gennem skyttegraven for at finde et sted, hvor jeg kunne lægge mig til hvile. Det var ikke så let; men jeg fandt dog en hule, der var gravet ind i brystværnet. Den var skrøbelig og gav ikke dækning for granater eller splinter. I den tro, at stillingen ikke var så farlig, og at jeg godt kunne finde hvile her et par timer, ville jeg krybe ind i hulen; men det var, som om en indre stemme advarede mig. »Gå ikke derind!« sagde stemmen, »gå et andet sted hen!« – Jeg adlød advarslen og gik videre. Uge efter kom to soldater. De søgte også efter en soveplads, og da de så hulen, krøb de ind i den; men de nåede kun at lægge sig ned, før en granat slog ned i graven, eksploderede og dræbte (92) dem begge. En underofficer, der kom til, ville have mig til at hjælpe sig med at undersøge de dræbte nærmere; men jeg kviede mig; jeg kunne dårlig se på de to ulykkelige. At jeg undgik at søge hvile i denne hule, betragter jeg som et vink fra Gud.

Vi rykkede nogle dage senere igen ud i forreste linie, og Uden gik med at stå vagt. En tidlig morgenstund forsøgte en fjendtlig stormkolonne at trænge sig frem til vor skyttegrav, men angrebet lykkedes ikke. Natten før vi skulle afløses, blev jeg udpeget til at gå med på patrulje i ingenmandslandet foran vor skyttegrav. Vi kom så nær ind på de fjendtlige linier, at en vagtpost opdagede mig og gav ild. Jeg måtte springe ned i et dybt granathul og forsøg-

te senere at snige mig tilbage til vor egen linie. – Det lykkedes mig at komme uskadt tilbage. Da var afløsningsmandskabet allerede nået frem. Mine kammerater havde allerede pakket deres sager og var på vej tilbage; men jeg skulle først have alle mine grejer samlet. Så først kunne jeg tiltræde tilbagevejen. En kammerat, der også var blevet forsinket, slog følge med mig. Vi opdagede, at vore kammerater havde glemt at tage de beholdere, vi bar mad i med tilbage. Dem ville vi ikke lade ligge, men tog dem med. Da de var af metal, gjorde de en del støj. Det havde til følge, at der omgående kom en salve ovre fra den anden side. Vi kom dog uskadt tilbage til anden linie. Der traf vi vore kammerater. De så forbavset på os, for man mente, at alle havde rømmet den forreste grav. Kompagniet fik lov til at gå endnu længere tilbage, for vi var i vejen for en pionerafdeling, der var ved at lave en ny forsvarsstilling. Jeg fandt en jordhule og mente, at jeg kunne gøre mig det bekvemt i den; men der stod vand i bunden af hulen. Jeg fyldte den op med grene og sov for resten ganske godt.

Den næste nat ville jeg sammen med en kammerat gøre lejet endnu bedre, men da vi indfandt os med det materiale, vi ville bruge, var vore kammerater i færd med at pakke den såkaldte stormbagage. Vi måtte opgive at forbedre vort leje, pakkede også, og snart efter var vi (93) atter fremme i skyttegraven i anden linie. Det var en meget ubehagelig stilling, vi var kommet ud i. Den var ustandselig udsat for fjendens granatild, og vi havde store tab.

Få dage efter blev jeg syg. Jeg blev sendt tilbage fra fronten og korn på lazaret. Vi blev tilset og plejet af både mandlige og kvindelige sygepassere. Det var helt mærkeligt igen at ligge i en rigtig seng. Kort efter blev vi overført til et lazaret i Cambrai. Efter et tiltrængt bad kom vi i seng og nød en storartet pleje af bayerske nonner. Da vi havde været i Cambrai nogle dage, blev vi anbragt i et lazarettog, som bragte os til Tyskland, til byen Ludenscheid i Vestfalen, og efter de lange og trange tider ved fronten nød vi her en storartet pleje.

Fr. Müller, Højer.

Fra fronten over Kegnæs til Ærø

Min indkaldelsesordre modtog jeg i 1915, og min uddannelse fik jeg i Hamborg. Den varede kun fem uger. Så gik det til Frankrig. Krigen bølgede frem og tilbage. Vort regiment deltog i flere af de store offensiver og i stillingskrigen. Der var angreb, og Idel var tilbagetog. Det værste oplevede jeg dog, da vi lå foran en af de mange høj der, der findes i Frankrig. Her i egnen omkring Lille.

Franskmændene lå oppe på den høje hakkes top og kunne overskue terrænet, og da vi fik ordre til at storme deres stillinger, var det for dem en let sag at rydde op i vore rækker med deres maskingeværer. – Syv gange trådte vi an til storm, hver gang med to hundrede mand, men vi blev hver gang slået tilbage og kom hver gang tilbage med kun 20-25 mand. Franskmændene kunne dog ikke få nye forsyninger frem, og derfor lykkedes det os omsider at indtage deres stillinger, men - ved et modangreb tog de dog kort efter deres stilling tilbage.

(94) Vi blev imidlertid trukket ud af dette frontafsnit og blev indsat forskellige andre steder.

Så skete det, at vi i juli 1918 skulle indsættes på akkurat det samme sted, hvor vi havde haft så blodige tab. Det huede os ikke, og vi var derfor nogle stykker, der blev enige om, at vi ganske bestemt ikke ville være med her; vi ville ud af det hele, stikke af og prøve at komme til Svejts.

Der var tre tyskere foruden mig, og så min bedste kammerat. Han var fra Kiel. Da det kom til stykket, turde han alligevel ikke vove sig ud i det.

Vi andre aftalte, at vi næste gang, vi skulle ud i skyttegrav ene, ville smide os ned på vej derud og så ganske simpelt blive liggende, indtil alle var passeret. Da vi så endelig var på vej frem, blev der kommanderet: »Sværn ud!« Vi fulgte ordren og smed os ned, og da alle var borte, rejste vi os og gik tilbage. Vi nåede byen Lille og opsøgte banegården. I første omgang havde vi til hensigt at nå til Berlin. En af kammeraterne var nemlig berliner. Han hed Schultz, Han havde haft arbejde på et bataljonskontor og havde her forsynet sig med orlovsblanketter. Vi klarede os let ved togkontrollen ved grænsen og nåede uhindret til Berlin.

Så kunne vi heller ikke komme længere. Vi havde ikke flere papirer, og vi vidste ikke, hvad vi skulle gøre. Vi gik i otte dage på gaderne i Berlin og blev mere og mere nervøse. Så en dag traf Schultz en kammerat, han kendte fra bataljonskontoret. Han sad på kontoret endnu, og ham fik han til at skaffe de nødvendige papirer.

Vi blev enige om, at det var en dårlig ide at prøve at komme til Svejts. Jeg foreslog, at vi skulle prøve Danmark, og sagde, at hvis bare vi kunne nå Sønderborg, skulle jeg nok klare resten.

Schultz var vor fører. Han havde den fornødne frækhed og var en slagfærdig fyr, som ikke var bange for noget. I Berlin havde han i en forretning købt så meget udstyr, at han kunne klæde sig ud som oversergent. – Han havde tresser til kraven og knapper. Dem syede (95) hans mor på. Vi andre tre var menige, og det stod i vore papirer, at vi skulle til kompagniet i Sønderborg med materiel.

Vi nåede også godt nok Sønderborg, men her skulle vi igennem den tyske spærring. Tyskerne syntes, det var nogle mærkelige papirer og begyndte at spørge Schultz ud. Men han var fræk og sagde, at hvis de ville, kunne de jo bare ringe og efterkontrollere papirerne. Så slog de sig heldigvis til ro - jeg var slemt nervøs for, at de virkelig skulle have ringet - og spurgte, om vi vidste, hvor bataljonskontoret lå, ellers kunne vi få en mand med til at vise vej ...

Schultz sagde: »Nej, tak, vi har en mand, der er stedkendt, så vi skal nok klare os«. – Så slap vi igennem og gik lige hen på kontoret. Vi stod nogen tid i gangen - så havde vi været der, hvis de skulle finde på at følge efter os.

På vejen derhen mødte vi 3-4 nye rekrutter. Schultz blev meget vred over, at de ikke hilste på ham - han var jo oversergent og kaldte dem tilbage og gav dem en røffel. Jeg sagde til ham: »Nu skal du holde op med dine kunster, ellers går det galt«.

Den nat gik vi 25-30 km til Kegnæs, hvor jeg stammer fra. Vi kom der kl. 4 om morgenen og bankede far og mor op.

De blev jo noget urolige, for de skulle have meldt det til tyskerne.

Nå, men vi fik nogle tæpper og noget brød og smør og sov godt ud i en skov, der ligger i nærheden. Næste aften skulle vi så se at komme af sted. Vi ville sejle fra Kegnæs til Ærø.

Men der var ikke noget alt ro med. Alt var omhyggeligt holdt under kontrol af tyskerne. De få både, der lå her, var låst fast, og årerne fjernet.

Næste dag gik vi ind i en lade, der tilhørte en kromand, som desuden havde både bageri og købmandshandel. Vi rodede os godt ned i høet og gemte os - og lagde os derefter til at sove.

Men så var det hverken værre eller bedre, end at (96) kromanden havde nogle høns, som havde for vane at gå ind i høet og lægge deres æg. Mens vi lå og sov, kom krokonen med sine to drenge for at lede efter æg i høet, Jeg havde et tørklæde over ansigtet og hø ovenover. Krokonen stak hånden lige ned i ansigtet på mig og rodede rundt. Jeg vågnede med et sæt og sprang op, helt forvildet.

Hun blev så bange, at hun snurrede to gange rundt om sig selv og styrtede af sted. Jeg råbte: »Jamen, så bliv dog her, Johanne. Det er jo mig«. Men hun styrtede af sted og råbte, »Nej, jeg vil ikke snakke med dig«.

Drengene havde genkendt mig, og lidt senere, da Johanne var kommet til sig selv igen, kom hun tilbage. »Men hvordan går det dog til, at du er her. Har du fået noget at spise?« Ja, jeg havde da fået lidt hjemme, sagde jeg, men hun kom tilbage med brød og smør og ost og kød. De havde både kroen, bageriet og købmandshandelen, og vi fik alt det, vi kunne spise.

Nu var Johanne blevet helt sig selv, og hun var ikke bange for at hjælpe os, men vi måtte jo se at komme af sted hurtigt, inden den tyske gendarm kom.

Hun fortalte om en båd, der lå nede ved stranden. Den var selvfølgelig låst og der var ingen årer. »Når det bliver mødet, skal jeg komme med en sav til jer«, sagde hun. »I kan tage nogle fjæle her over porten og hugge dem lidt til, så kan I bruge dem som årer. Og jeg skal nok holde drengene inde, så I kan komme af sted«.

Og det gjorde vi så. Det gik også godt nok. Jeg brækkede en sabel, da jeg huggede løs på kæden, som båden var låset med. Vi arbejdede med den i 1½ time, inden vi fik slået den i stykker - og endelig roede vi så af sted på vej mod Ærø.

Det var diset, og vi havde en strid vind lige imod. Ved Kegnæs fyr gik der tysk vagt, men vi slap heldigt forbi og ud på åbent vand.

»Nu er det lige meget, hvad der kommer i vejen for os, jeg skyder alt ned«, sagde Schultz, da vi var kommet så (97) langt. Og så rev han sine knapper af og smed dem ned i strømmen. Nu ville han ikke være oversergent mere. Vi roede hele natten, og ud på morgenstunden hørte vi noget brumme i luften. »Så, nu er det sket, nu kommer de og tager os«, tænkte jeg. Men heldigvis var det så diset, at flyvemaskinen ikke så os, og jeg er aldrig blevet klar over, om det virkelig var en tysk maskine, Noget senere kunne vi øjne land, og ved 8-tiden om morgenen trak vi båden på land.

Der gik nogle mænd på marken. De var knap færdig med at høste. De talte dansk, og jeg spurgte, hvor vi var. »I er på Ærø«, lød svaret.

»Nå, så er vi kommet godt hjem«, sagde jeg. De hentede nogle heste og fik båden slæbt på land, og så tog de os med hjem til frokost.

Vi var landet ved St. Rise på Ærø, og sognefogeden i St. Rise meldte os ikke, hvad han ellers skulle have gjort. I stedet sørgede han for, at vi fik arbejde allesammen. Han skrev et brev hjem til mine forældre, hvori han fortalte, at han havde fået en søn, og de ville kalde ham Andreas.

Så vidste min mor og far, at jeg var kommet godt over, men alle breve blev jo åbnet, og den tyske gendarm havde også læst det og kom for at spørge mine forældre ud.

– Ja, de kunne da ikke forstå, hvad det var for et brev, for de mente ikke, de havde familie på Ærø.

Gendarmen spurgte nu, hvordan det gik med de fire sønner og med de to svigersønner, som var med i krigen. »Jo«, svarede de, »det går dem godt, så vidt vi ved. Der er ganske vist en af sønnerne, som vi er lidt bekymrede for. Vi har desværre ikke hørt fra ham i lang tid«.

Gendarmen var nu ikke dum, men han lod sig alligevel nøje med den besked, og der skete ikke mine forældre noget.

Efter krigen fik jeg brev fra min kammerat i Kiel, ham, der i sidste øjeblik sprang fra. Han fortalte, at der gik fjorten dage, før man savnede os ved kompagniet. Man kunne ikke forstå, hvad der var sket med os, for (98) man var klar over, at vi ikke var blandt de dræbte eller sårede; men efterhånden hørte interessen for os op, for der skete jo stadig andre ting, der optog sindene ude ved fronten. - - -

Sognefogedens søn købte, da krigen var forbi, en gård på Nordenbro Vesteregn på Langeland, og da han spurgte, om jeg ville med derover, slog jeg til, og - her blev jeg. Min kone er herovrefra, og vi har nu i 37 år været ejere af et statshusmandssted; men - når jeg uden for mit vindue ser Keldsnor fyr blinke, smiler jeg til det som til en gammel bekendt, for det er jo det samme fyr, der i hin nat blinkede til mig og viste mig vej til Ærø.

*Andreas Esbensen,
Bogø på Langeland.*

Kammerat, fortæl!

Forskellige Oplevelser fra Krigen 1914-18

(99) Ved Krigens Begyndelse var jeg beskæftiget i Flensborg.

Den 2. August 1914 fik jeg Besøg af en Skolekammerat fra Nordborg, Han var paa Vej til Kasernen, Nedtrykt, som han var, sagde han ved Afskeden: »Det er sidste Gang, vi ser hinanden.« Jeg var lidt forundret over den Sikkerhed i Tonen, hvormed han fremsatte sin Forudanelse, og forsøgte at trøste ham og give ham Mod ved at fortælle om alle de nye Midler, Lægerne raadede over; men han blev ved sit. »Nej«, sagde han, »jeg kommer ikke tilbage, og «det samme har jeg sagt til min Kone«. Vi traf hinanden igen nogle Dage senere, Dagen før han skulde afgaa med en Transport til Fronten. Vi gik en lang Tur sammen og talte om Krigens og Tidens Alvor, men hans Sindsstemning var uforandret. Naar jeg, hvad ofte sker, betragter den kønne store Sten over de faldne i Nordborg, ser jeg paa Pladen som den første faldne fra Nordborg: Jørgen Andersen, 22. August 1914. Hans Forudanelse gik saaledes i Opfyldelse,

Den 17. August 1914 stillede jeg selv sammen med mange Sønderjyder paa Kasernen i Flensborg, Efter nogen Ventetid kom en Feldwebel og en Skriver, og vore Navne blev raabt

op, efter at vi var blevet stillet op i dybe Hækker, Da de to forlod os, kom en Soldat i den nye Feltuniform hen imod os. Han blev staaende et Stykke foran Kolonnen og spurgte paa Sønderjysk: »Hvad vil I«? Da lød en line Stemme bagfra: »Ind og hjælpe jer«! Soldaten svarede: »Bruge jer kan vi sagtens, men (100) hvorledes faar vi jer fyldt«? (Skulde de to Kammerater læse dette, vilde det glæde mig at høre fra dem). Dernæst kom en Læge. Han spurgte, om vi alle var raske, men - hvis nogen var syg, skulde han træde frem. Straks løste sig en stor Flok ud af Kolonnen og traadte frem. Nu for Lægen frem imod dem og raabte: »Tilbage, tilbage«! Saa spurgte han, om der var nogen, der mente ikke at kunde leve Natten over. Derefter gik han over til to og saa til tre Nætter. Det blev en ynkelig lille Flok, der vovede sig frem, og hvad der blev af dem, aner jeg ikke.

Efter nogen Tids Forløb kom en stor Del af os til Hamborg, og herfra afgik vi i Slutningen af Oktober 1914 til Rusland. Her fik jeg som Ordonnans den Bestilling at bringe Meldinger fra Bataillon til Kompagnierne, enten de saa var i Skyttegravene eller i Ro.

En Dag paa en af mine Ture blev Russerne lidt for nærgaaende med deres Granater, og jeg søgte Dækning bag en Bondegaard, hvor der allerede befandt sig en Del Soldater. Der kom dog en til, og det var Hans Justesen fra Holm paa Als. Vi havde gaaet til Præst sammen. Det blev til et dejligt Møde for os to. Hans sagde: »Uha, Frederik, dette her er noget galt, hvad skal det dog blive til, og hvorledes kommer vi hjem igen«? – Vi forblev i Dækning og fortsatte vor Samtale, indtil Busserne var blevet lidt mere skikkelige, Saa maatte jeg videre. Samme nag havde jeg den Lykke at se, at der blev bagt Pandekager til vor Kaptajn fra 5. Kompagni. Sulten, som jeg var, var det mit største Ønske at matte faa Del i det herlige Maaltid. Jeg fik een Pandekage, og til trods for, at jeg blev siddende længere end nødvendigt, serveredes der ikke flere Pandekager til mig.

Hans Justesen traf jeg senere igen. Det var efter et Lazaretophold. vi traf hinanden paa Gaden i Hamborg. Vi gik ind i en Beværtning for over et Glas Øl at sludre lidt om Begivenhederne i Tiden, der var gaaet og Udsigterne for Fremtiden. Vi havde det »Held« at komme med samme Transport til Flandern. Her skiltes vore Veje, idet Justesen kom til Regiment 78, medens jeg kom (101) til 77. Saa gik der igen et lille Aar, og da erfarede jeg, at Regiment 78 laa i samme Linie som vi.

Efter at jeg var blevet afløst paa Vagten, gik jeg en lang Vej igennem Skyttegravene, indtil jeg fandt hans Kompagni. Hos adskillige Kammerater forhørte jeg mig om Hans Justesen, men først, da jeg traf en, der spurgte om jeg mente »Hans, der Däne«, vidste jeg, at jeg var paa rette Vej, og jeg fandt ham da ogsaa i en Hule lige i Nærheden. Gensynsglæden var stor, og for at vi kunde tale uforstyrret sammen, klatrede vi bag over Dækningen, og her laa vi i flere Timer og talte om Hjemmene paa Als. Vi havde ikke talt Dansk i tre-kvart Aar. Han sendte senere til Flensborg Avis et Brev om vort Møde. Det blev ogsaa optaget, og Redaktionen var saa flink at sende ham et Eksempplar af Avisen.

Fr. Andresen, Kongevej 94, Sønderborg.

*

Løjtnant Dass - hvad med ham -!

Reserve Infanteri Regiment 266, som Jeg dengang var tildelt, var efter et kortere ophold bag linierne atter undervejs ud til fronten. Vi havde kørt med tog, og senere skulle så resten tages til fods.. Meningen var, at vi skulle være med i den store offensiv mod den engelske

kanal, der fandt sted i foråret 1918. Som bekendt nåede det tyske fremstød helt frem i nærheden af byen Amiens, hvor det helt og holdende løb ud i sandet og endte med uhyre tab på begge sider.

Men det, hvorom her skal berettes, fandt sted før den endelige offensiv.

Kompagniet lå spredt i kæde. Der ventedes på ordre til fremrykning. – Vi havde, mens vi opholdt os bag fronten, fået en ny mand som fører for kompagniet - en vis løjtnant Dass. At den nye mand var streng, gik endda an, men han var ret urimelig, ja, brutal. Man vil let forstå, at elsket var han ikke.

Mens vi nu lå her, hørtes der pludselig et råb i nattens stilhed. – Løjtnant Dass! - Lad gå videre. Løjtnant (102) Dass! - lød det fra mand til mand, indtil det nåede frem til manden selv, der svarede:

– Ja, løjtnant Dass her, hvad med ham?

Og igen lød det ned gennem kæden: - Hvad med ham ... med ham!

Svaret kom prompte.

– Løjtnant Dasse - har en blase på sin mås ...

– Mås - blase - løjtnant Dasse - blase - mås - Dasse - lød det tilbage gennem mørket, - og det blev ved at gentage sig.

Folkene lod til at more sig. – Men hvem der ikke gjorde det? Det var løjtnanten ...

H. P. Hansen, Tønder.

*

Om alle de drømme bristed' ...

Det var under den første verdenskrig. Vi skrev juli 1916. Regimentet, hvortil jeg dengang hørte, var på dette tidspunkt indsat på Vestfronten i Belgien. Vi havde indtaget skyttegravsstillinger foran ruinerne af det, der engang havde udgjort den vidtbekendte by Ypern.

Dagene derude havde været hårde, og vi havde lidt en del tab. Regimentet var nu efter seks dages forløb blevet afløst og var draget tilbage til hvilekvartererne i og omkring byen Becelaere. Bataillon var rykket i kvarter i skovlejren, kaldet »Jägerlager«.

Det var sommer og herligt vejr, så vi nød ordentlig tilværelsen her i disse ret fredelige omgivelser. De hårde strabadser tænkte man i øjeblikket ikke på mere, men man nød tilværelsen, som man nu kunne det bedst. Ud fra de mørke barakker lød der sang, fløjten og munterhed.

Vi var en lille flok, der havde fundet os en solrig plads bag vor barak. Her sad vi nu i græsset Dg nød livet, mens snakken gik, og Vi fik os et slag kort til tidsfordriv.

Georg Bremer var just ved at dele kortene rundt, da han henvendte til mig sagde: »Hør, Niels, vor nye (103) kompagnifeldwebel skal, efter hvad jeg har hørt, nok være en ret striks fyr. Vi vil nok komme til at savne vor gamle feldwebel«.

»Ja«, svarede jeg, »den gamle var nu et sjældent fint og forstående menneske; han var alt for god til at ende sit liv herude«.

»Ja, du har ret, Niels, og det er kun godt for ham, at han nu er taget bort herfra, og efter hvad jeg har hørt, får han nok liv til at fortsætte i sin gamle stilling som overlærer ved skolevæsenet i Rendsborg igen«, bemærkede Georg Bremer og fuldendte uddelingen af de alt andet end propre kort.

En af flokken, Claus Hansen, kom med følgende bemærkning: »Ja, ser I, den nye feldwebel er en mand, der nok skal gøre sig afholdt. der siges om ham, at han, der er bayrer af fødsel, skal være en ren »Prøjser-æder«.

»Hrn, Prøjser-æder! – Nå, ja, manden er fra Bayern, det er vel det hele«, mente Johannes Meier og delte kortene rundt til en ny bet. •

»Da skulle du have hørt, hvad sergent Jens Berg har været ude for«, bemærkede Georg Dg pakkede kortene sammen - han havde opnået beten!

Der var en eller anden, der kaldte. - »He! – Der Knacker!« – Det var altså mig, det gjaldt - »Knacker« var sådan en slags borgerlig ærestitel ...

Ludvig, kompagniets skriver og stik-i-rend-dreng, stod den åbne dør og lod blikket glide rundt hen over mændene, indtil han fik øje på mig.

»Ja, det var lige dig, jeg skulle have fat i! Hør, Niels, du må straks melde dig på kontor; det er Bartolomæi, feldwebelen, der ønsker at se dig«.

Da Ludvig havde sagt dette, fandt han det klogest at forsvinde igen ...

»Ja, så kommer I til at se jer om efter en ny mand, mens jeg er borte«, sagde jeg, hvorefter jeg rejste mig og gik ind i huset for at tage hue og trøje på. Jeg begav mig af sted hen til barakbygningen, hvori vort kontor var installeret. Jeg meldte mig Dg sagde mit navn. (104)

»Nå«, sagde feldwebelen, »du er altså manden med dette - hm - mærkelage navn«, hvorefter han vendte sig mod en hylde, hvor der fandtes adskillige papirer, blandt andet også et feltpostkort, som han nu ivrigt studerede, - uden at kunne læse det.

Jeg havde god tid til at tage manden nærmere i øjesyn. Han kunne vel være omkring de fem og fyrrer eller så, lavstammet og bred, med ikke så lidt anlæg til at få mave. – Jo, den gode hr. Feldwebel kunne godt se ud til at være en stor ynder af et godt glas Øl ...

Jeg blev afbrudt i mine betragtninger af feldwebelen, der sagde: »Hør, mand, hvad landsmand er De egentlig?

– Se, her har jeg et kort med Deres navn under; men jeg kan - hm - desværre ikke læse det«.

»Jaså, - kortet er et, jeg skrev i formiddags, det et skrevet på dansk, hr. Feldwebel, - jeg er dansker ... «

»Dansker«, udbrød han, »kender det ikke ... nej. De er selvfølgelig også en af disse ... prøjsere!« (Han havde nær sagt »snavsede prøjsere«).

»De er tysker, er De, og De må kunne skrive tysk; det kan da alle her!« bemærkede feldwebel Bartolomæi tørt og så hastigt på mig.

Jeg lod mig dog ikke sådan slå af marken, men sagde: »Hør, hr. Feldwebel, jeg skriver dansk, for de derhjemme forstår kun dansk«.

»Nej«, afbrød han mig, »De skriver tysk, ellers bliver Deres post ikke afsendt herfra«.

»Jo, den gør! – Det er den da blevet indtil nu«, sagde jeg protesterende.

»Menneske, er De blevet helt forrykt?« for feldwebelen op.

»Nej, endnu ikke, hr. Feldwebel, men jeg er dansker og skal vide at benytte mig af mit danske modersmål lige så ofte, det er mig muligt!«

»Ja, - for pokker, - De er forrykt! – Ved De hvad, De skal få tre dage i brummen, min fine ven!« skreg feldwebelen.

(105) Jeg var ligeglad og så vistnok lidt trodsigt hen på den stakkels mand.

»Raus! – Herut med dig!« udbrød feldwebelen mere end arrigt og viste mod døren, - Nå, den kunne jeg nu nok selv have fundet ...

De tre dage i brummen, ja, dem har jeg stadig til gode, for allerede den Følgende dag var vi atter undervejs ud til fronten.

Jeg fik aldrig lov til at sidde de tre dage af ...

Niels Lustrup, Spandet.

*

Minder fra min Soldatertid 1914-15

Jeg var hjemløs, men var blevet tysk Statsborger i 1907. Jeg maatte betale 50 Mark for den store Ære, og blev derefter udtaget til Reserven. Men da Krigen udbrød i August 1914, maatte jeg melde mig en af de første Dage og blev udtaget til Infanteriet. Den 15. August maatte jeg stille ved Reserve Infanteriregiment 86 i Flensborg og kom i Borgerkvarter hos en Slagter Frits Jessen. Han var meget venlig, og jeg havde det godt. Vi fik Forplejningen paa Duborg Skolen og eksercerede paa Legepladsen, en Gang imellem paa Junkerhulvejka-sernen.

Efter Uddannelsen, som varede til hen paa Efteraaret, blev vi sendt til Østfronten. Rej-sen varede otte Dage. Vi havnede i Østprøjsen. Efter andre otte Dage kom vi i Skyttegrave-ne. Vi udbyggede dem, for Resten var det et meget anstrengende Arbejde. Jorden var dybt-frossen, og tillige var det en meget streng Vinter; men her var alt temmelig rolig i lang Tid.

Da vi naaede hen mod Foraaret, begyndte Russerne at røre paa sig. Vi maatte gaa tilbage, men i April gjorde vi et Modstød og tog nogle Fanger. Vi naaede frem til vor gamle Stilling, som maatte udbygges paany. Vi laa her til hen paa Sommeren, og i August 1915 gik vi til Angreb. Jeg blev saaret i Brystet og i højre Arm af Geværkugler. kom tilbage til en Kirke, som var (106) indrettet som Forbindingsplads. Jeg blev forbundet og opholdt mig her i tre Uger, kom saa endelig tilbage paa et Lazaret i Salzburg og havde det godt. Læger-ne og Sygeplejerskerne var meget flinke, og Forplejningen var ogsaa god. Senere fik jeg Orlov i fjorten Dage og rejste hjem til Tiset.

Min Broder var hjemme paa Orlov, - og Glæden over at kunne tale med hinanden var stor for os begge, Men Tiden gik hurtigt, og min Broder maatte af Sted et Par Dage før mig. Han hjalp mig dog med at begrave min Uniform ude paa Heden, for jeg havde til Hensigt at tage nordpaa. Min Forlovede tjente i Tiset hos Jes Jessen. Hun var fra Seem Sogn. Efter nogen forblømt Skrivi blev det bestemt, at jeg skulde komme til Gaarden Kærgaard i Seem Sogn. Gaarden ligger Syd for Aaen, som her gjorde Skel mellem Danmark og Tysk-land.

Et Par Dage før min Orlov udløb, tog jeg Afsked med min Kæreste og Moder og begav mig ud paa den farefulde Vandring. Vilde det lykkes mig at komme gennem Vagtposternes Kæde og naa over?

Jeg havde taget to Sæt Tøj paa, ligeledes to Overfrakker, saa jeg var godt garderet mod Kulden, dersom jeg skulde komme til at ligge ned en Tid. Jeg gik efter Endrupskov til og Gjelsbro og naaede Kroen uden at blive antastet. Her mødte jeg en Mand, som kendte Forholdene og kunde hjælpe mig videre. Han havde bestukket Vagtposten med en Tier, saa han var blind paa det ene øje, og med det andet saa han intet. Jeg gik bag om Kroen og naaede Gaarden Kærgaard. Ovre paa den anden Side af Aaen holdt min Svoger med sit Køretøj; men jeg maatte gennem Aaen, i Vand til Brystet, og det var koldt. Jeg kom lykkeligt over, men maatte slappe af en Tid, for mine Nerver stod paa Højkant.

Et Par Dage senere kom min Forlovede ogsaa over. Hun skulde alligevel hjem til November.

Vi var glade begge to over at være i Sikkerhed i Danmark Jeg tog Arbejde, hvor jeg kunde, og da Krigen (107) var forbi, giftede vi os og har siden da boet her i Seem. Gendar-men mødte naturligvis op i Tiset og spurgte om mig; men der var ingen, der kunne give ham Besked - men - maaske finder man engang Resten af min Uniform ude paa Heden ...

Hans Peter Hansen, Varming pr. Seem.

*

I Skyttegravene ved Moulins sous Touvent

Ved Aarsskiftet 1914/15 laa 2. Bataillon af Regiment 86 i Blerancourtdelle. Det var ikke noget synderlig godt Kvarter. Vi havde derfor ikke noget imod at blive sat i March til Stillingen foran Moulins sous Touvent. Men da 7. Kompagni den 7. Januar 1915 marcherede frem til Stillingen, mærkede vi snart, at det alligevel havde været bedre i den lille Landsby end i de Omgivelser, vi nu kom til.

Det begyndte allerede under Marchen. Vejene havde dybe Huller af Vognene, delvis var de sammenskudt og fuldstændig bundløse paa Grund af den evige Regn, vi havde haft. Snart laa den ene, snart den anden paa Næsen i den mørke Nat, kom saa paa Benene igen og løb bandende efter den fremadstræbende Kolonne. Fra Landsbyen Moulins sous Touvent førte en uendelig lang Løbegrav frem til den første Stilling. – Som vi havde ventet, var den Løbegrav en regulær Sump. Mudderet gik os mange Steder helt op til Knæene, og det var kun med den yderste Anstrengelse, man kunne trække Benene ud af dette Morads. Det holdt fast ligesom Sugearme paa en Polyp. Geværet, som vi havde hængt om Halsen, trykkede lige saa haardt som Tornysteret, og Lungerne arbejdede til Bristepunktet, thi man maatte jo ikke tabe Forbindelsen med de forangaaende. Hvis man tabte Balancen og vilde støtte sig til Skyttegravens Rand, greb man i det vaade, slibrige Mudder, og langsomt, men sikkert blev man ogsaa gennemblødt paa Armene, og hele Uniformen blev overtrukket med et tykt Lag vaadt Snavs.

(108) Saa kom vi endelig til den første Stilling og kunde afløse Kammerater fra 1. Bataillon. – Forhaabentlig kunde man nu ogsaa finde et nogenlunde tørt Sted, hvor man kunde udhvile sig lidt og bringe hele Mennesket i Orden igen. Men »Hvilepause«, som man siger, blev der ikke noget af. Tornysteret maatte vi lægge fra os, men ellers hed det »alle Mand paa Brystværnet« som Vagtpost hele Natten igennem. Den, der ikke har staaet paa Vagt en hel Nat igennem i Mørke og Regn, han ved ganske bestemt ikke, hvor lang saadan en Jarnnat kan være.

Men ogsaa denne Nat gik, og da Dagen oprandt, kunde i det mindste Halvdelen af Soldaterne træde af og søge efter et Sted, hvor man kunde hvile, Men hvor saa det daarligt ud med at finde Husly. Dækningerne var næsten alle drivvaade og fyldt med Mudder og Snavs. Jeg fandt til sidst et lille Hul, hvor der maaske var Plads til to Mand. Lidt Halm var der ogsaa, selvfølgelig allerede gennemblødt, men jeg prøvede alligevel at faa lidt Søvn. Det gik ogsaa i første Omgang, men efter kun to Timers Søvn vaagnede jeg igen, rystende af Kulde over hele Kroppen. Tæppet og Frakken var i Mellemtiden blevet saa klamme, at man skulde tro, de havde ligget hele Natten i tyk Taage. Jeg tror ikke, at jeg nogensinde har frosset saa forfærdeligt som denne Dag. Jeg syntes, at Livet næsten ikke var til at udholde

mere, og da Franskmanden i det samme begyndte at tildække Skyttegravens med sit Artilleri, var jeg ligeglad, men tænkte, at man lige saa godt kunde skrubbe af med det samme.

Men Mennesket hænger alligevel ved Livet, og da Beskydningen var forbi, var jeg dog glad for, at jeg var kommet uskadt fra det hele. Jeg kravlede nu ud af min Hule, thi jeg maatte se andre Mennesker, se, hvordan Kammeraterne fra Korporalskabet havde det. Jeg fandt dem i en Dækning, stuvet sammen, ca. 16 Mand, hvor der egentlig kun var Plads til otte. Ogsaa her var der et tykt Lag Mudder, hvorpaa der var udbredt Teltplaner, (109) og hvor den ene eller den anden prøvede at faa lidt Søvn.

Der skulde nu hentes Middagsmad i Moulins, men ingen gad gaa derhen. Underofficeren maatte udpege tre Mand til at hente Forplejningen. Da disse efter lang Tid kom tilbage, bragte de en kold Suppe, som tilmed var ingen, som gad spise. Vi var alle i øjeblikket fuldstændig færdige med Nerverne. Soldaterne har ganske givet i Almindelighed god Appetit, men jeg kan endnu den Dag i Dag se, hvordan en Daase med kogt Skinke (tænk paa, at det var i Januar 1915, hvor der endnu var nok af alt) drive rundt i Muddret. Der var ingen, som havde Lyst til at tage et Stykke af dette dejlige Kød.

Gudskelov skiftede Vejret, og Solen skinnede i Løbet af nogle Dage, Humøret kom tilbage, og vi begyndte med det samme at bygge en ny Dækning, saa vi i det mindste kunne ligge nogenlunde tørt. Selve Skyttegrav en forblev alligevel, som den havde været før, og vort Tøj, som vi jo altid maatte beholde paa Kroppen, blev aldrig tørt, ligesom vi aldrig fik mulighed for at komme af med de vaade Støvler og Strømper.

Vi skulde blive tyve dage i Stillingen, men for mit Vedkommende varede det kun femten Dage. Jeg fik Dysenteri og landede paa Feltlazarettet i Bleranecurt. Det er rigtigt, at alt faar en Ende. Ogsaa disse frygtelige Dage i Skyttegrav en ved Moulins sous Touvent i Januar 1915 er nu en saga blot. Men jeg synes den Dag i Dag, at skønt jeg har oplevet mangt og meget under Krigen 1914-1918, hvor jeg hele Tiden har været ved Infanteriet, er denne Tid i Januar 1915 noget af det ubehageligste, jeg har oplevet som Soldat.

Johs. Ankersen, Flensborg.

*

Den Skærbæk degn

Det lille amtsbanetog pustede og stønnede; man var undervejs mod byen Arnum,

I kupeen sad der to herrer - en bondemand og en (110) militærperson. Soldaten, om man kan betegne ham sådan, så ret komisk ud, ja, lignede mest af alt en klovn. Våbenfrakken var lurvet og ikke alt for stor, på hovedet tronede koket en hue, og om livet havde manden spændt en rem, der ved hjælp af et stykke sejl garn var blevet forlænget, så den kunne nå rundt om mandens omfangsrige korpus. Og så man nærmere til, så man, at soldatens fødder stak i et par solide, hjemmelavede sutsko. Som nu toget kørte, sad de to mænd og snakkede sammen. I samtale løb bemærker bondemanden:

»Me forlov o spør', æ tøs'es, æ sku' kend' dæ, hvor er du egen'tle fra?«

»Åh«, svarede den anden, »æ hed Bonde, o æ er de'en i Skærbæk«.

»Hå-hå! - Nej, se«, siger bonden og udstøder et latterbrøl. Og efter kort pause spurgte han igen:

»Sejmæ engång, de'en - hwo møj er do?«

»Hwo møj? Degn Bonde ler og giver til svar:

»Åh, æ er såmænd menig, o de bløw æ straks ... !«

N. H. L. Sp.

*

Fra Kampene ved Arras

Det var ved Paasketid i 1917, at vor Regiment blev sat ind i Slaget ved Arras. Vi havde hele Vinteren ligget i Stilling ved Ypern, men blev saa pludselig afløst. Hvor vi nu skulde hen, vidste vi naturligvis ikke noget om; men vi var godt nok klare over, at der ikke ventede os noget godt. Vor Kompagnifører, Løjtnant Langben, var taget paa Kompagniførerkursus, og det var altid et sikkert Tegn paa, at der var noget i Gære.

Efter at vi havde kørt med Jernbane et Stykke af Vejen og derefter marcheret videre ad Landevejen, befandt vi os ved Arrasfronten. Vi fik Kvarter i en By, der hed Monchy. Der blev af og til sendt Granater ind i Byen og mange af Husene blev slemt beskadigede. Under vort Ophold i Monchy traf jeg tilfældigvis Martin Nissen fra Degneboligen i Arrild. Vi var Skolekammerater og havde (111) ogsaa gaaet til Præst sammen. Martin Nissen gjorde Tjeneste ved Artilleriet. Desværre fik jeg kort Tid efter Meddelelse om, at Martin Nissen var faldet.

Vi gik ret hurtigt i Stilling i Skyttegravene ved Arras. Det var ved en By, der hed Neuville. Vort Frontafsnit var meget udsat for Artilleriild, ogsaa Terrænet bag ved os saa langt man kunne se, var udsat for et stadigt Bombardement, og det tog til i Styrke. Jeg var tildelt 12. Komp., Regiment 163, og vor Opgave var at modstaa Englændernes Offensiv. Trommeilden var forfærdelig. Efter Sigende havde Englænderne sat 288 Batterier ind i Angrebet. Byen Neuville blev skudt i Grus, og vor Skyttegrav blev væltet sønder og sammen. En mindre Cementbunker, som vi opholdt os i, og som var overfyldt, blev ogsaa udsat for en Fuldræffer, men Understanden holdt. Det var dog et ubehageligt øjeblik, og vi var døde længe efter. At der snart vilde ske noget meget alvorligt, var vi alle klar over. Naar vi stod Vagt, stod vi i Indgangen til Bunkeren. Den var for os som en Redningsbaad, en sidste Redningsplanke i et oprørt Hav ...

Midt om Natten i denne forfærdelige Trommeild kom der Ordre om at besætte Feltvagtten. Da Ordren var givet, styrtede Feldwebelen om. Han var besvimet, men efter nogen Tids Forløb kom han dog til sig selv igen. Det tog os lang Tid at blive færdig til at rykke frem, for vi følte, at vi skulde frem i et brølende Hav. - Det var blandet med Lervandet fra Løbegraven. Der var næsten bælgmørkt, og Terrænet var oplyst af eksploderende Granater. Vi havde baade faldne og saarede. Hjælp kunne ikke ydes. Vi skulle afløse Mandskaberne ved en Kirkegaard, men da vi kom derud, var der ingen at se, og det var haabløst at opholde sig her. Vi var Ulden at blive opdaget kommet saa langt over mod de engelske Stillinger, at vi nu laa foran den engelske Trommeild. Tyskernes Artilleri var blevet tavs. Naar vi saa fremad og ned langs Fronten, havde Himmelen et rødtligt Skær, men saa vi tilbage, øjnede vi kun eksploderende (112) Granater. Det var et Flammehav, saa langt vi kunde se, og Jorden rystede og bævede. Vi var kun faa Mand i vor Afdeling, og jeg var den eneste Dansker. Imellem os var der ogsaa en Saniteter, men hans Nerver stod fuldkommen paa Højkant. Han gik lige over til den engelske Stilling og kom i Fangenskab.

Vore Befalingsmænd raabte til ham, at han skulde vende om, ellers blev han skudt, men han reagerede ikke, og der skete intet.

Hen imod Daggrø maatte vi forlade Stedet for ikke at blive opdaget, og vi kom tilbage til Neuville. Vi fandt en Understand, hvor vi kunde opholde os i nogenlunde Sikkerhed; men hvor var vi trætte og udmattede. Jeg fik Ordre til sammen med en anden Kammerat at bære en død Soldat Ud, som laa nede i Understanden. Han fandt sit sidste Hvilested ved Indgangen til Understanden.

Forplejningen, som vi fik, var ikke den bedste, og det kostede altid Menneskeliv at faa den frem. Efterhaanden var der gaaet ni Døgn, og vi var ikke blevet afløst endnu. Det var for Resten ogsaa vanskeligt at faa Afløsningen frem.

Ved Mørkets Frembrud skulde vi igen paa udsat Post. Det var tavse mænd, der traskede fremad, og Nerverne var ved at komme i Uorden. Vi syntes, at det Hele var et Kaos. Jeg fik Ordre til at hente Haandgranater, men hvor de skulde hentes, anede jeg ikke. Jeg fandt heller ingen, men jeg fik den tanke at prøve at komme bort, mens Tid var.

Jeg mødte en Soldat, som var saaret i Benet. Vi prøvede at komme ud af denne forfærdelige Trommeild. Ved Daggrø var vi naaet saa langt, at vi var naaet ned i en Lavning, som blev krydset af en Vej, men der var sat en Bom tværs over Vejen. Den ene Salve faldt efter den anden. Vi skulde nødvendigvis igennem her. Vi blev enige om, at saa snart der kom et lille Ophold i Skydningen, skulde vi tage Chancen. - Og nu kom der en lille Standsning. Vi sprang op og løb frem, løb for Livet, (113) indtil den næste Salve kom. Hurtigt søgte vi Dækning i et Granathul, og saa snart der var Lejlighed til atter at løbe, styrtede vi frem.

Jeg slap fra det med Livet i behold. Et par Dage senere kom det store Angreb. Regiment 163 blev revet op, og kun faa kom tilbage. Blandt dem, der satte Livet til, var min gode Kammerat Mikkel Petersen fra Hjerpeted.

*Laust Foglmann,
Gesing pr. Skærbæk*

*

Jeg drejede dem en Knap

Den 17. August 1914 blev jeg indkaldt til Infanteriet, kom til Flensborg og derfra til Slesvig, senere tilbage igen til Flensborg; Den 3. Marts 1915 gik det til Frankrig - til forskellige Frontafsnit. Det var strenge Tilder.

Hen paa Efteraaret syntes jeg, at jeg nu havde faaet nok af denne Ballade, og derfor meldte jeg mig syg. - »Jeg tror, jeg har en Hjertefejl«, sagde jeg. Saa sendte man mig til et Feltlazaret. Efter nogen Tids Forløb blev der spurgt, om der var Murere iblandt os. Selvom jeg var Murer i det civile Liv, skulde jeg ikke have noget af at være Murer her. Det blev alligevel opdaget. Sygehusinspektøren spurgte, hvorfor jeg ikke havde meldt mig. »Jeg har en Hjertefejl og kan ikke taale at arbejde«, sagde jeg. Han spurgte saa, om jeg ikke kunne paatage mig at føre Opsyn. - »Jeg skal prøve det«, svarede jeg.

Vi skulde lave et Køkken med Badestue, og jeg maatte selv bestemme, hvem jeg vilde have med. Der var mange Sønderjyder iblandt os. Vi var vel otte Mand og skulde saa hen at se paa det, vi skulde lave. Det første, jeg sagde til dem var, at de skulde arbejde godt paa, saa Tyskerne kunde vinde Krigen. Der blev jo Grin og Sjov. - Materialer fandtes ikke. Dem skulde vi først søge i Ruinerne fra de ødelagte Huse. Det blev Hans Clausen fra Hokkerup og mig, der skulde ordne denne Sag.

Det var Efteraar, og der var mange Æbler og Nødder. (114) Dem tog vi os naturligvis først af. Saa gik der nogle Dage. Vi fandt ingen Materiale, men saa var det Slut med Inspektørens Langmodighed. Han blev grov, og vi maatte love ham at finde noget. Langt om længe kunde vi meddele ham, at vi havde været heldige. Nu kunde han sende et Køretøj af Sted, og saa kunde vi begynde paa Arbejdet.

Naar man ligger paa Lazaret, faar man som Soldaterløn kun ti Penning om Dagen. Jeg tænkte, om ikke vi kunde faa Daglønnen forhøjet og spurgte derfor Inspektøren, om det var muligt. Han sagde: »De er vel blevet tosset!« Det kunde han ikke gøre. - »Naa, ikke det, saa skal vi i det mindste have noget bedre at spise«, sagde jeg. Det gik han med til. Vi skulde have en Fedtemad om Formiddagen og et kogt Æg om Aftenen, men kun Hans Clausen og jeg, for vi havde jo Opsynet. Vi skulle leve lidt bedre, Saa var Akkorden afgjort, og vi kunde begynde Arbejdet.

Tempoet rettede sig jo efter Timelønnen. Der kom jo hver Dag mange Læger forbi vor Byggeplads, og de sagde jævnligt: »Naar denne Bygning er færdig, er Krigen ganske bestemt forbi!« - Det tænkte vi ogsaa ...

Imidlertid søgte jeg om Orlov, og jeg fik oden ogsaa. Nu var det ikke min Mening at komme tilbage til Frankrig, selvom Orloven lød paa, at jeg skulle komme tilbage til Fronten. »Dersom her kan laves en Fidus«, tænkte jeg, »tager vi den med!«

Jeg rejste og ankom til Flensborg ved Midnatstide. Her var der nogle fra Røde Kors, der spurgte, om der var nogen, der var syge. Jeg meldte mig. Jeg sagde: »Jeg har det ikke godt med Hjertet«. Saa blev jeg indlagt paa et Lazaret. Lægen beordrede mig i Seng, Jeg skulde blive liggende nogle Dage.

Da jeg kom op igen, skulde vi en Aften deltage i en Underholdning i Zionskapellet. De fleste ville ikke blive her. Vi blev saa enige om at gaa hen i en Beværtning. Der blev vi siddende til om Morgenens, og vi syntes, vi havde det morsomt; men det blev anderledes, da vi kom (115) tilbage. Vi blev skældt ud efter ane Kunstens Regler, og endnu mere den næste Dag. Jeg fik Ordre til at rejse tilbage til Fronten, saa snart Orloven var forbi. Det var jo ikke efter min Beregning ...

Den sidste Dag mødte en Underkorporal op. Han meddelte mig, at han skulde føre mig til Toget. Jeg sagde, at det kunde han ikke nu, for jeg havde Besøg af min Kone. Han gik saa med til, at jeg skulde møde ved Toget Klokken syv, og det lovede jeg ham.

Nu var gode Raad dyre. Jeg mødte ogsaa, og med Toget skulde jeg. Der var ikke andet at gøre. Jeg havde kun een Udvej. Jeg kunde prøve at rejse til Magdeburg. Vort Regiment hørte nemlig til i denne By. Det gik ogsaa godt til Wittenberge, men her skulde min Orlovs-seddel revideres. Jeg sad, som om jeg var faldet i Søvn, men maatte jo alligevel frem med den. - »Menneske«, sagde Kontrolløren, »du er paa gale Veje, du skal jo rejse over Køln og Sedan!« - Jeg trøstede ham med, at jeg først skulde til Magdeburg og melde mig. - »Ja, for mig gerne«, sagde han og gik.

Jeg kom til Magdeburg. Der spurgte jeg Vagten om Vej til Reserveregiment 66. Der laa nu ogsaa et aktivt Regiment 66 i Byen. I Stedet for at gaa til venstre, gik jeg til højre. Jeg opdagede snart, at det var forkert, men jeg tænkte, at jeg jo godt kunde fortsætte ad den Vej. Jeg havde kun min Soldaterbog, og den lød paa Reserveregiment 66, men »Reserve« var næsten helt udvisket. Resten fjernede jeg selv.

Jeg gik ind paa Skrivestuen og meldte mig. Naar man bliver udskrevet fra et Lazaret og skal rejse en længere Strækning, faar man altid Rejsediaeter udbetalt. - Dem kunne jeg ikke tilkomme. Jeg vidste heller ikke, hvor meget der kunde forlanges. - Underofficeren spurgte,

hvor meget jeg sidst havde faaet udbetalt, - Jeg sagde: »To Mark«. - »Det passer ikke, saa meget kan du ikke tilkomme«, sagde han. - Jeg holdt dog fast ved de to Mark - »Saa skriver jeg, at du har rejst siden i Forgaars, saa passer det«, sagde han. - Jeg (116) fik derefter en Stue anvist. - Næste Dag, en Mandagmorgen, var der mange, der skulde til Lægen. Jeg skulde ogsaa med. Da jeg kom for, spurgte han, om jeg havde været i Felten, Jeg sagde: »Ja, det har jeg været siden i Marts«. - Lægerne talte saa om, at det nok var bedst at sende mig paa Orlov. Og det hævde jeg jo ikke noget imod ...

Jeg havde travlt med at komme hen paa Skrivestuen. Jeg meddelte Feldwebelen, at Lægen havde bevilget mig Orlov. Feldwebelen sagde, at saadanne Laser og Pjalter, som jeg gik i, kunde jeg ikke rejse i, for jeg lignede mere en Sigøjner end en tysk Soldat. Jeg gik straks hen paa Beklædningsdepotet, og med stovt Besvær fik jeg udleveret noget pænt Tøj. Saa meldte jeg mig igen hos Feldwebelen. Han sagde, at nu lignede jeg jo igen et Menne-ske. Om Aftenen blev jeg kaldt hen paa Skrivestuen og fik udleveret mit Orlovsbevis. Det gjaldt for fjorten Dage. Jeg kunde næsten ikke tro mig selv, og da jeg kom hjem, kunde min Kone endnu mindre forstaa det.

Da Orloven var forbi, og jeg kom tilbage, blev der spurgt, om der var en Murer, der havde Lyst til at tage til Spandau - og i civil Paaklædning. Jeg var selvfølgelig parat med det samme. Der gik nogle Uger og jeg tænkte: »Nu bliver du nok afsløret, inden du kommer af Sted«. - Men en Dag blev jeg kaldt hen paa Skrivestuen, og her meddelte man mig, at jeg kunde skrive efter mit Civiltøj, og saa rejste jeg til Spandau. Min Kone sendte mig alt undtagen min Hat, men vi havde en meget flink Feldwebel. Han sagde, at jeg godt kunde laane en Hat hos ham, og naar jeg ikke var tilfreds i Spandau, kunde jeg godt komme tilbage. Jeg sagde, at det skete nok ikke foreløbigt!

Jeg opholdt mig i Spandau til Foraaret, kom saa til Berlin, og der var Jeg til Juni. Saa rejste jeg hjem og blev hjemme. Kommuneformanden kom og spurgte, hvor jeg havde opholdt mig, for der var kommet en Forespørgsel fra mit Regiment i Frankrig. Jeg fortalte (117) ham det hele, og saa blev jeg afmeldt fra det Regiment. Nu var jeg altsaa afmeldt fra to Regimenter. I Foraaret blev jeg dog paa ny indkaldt, denne Gang til Artilleriet i Gustrow. Der var jeg kun kort Tid, saa kørte jeg til Frankfurt a/M, og der blev vi Uddannet ved Antiluftskytset. En Dag, da vi var opstillet paa Kasernepladsen, blev jeg af Vagtmesteren kaldt frem. - Han sagde: »De er jo Skomager, ikke sandt?« - Jeg svarede, at jeg var almindelig Murer; men han sagde: »Hold Kæft! Naar jeg siger, at De er Skomager, saa er De Skomager! Forstaaet!« - Jeg sagde: »Javel!« - Han fortsatte: »Nu gaar De op paa Beklædningsdepotet og lader Dem indklæde, og saa rejser De til Karlsruhe og melder Dem der som Skomager: forstaaet?« - »Javel!« Jeg kom saa til Karlsruhe, hvor jeg blev modtaget med et stort Smil. Det vendte dog hurtigt, da jeg meddelte, at jeg kun var Murer. Arbejdslederen kunde ikke godt lide mig siden. Naar der skulde oprettes et nyt Batteri, skulde jeg med, sagde han. Og det skete. Jeg var i lang Tid nede i Badisch Rheinfeld - som Skomager. Det blev forbudt Batteriføreren at lade os staa Vagt. - Vi arbejdede kun til Lørdag Middag, saa var vi fri til Mandag Morgen. Det var næsten som dengang, da jeg rejste som Svend i Tyskland. - Jeg kom saa igen tilbage til Karlsruhe.

Henimod Krigens Slutning havde jeg en Fridag, som saa ofte; men det var en særlig Dag, for da kunde man paa en stor Plakat læse, at Danmark forlangte Nordslesvig tilbage. Jeg blev grebet af Begejstring, og det var det første, jeg fortalte mine Kammerater, da jeg kom ud til Batteriet.

Der blev stor Utilfredshed, da de hørte det. De spurgte, om jeg var glad for det. - »Ja, selvfølgelig«, svarede jeg. »Vi har altid regnet med at blive Danske«. - Jeg fortalte dem ogsaa, at der var mange, der havde deres Flagstang færdige allerede i 1914. - En af Officererne sagde: »Saadan en Frækhed! Nu kan Danskerne se, at Tyskerne taber Krigen, og saa er de der med det samme«. (118) Jeg spurgte ham om, hvad han sagde til det, der skete i 1864, da Tyskerne og østrigerne stjal vor Hjemstavn fra Danskerne, - Han svarede: »Ja, egentlig har De jo Ret«. Og saa skildtes vi i Fordragelighed ...

Jeg kom godt hjem fra Krigen, og det glæder mig, at jeg drejede dem en Knap, hvor jeg kunde -

Georg Hansen, Broager.

*

En Vadetur over Memelfloden i September 1915

En Eftermiddag i September 1915 var jeg sammen med nogle Kammerater gaaet i By-en. Vi havde købt et Stykke Flæsk, som skulle fortæres sammen med vort Brød; men da det blev Aften, før vi kom til vort Kvarter, kunde vi ikke faa Flæsket afstegt. Vort Kvarter var nemlig en Skyttegrav i anden Stilling, og der maatte vi ikke tænde Ild om Aftenen; men tidligt den næste Morgen blev der tændt Ild, for at vi kunde varme Kaffen. Russerne gjorde da det samme. Vi havde Memelfloden mellem os.

Jeg fik mit fede Flæsk sat over ilden, og alt gik godt - men saa lød det pludseligt: »Fertigmachen!« - Vi skulde fremad. Hvad nu med mit Fedt? Smide det væk vilde jeg ikke, og stivnet var det heller ikke. Hurtigt skulde det gaa. Jeg tømte et Drikkebæger med Fedt, men uha! Sikken Morgendrik! Den kunne jeg smage lige til Middag. Den anden Halvdel stoppe- de jeg i mit Kogekar. Heldigvis skulde vi ikke langt frem, kun lidt nærmere ned til Floden.

Nu begyndte Artilleriet at skylde ud over Floden og ind i Russernes Skyttegrave. - Russerne svarede omgaaende med samme Mønt; men de blev dog temmelig hurtigt tavse, og alt imens blev mit Fedt afkølet. Først paa Eftermiddagen laa vi i forreste Linie langs Floden. Ved Firetiden kom der Ordre om at to Frivillige, der kunde svømme, skulde melde sig. De skulde prøve at gaa over Floden den ene Vej og svømme den anden. De kom godt tilbage og oplyste, at man altsaa kunne gaa (119) over Floden, og kort Tid efter kom der Ordre til os at passere Floden som vi stod, med fuld Paaklædning. Vi skulde dog sørge for, at Geværet blev holdt tørt, saa vi kunde optage Forfølgelsen af Russerne.

Jeg stod ved Flodbreden og var i Færd med at tage mine Støvler af, da der ved min Side raabtes: »Fremad, fremad, I Karle!« - Det var vor Bataillonskommandant, en lille Mand. Han gik hurtigt ud i Vandet, og vi maatte følge med. Han halede op i sin Frakke for at holde den tør, men det hjalp ikke. Vandet blev dybere og dybere, Midt ude i Floden gik det ham til Skuldrene, og da han ikke havde Gevær eller anden Oppakning, begyndte han at drive med Strømmen ud mod Østersøen, Min Sidemand fik en Haand i ham og trak ham med sig, til han igen kunde naa Bunden. Da han havde sundet sig lidt efter denne Medfart, hilste han lidt slukøret og takkede mange Gange. Det var nu ogsaa paa sin Plads, for hvor var han ellers havnet, den lille Mand?

Russerne var som fuldstændig forsvundet, men vi gik over Floden. Artilleriet skød som besat ind i den russiske Stilling, indtil vi naaede Land. Lidt medtagne, som vi jo var, skulde vi straks storme den fjendtlige Stilling. Vi indtog den russiske Stilling, tændte Baal og be-

gyndte at tørre vort Undertøj. Vi stod splitter nøgne og holdt Tøjet op foran Ilden. Andre holdt Vagt, indtil Reserven kom frem. Den maatte vente, til Pionerne havde lavet en Pontonbro. De optog nu Forfølgelsen, og vi kunde tørre os saa godt, som Forholdene tillod det.

Om Aftenen ved Ellevetiden naaede vort Køkken frem. Vi glædede os til lidt varm Mad, men Idet blev en stor Skuffelse, for vor Køkkenvogn væltede, da den kørte op over Flodbredden. Vi maatte nøjes med Resterne fra de andre Kompagniers Køkkener.

Vi havde ingen Tab ved Overgangen, men vore Ure gik Staa. Nu fik vi travlt med at grave Stillinger. Dette Arbejde optog os Nat efter Nat; men det gav os dog bedre Opholdsteder, og saa længe Arbejdet stod paa, frøs vi i hvert Fald ikke. . .

Niels Nielsen, Ballum.

*

Smaaglimt fra Krigen

(120) Vi stod en hel Del Skomagere foran Banegaarden i Flensborg i August 1914 og skulde transporteres sydpaa til Tøjdepotet, da jeg hørte følgende Ordskifte mellem Mathias Carø fra Vanderup og Johan Jonssen fra Alnor:

Mathias: »Hva, vil du aa i Kri, Johan«?

Johan: »Ja, Mathies, æ hæ æ Syl sleffen«!

*

Og saa var det Pohl fra Hamborg. - Han kom en Morgenstund under Offensiven i Flandern i 1917 og sagde: »Selv Lusene er ved den lange Krig blevet saa durkdrevne, at de ikke er til at have med at gøre. I Aftes, da jeg var ved at efterse min Skjorte, sidder saadan et Bæst tværs gennem Skjorten, med Hovedet til den ene Side og Bagdelen til den anden. Nu vidste jeg ikke, paa hvilken Side jeg skulde knække den, saa jeg var nødt til at lade den sidde!«

*

Der var for nogle Aar siden en Diskussion i Avisen om, hvorfor Skrædderen sidder oppe paa Bordet. Det kunde jeg let have fortalt dem.

En af vore Officerer kom engang ind paa Haandværkerstuen i Frankrig.

»Hvorfor sidder Skrædderen oppe paa Bordet?« spurgte han.

»Jo«, sagde Skrædder Goldstrøm fra Eckernførde, »engang blev en Skrædder under Rengøringen fejlet med ud, og siden den Tid sidder Skrædderne oppe paa Bordet«.

»Naa, saadan«, sagde Officeren lidt desorienteret.

Andr. Christensen, Skast pr. Ballum.

Ære være deres minde

*Følgende kammerater, tilhørende vor forening,
er afgang ved døden*

Aabenraa Amt

Aabenraa afdeling:

Ingvert Jacobsen	3. 1. 58
Carsten Saager	22. 6. 59
Jes Zetterquist	23. 6. 59
Holger Fink	21. 8. 59
Carl Gude	26. 12. 59
Chr Wolf	8. 1. 60

Bedsted Lø afdeling:

Mads P Madsen	24. 3. 60
---------------	-----------

Bjolderup og Hjordkær afdeling:

Peter Chr Hansen, Bolderslev	3. 4. 59
Christian Møller, Nybøl	21. 9. 59
Jes Bossen Nissen, Søderup	5. 11. 59
Jes Knudsen Sdr. Ønlev	27. 11. 59
Anton Madsen, Hjordkær St	7. 12. 59
Heinrich Lund, Hjordkær St	26. 12. 59

Bov afdeling:

Johannes Jørgensen, Frøslev	9. 4. 59
Jakob Thomsen, Padborg	24. 9. 59
Iver Matthiesen, Frøslev	27. 9. 59
Nils Jensen, Kollund	15. 11. 59
Christian Hokkerup, Frøslev	30. 12. 59

Ensted afdeling:

Nicolaj Hansen, Ensted	15. 5. 59
Thomas Fohlmann, Sdr. Hostrup	16. 12. 59

Folsted afdeling:

Jørgen Grau	22. 8. 59
Jens Peter Hansen	17. 10. 59

	Hans Chr. Hanen	12. 1. 60
	Frederik Lorenzen	8. 3. 60
Graasten afdeling:		
	Harald Paulsen, Alnor	8. 4. 59
	Lorenz Hansen, Adsbøl	27. 5. 59
	Henrik Lund, Graasten	17..6. 59
	Hans Rose, Rinkenæs	26. 7. 59
	J ens Andersen, Graasten	27. 8. 59
	Sønke Hansen, Graasten	12. 10. 59
	Niels Wolf, Adlsbøl	28. 3. 60
Holbøl afdeling:		
	Laurits Wogensen, Holbøl Mark	14. 3. 60
Klipleve afdeling:		
	August Christian Hansen, Klipleve	27. 12. 59
Kværs afdeling:		
	Johan Jørgensen	3. 5. 59
	Jørgen Sørensen	23. 12. 59
Løjt afdeling:		
	Hans Jørgen Hansen	21. 6. 59
	Hans Eden	17. 7. 59
	Hans Jensen	10. 3. 60
Rise afdeling:		
	Markus Højland	2. 12. 59
	Hans Damgaard	23. 12. 59
	Eskild Højland	23. 2. 60
	Ernst Ipland	2. 3. 60
Varnæs afdeling:		
	Peter Lorentsen	13. 10. 59
	Jørgen Petersen	16. 1. 60
	Andreas Hindrichsen	29. 2. 60
	Andreas Lorentsen	1. 3. 60
Haderslev vesteramt		
Agerskov afdeling:		
	Paul Kjærgaard, Agerskov	17. 4. 59
	Jens Nissen, Agerskov	3. 2. 60
	Søren P Severin, Agerskov	13. 3. 60
	Niels Chr. Møllr, Agerskov	15. 3. 60
Bovtoft afdeling:		
	Anton Gøeg	14. 10. 59
	Hans Jørgen Hansen	9. 2. 60
Branderup afdeling:		
	Kresten Hansen Junker	23. 6. 59
	Søren Jørgensen	28. 8. 59
	Johannes Kristoffer Juhl	28. 3. 60

Gram afdeling:	Peter Christiansen, Endrupskov	6. 9. 59
	Peter Gregers Skødt, Tiset	23. 3. 60
Sdr. Hygum afdeling:	Martin Nielsen Bekker	11. 11. 59
Jels afdeling:	Laurids Povlsen	20. 4. 59
	Jens Bojsen	21. 4. 59
	Jep Jakobsen	9. 7. 59
	Hans Schøsler	19. 8. 59
	Hans Overbek	3. 9. 59
	Søren Skøtt	24. 12. 59
Lintrup afdeling:	Søren Rasmussen	12. 4. 59
Nustrup afdeling:	Nis Petersen	13. 4. 59
	Andreas Petersen	30. 9. 59
	Peter Petersen	11. 3. 60
Rødding afdeling:	Claus Lauritsen	31. 1. 59
	L. P. Aakjær	17. 4. 59
	Chr. H. Petersen	4. 11. 59
	M. Christensen	4. 11. 59
	W. Retmejer	18. 3. 60
Skodborg-Skrave afdeling:	Chresten Lassen Skodborg	27. 6. 59
	Jens Jensen, Jels	13. 7. 59
	Vilhelm Ketelsen, Vamdrup	4. 12. 59
	Laurids Peyk, Skodborg	22. 1. 60
Tirslund Afdeling:	Peter Carstensen	10. 7. 59
Øster Lindet afdeling:	Niels B. Jakobsen	1. 5. 59
	Peter B. Ditlevsen	18. 6. 59
	Anders Rosenberg	11. 11. 59

Haderslev Østeramt

Fjelstrup afdeling:	Laues Andersen	15. 1. 60
	Niels Volmer	26. 2. 60
Haderslev Afdeling:	P. M. Schmidt	18. 4. 59
	Jens Jørgensen	25. 4. 59
	Hans Nielsen	26. 5. 59
	Lorenz Skøtt	8. 7. 59
	P. Ohlsen	8. 7. 59

	H. P. Gormsen	20. 8. 59
	Joh. Otzen	26. 10. 59
	Hans Thomsen	24. 11. 59
	H. Christiansen	30. 12., 59
	P. Duus	16. 2. 60
	Chr. Laasholdt	18. 2. 60
	Kr. P. Schmidt	14. 3. 60
Halk afdeling:		
	Mads Jensen Scheerebæk	14. 6. 59
Hammelev Afdeling:		
	Anders Lie	19. 9. 59
	P. M. Sørensen, Christiansdal	15. 11. 59
	Jeppe Hansen Dekker, Styding	25. 11. 59
	Hans Jørgensen	14. 1. 60
	Jakob Hansen	6. 2. 60
Hoptrup afdeling:		
	Jes Jessen	21. 6. 59
Sommersted afdeling:		
	Laurids Kjær	6. 5. 59
Starup Afdeling:		
	Hans From, Vandling	9. 11. 59
	Thornas Thomsen, Brorshøl	8. 12. 59
Stepping Afdeling:		
	Christian Dall	11. 7. 59
	Laurids C. Villadsen	29. 7. 5,9
	Peter Skovby	19. 1. 60
Tyrstrup-Christiansfeld Afdeling:		
	Hans Riis, Bøgeskov	16. 5. 59
	Jørgen Sørensen, Tyrstrup	15. 8. 59
	Martin Dinsen Tyrstrup	16. 1. 60
	Jens Zachariassen, Tyrstrup	23. 2. 60
Vedsted afdeling:		
	Jes Hejsel, Skovby	11. 5. 59
	Choistian Kronhorg, Skovby	10. 6. 59
	Hans Toft, Over Jerstal	17. 2. 60
Vilstrup afdeling:		
	Georg Højer, Kjelstrup	10. 6. 59
	Jacob Schmidt, Thorumbjerg	11. 8. 59
	Christian Lund, Kjelstrup	16. 2. 60
Vonsbæk afdeldng:		
	Johan Madsen, Feldum	22. 1. 60
Vojens afdelang		
	Niels Bodholdt	18. 2. 59
	Jep Bonde	21. 2. 59
	Niels Jørgensen	11. 3. 60

Øsby afdeling:

Søren Knudsen, Raad	4. 4. 59
Martin Snitkær, Arurø	17. 6. 59
Jørgen Hansen, Øsby	21. 1. 60

Sønderborg Amt

Asserballe Afdeling:

Hans Madsen	5. 3. 59
Jørgen Smidt	26. 5. 59
Louis Schrøder	3. 6. 59
Jakob Schnoor	25. 11. 59
Julius Neumann	6. 12. 59

Broager afdeling:

Reinhold Hansen	3. 4. 59
Jens Petersen	17. 12. 59
Hans Æbelø	18. 2. 60
Christian Mathiasen	22. 3. 60

Egen Afdeling:

Peter Duus, Guderup	9. 6. 59
Peter Petersen, Sjøllerup	9. 8. 59
Claus Møllter, Dyndved	4. 2. 60

Kegnæs afdeling:

Peter Christensen Volf, Kongshoved	14. 1. 60
Christian Hansen Schmidt, Damkobbøl	9. 2. 60

Ketting-Augustenburg afdeling:

Peter Lassen	2. 5. 59
Peter Chr. Petersen	3. 5. 59
Hans Chr. Hansen	10. 6. 59
Jørgen Chr. Brüggmand	27. 7. 59
Andreas J. Andresen	24. 12. 59

Lysabild afdeling:

Peter Ohrt	26. 10. 59
Jørgen Nissen	21. 1. 60
Peter A. Petersen	11. 3. 60

Nordborg Afdeling:

Chr. Thomsen, Pøl	13. 4. 59
Peter Nielsen	25. 4. 59
Chr. Duus	22. 5. 59
Andr. Andersen	10. 6. 59
Jes Drejer	27. 9. 59
Jens Kolmos	30. 10. 59
Fr. M. Fredrichsen, Holm	19. 11. 59
Jens Thomsen	2. 12. 59
Hans Hansen, Holm	6. 1. 60
Jens Møller, Augustenhof	8. 1. 60

Notmark afdeling:	Jens Chr. H. Feske, Augustenborg	28. 7. 59
	Jørgen Blade, Frederiksgård	16. 3. 60
Nybøl afdeling:	Hans Chr. Christensen	1. 1. 59
	Hans Petersen	13. 6. 59
	Hans Chr. Andresen	4. 11. 59
Oksbøl afdeling:	Christen Christensen Lynge, Mjels	8. 1. 60
Sottrup afdeling:	Jens Nicolai Matzen Sottrupskov	20. 11. 59
	Jens Clausen, Vester Sottrup	28. 12. 59
	Hans Iver Paulsen Vester Sottrup	18. 3. 60
Svenstrup afdeling:	Chr. Mathiesen, Stevning	26. 5. 59
	Peter Petersen	28. 5. 59
	Johannes Good, Stevning	2. 7. 59
	Otto Clausen	26. 9. 59
Sønderborg afdeling:	J. P. Hansen, Ulkebøl	6. 4. 59
	Chr. Hansen, Dybbøl	16. 4. 59
	H. Hansen	18. 4. 59
	Jørg. Ottsen	22. 4. 59
	J. Zimmermann	9. 5. 59
	P. Jørgensen, Ormetoft	11. 5. 59
	J. M. Jensen	27. 5. 59
	A. Andresen	19. 7. 59
	A. Christiansen, Dybbøl	26. 8. 59
	H. C. Hviid	15. 9. 59
	J. Duus, Hestehave	30. 9. 59
	J. Petersen	11. 10. 59
	P. Asmussen	15. 10. 59
	H. Hansen, Dybbøl	21. 11. 59
	C. Christiansen, Kær	15. 12. 59
	M. C. Ohrt	26. 1. 60
	H. Frost, Kær	25. 2. 60
	C. Hess	10. 3. 60
	C. Matzen	14. 3. 60
	C. Christensen	31. 3. 60
Tandslet Afdeling:	Hans Eriksen	13. 6. 59
	Chresten Rasmussen	29. 8. 59
	Christian Carlsen	10. 10. 59
	Jørgen Rasmussen	6. 11. 59
	Chresten Hansen	2. 3. 60

Ulderup afdeling:

Jørgen Rasmussen, Avnbøl 2. 5. 59

Tønder afdeling

Abildl Afdeling:

Chresten Borg, Sølsted 24. 1. 60

Arnum Afdeling:

Nis Nielsen 2. 7. 59

Thomas Wind 22. 1. 60

Ballum Afdeling:

Nicolaj Nissen, Hjerpsted 23. 6. 59

Hans Schmidt: 6. 7. 59

Niels Nørgaard 7. 10. 59

Peter Olsen, Randerup 23. 10. 59

Otto Eskesen Hjerpsted 18. 12. 59

Marius Nielsen 17. 1. 60

Brede afdeling:

Jens Rasmussen 15. 7. 59

Niels Ejlersen 28. 7. 59

Anders Petersen 16. 10. 59

Burkal Afdeling:

Peter Nicolajsen 7. 1. 60

Døstrup afdeling:

Andreas Johnsen 13. 2. 60

Emmerlev afdeling:

Johan Berendt Schröder 13. 9. 59

Hostrup afdeling:

Anton Callesen 1. 12. 59

Højer afdeling:

Christian Jakob Petersen, Østerby 11. 1. 60

Løgumkloster afdeling:

Hans B Hansen 23. 8. 59

Laurids Johannsen 19. 10. 59

Jens Mathiesen 5. 3. 60

Møgeltønder afdeling:

Anton Meier 15. 6. 59

Knud Knudsen 25. 6. 59

Nørre Løgum afdeling:

Andreas Hansen 10. 9. 59

Ravsted afdeling:

Andreas Nissen 14. 9. 59

Peter Damgaard 6. 2. 60

Skærbæk Afdeling:

Mathias H. Jacobsen, Rømø 11. 6. 59

Hans Jacobsen 2. 7. 59

Konrad Jensen 9. 10. 59

Spandet afdeling:	Nikolai Jensen	21. 6. 59
Tinglev Afdeling:	Frederik Petersen	14. 6. 59
	Jes Nielsen	25. 6. 59
	Math. Madsen	8. 11. 59
Tønder afdeling:	Mathias Krog	10. 4. 59
	Asmus Mathiesen	14. 8. 59
	Peter Warming	2. 9. 59
	Anders Hansen	30. 1. 60
Vodder afdeling:	Hans J Møller	29. 2. 60

FLENSBORG

Flensborg afdeling:	Hans Gramm	21. 5. 59
	Ludvig Køster	4. 8. 59
	Wilhelm Asmussen	14. 10. 59
	Søren Schmidt	21. 12. 59
	Hans Jessen	23. 1. 60
	Willhelm Heesch	15. 2. 60
	Rasmus Madsen	21. 2. 60
	Nis Friies	26. 2. 60
	Peter Hansen	19. 3. 60

KØBENHAVN OG OMEGN

København afdeling:	Andreas Knudsen	3. 7. 59
	Claus Ravn	59

FREDERICIA

Fredericia afdeling:	Christian Jørgensen	8. 11. 59
----------------------	---------------------	-----------

RIBE

Ribe afdeling:	Johannes Nissen	11. 4. 59
	Johan Therkelsen	16. 1. 60

